A HATODIK OSZTÁLYOS TANKÖNYV FELADATAI

KOMMUNIKÁCIÓ

A kommunikáció fogalma
A kommunikációs folyamat tényezői

6/1.
Kommunikáció: gondolataink, érzéseink, információk közvetítése vagy cseréje
Kommunikál: valaki közli vagy kicseréli gondolatait, érzéseit vagy információit
Jó kommunikációs készség: aki könnyen, érthetően képes kommunikálni
Kommunikációs játék: olyan játék, amelyhez kommunikációs képességek szükségesek, illetőleg amelyben ezek fejlődnek (pl. Activity).
Telekommunikáció: hírközlés

6/2.
Szülő a gyerekének, este, otthon, a születésnapján.
Osztálytárs az osztálytársnak a tanteremben, reggel, hogy felköszöntse a születésnapja alkalmából.
Tanár a gyereknek az osztályban, feleltetés közben, mert észrevette a naplóban, hogy ma van a születésnapja.
Unoka a távol levő nagyszülőnek, néhány nappal a születésnap előtt ír egy lapot, mert örömöt akar szerezni.

6/3.
Arany János, az olvasóknak, folyóiratban vagy verseskötetben, újév körül, tréfából

8/4.
feladó: a barát
címzett: Cecey
üzenet: a levél szövege + hogy jó hír
kód: az írott nyelv + a kis pecsét
csatorna: a látás

8/8.
Arcjátékkal, tekintettel, esetleg akadozó, elnyújtott beszéddel kérhet segítséget a diák.

8/10.
Meséli az asszonynak, hogy elverte a vőlegény apja.
– Hát miért nem azt mondtad: „Sok boldogságot! Bő gyermekáldást!”
Megfogadta az öreg, hogy legközelebb azt mondja. Másnap találkozott egy csapat öregasszonnyal, akik a templomból jöttek.
Így köszöntötte őket:
– Sok boldogságot! Bő gyermekáldást!
Az öregasszonyok megmérgesedtek, hogy mit csúfolódik velük az öreg, megverni nem tudták, hát ráuszítottak egy mérges kutyát. Búsan, megtépázva ballagott ismét haza.

8/11.
Az ötéves Bencét egyedül engedte el a sarki boltba az édesanyja. Megbeszélték, hogy ezt mondja: „Csókolom, kérek egy kiló kenyeret!”
Büszkén, de kicsit félve indult el. Útközben találkozott másodikos testvére osztálytársával.
– Hazaért már a tesód? – kérdezte Bencét. Bence izgalmában úgy válaszolt:
– Csókolom, kérek egy kiló kenyeret!
A kislány elnevette magát, mire Bence sírva fakadt, mert érezte, hogy butaságot mondott. Hazaszaladt az anyukájához. Megsimogatta a fiú fejét.

– Legközelebb azt mondod majd: „Szia! Hazaért már a testvérem, siess, mert vár!”
Bence hüppögve indult újra a boltba. Alig várta, hogy odaérjen, és ragyogó arccal mondta a boltos néninek:
– Szia! Hazaért a testvérem, siess, mert vár!

Kommunikációs helyzetek
A beszélgetés I.

9/1.
Bemutatkozáskor odafordulunk a másik személyhez, ránézünk, és a teljes nevünket mondjuk, jól érthetően.
Illik hozzá még egy mondatot mondani, itt: „Török Bálintnak apródja vagyok.”
Kezet az nyújt, aki fogadja a köszönést. Zoltay tisztelettudóan fogadta, kezet nyújtott, és ő is hozzátette nevéhez az értelmező mondatrész lehet: „Batthyány uram hadából”.
A másik ifjú súlyos illetlenséget követett el, nem fogadta a köszönést, és nem mutatkozott be.

9/2.
1. résztvevők: Bornemissza Gergely, Zoltay István
üzenet: a név + öröm
kód: beszélt nyelv + vidám tekintet
csatorna: hallás, látás, érintés

2. résztvevők: Gergely + a bikafejű
üzenet a bikafejű részéről: elutasítás
kód: beszélt nyelv, testtartás, tekintet
csatorna: látás, hallás

9/3.
Először bemutatkoznék. Majd szerényen, kezdetben hallgatva, de kedves arckifejezéssel, érdeklődő tekintettel figyelném a többieket. Ha megszólítanak, készségesen válaszolnék, ha nem, akkor egy idő után bekapcsolódnék a beszélgetésbe.

9/4.
köszönés, megszólítás, kérdések, válaszok, elköszönés

9/5.
Anya takarít. Sárát kéri meg, hogy hozzon kenyeret. A porszívótól nem hallja, hogy hazajött, így később kérdezi meg.
Eszti soros az osztályban, hogy papír zsebkendőt hozzon. Tegnap elfelejtette, ma megint megkérdezi tőle az osztályfőnöke.
Jani megbeszéli az öccsével, hogy este fölvesznek videóra egy filmet, de nincs üres kazetta. Délután hazaérve, kérdezi az öccsét, aki megígérte, hogy vesz egyet.

10/7.
– Játszunk? Szólják Jóskának is.
– Úgyse jön, még tanul.
– Oké, akkor hagyjuk.
– Van lasztid?
– Mit játszunk? Kapura rúgunk?
– Oké, te rúgsz, én védek.
– Egész jól védtél már a múltkor is.
– Kösz, de ha megint belerúgsz a kezembe, mikor már megfogtam, akkor nem ér, és vége!
– Most mit teszed az agyad? Nem is csinálok ilyeneket.
– Jó, elhúzok, játsszál egyedül!

10/8.

1.

Igazgató (mosolyogva): Szervusz, András!
András (meglepődve): Jó reggelt, igazgató úr!
Igazgató (továbbra is mosolyog): Hová mész ilyen hidegben?
András (most már magabiztosan): Edzésre.
Igazgató (érdeklődve): Milyen edzésre jársz?
András (büszkén; örül, hogy beszélhet erről): Búvárúszásra.
Igazgató (helyeselve, elismerően): Ez igen!
András (felpillantva): Már itt is a busz!

2.

András (örülve a találkozásnak): Csókolom, Kati néni! Mikor jön Máté iskolába?
Kati néni (meglepődve): Jaj, szia, észre se vettelek! Ma megyünk vissza az orvoshoz, lehet, hogy hétfőn már megy. Köszönjük a leckét, amit bedobtál!
András (lesütött szemmel, szerényen, de örül, hogy megdicsérik): Szívesen! Tessék megmondani Máténak, hogy várjuk, gyógyuljon meg!
Kati néni (mosolyogva): Örülni fog, megmondom!

3.

Ági néni (csodálkozva, örömmel): Hát te? Alig ismerlek meg, iskolás nagyfiú! De nagyot nőttél!
András (szégyenlős mosollyal): Csókolom…
Ági néni (kedvesen): De sokat emlegetünk még mindig! Jól megy a suli?
András (lassan oldódva, büszkén): Jól. Tavaly év végén kitűnő voltam, és most is több az ötös, mint a négyes.
Ági néni (örömmel, de komolyan): Na hát, ezt elmondom a többieknek, hadd legyenek rád ők is büszkék!

10/9.

A kommunikáció (beszélgetés) kódja itt a beszélt nyelv, csatornája a hallás. Mivel az egyik nem hall, nem is valódi a beszélgetés, nem jön létre kommunikáció. Az egyik köszön, a másik azt hiszi, kérdeztek tőle valamit.

Kommunikációs helyzetek
A beszélgetés II.

11/1.

Szerkezete: kapcsolatteremtés – a téma kifejtése – a kapcsolat lezárása. A résztvevők többször szerepet cserélnek. A téma az egymáshoz kapcsolódó közlésekből bontakozik ki.

11/2.

Elfelejtette megköszönni az információt, és elköszönni.

11/3.

Ha át akarják venni a szót, szaporábban bólogatnak, esetleg „igen”-eznek. Ha udvariatlanok, egyszerűen belevágnak a másik fél beszédébe. Esetleg vesznek egy nagy levegőt, mint mondatkezdéskor.

Ha át akarják adni a szót, rövidre fogják a mondanivalót, majd elhallgatnak, esetleg egy udvarias kézmozdulattal a másik félre mutatnak: „tessék, parancsolj!”

11/4.

– Régóta vársz már?
– Sajnos. De te most jössz először, igaz?
– Most. Kettes lett a matekdogám, most már másodszor. Jól magyaráz ez a tanárnő?
– Szerintem jól, de követel is! Úgyhogy figyelj oda!
– Pszt, jön már!

12/6.

– A pénztárban megkérdezem a pénztárostól.
– Már belépve: megkérdezem egy szimpatikus családtól.
– Megnézem a bejáratnál levő tájékoztató táblát.

12/7.

– Csókolom! Néni kérem, meg tetszene mondani, merre van itt a Parasztudvar? Oda kell mennem.
– Meg, persze. Itt balra elmész ezen a sétányon, ott tovább el az akvárium és a pálmaház előtt, aztán ott egy kicsit balra van még egy kis sétány, ott már meglátod a Parasztudvart.
– Köszönöm szépen. Csókolom!

12/8.

– Jó napot kívánok. Érdeklődöm, hogy szombaton a reggeli órákban mikor indul vonat Füzesabonyba?
– 5.30-kor, 6.15-kor, 7.10-kor, a többi már később indul.
– A 7.10-esnek mikor van csatlakozása Miskolc felé?
– 8.05-kor.
– És az mikorra ér be Miskolcra?
– Mivel gyorsvonat, már 8.50-re bent van a Tiszai pályaudvaron.
– Köszönöm szépen, viszonthallásra!

12/9–10.

– Halló, Gál lakás?
– Igen, Gál Tamásné vagyok.
– Csókolom, Sipos Máté vagyok. Mi történt Petivel? Miért nem jött iskolába?
– Kedves vagy, hogy érdeklődsz. Belázasodott. Most van az édesapjával az orvosnál.
– Tessék neki megmondani, hogy gyógyuljon meg! Ha már nem lázas, viszem neki a leckét is.
– Köszönöm, megmondom neki.
– Csókolom!
– Szia!

12/12.

– Megszólítás
– Kérés, indoklás, ígéret
– Köszönet, búcsúzás

1.

– Tibi! Szeretném, ha kölcsönadnád az új tolladat. Írnom kell egy levelet, és olyan szépen fog a tollad, szebben, mint az enyém. Nagyon vigyázok rá!
– Parancsolj, itt van, de tényleg vigyázz rá!
– Köszönöm szépen!

2.

– Apa! Mától adják az új Harry Pottert a moziban! Adnál pénzt mozijegyre?
– Mennyibe kerül?
– 500 Ft, mivel csoportosan nézzük meg.
– Tessék, itt van, vigyázz rá!
– Kösz, Apa!

3.

– Halló, mamikám, van egy nagy kérésem!
– Micsoda, bogaram?
– Lesz egy iskolai kiállítás, majd elmesélem, és oda kell régi fényképeket vinni. Keresnél nekem?
– Lehet róla szó. Mikor jössz érte?
– Ha holnapra elő tudnád keresni…
– Ha vigyázol rájuk, holnap jöhetsz a képekért.
– Köszönöm, tündér vagy! Nagyon fogok vigyázni. Holnap találkozunk!
– Várlak!

4.
– Zsófika! Te vagy a legaranyosabb kistestvér a világon!…
– Te valamit akarsz!
– Kitaláltad. Hadd vigyem el a táborba a plüssmackódat!
– Nem adom, nem vigyázol rá.
– Hadd vigyem el! Összebeszéltünk a lányokkal, mindenki plüssmacit hoz. Ha bármi baja lesz, veszek neked egy újat a zsebpénzemből.
– Vigyed! De nem kell új, inkább erre vigyázz!
– Puszi!

12/13.
A másik szereplő az édesanyja lehet.
– Mennyit szedjek? Mennyit kérsz? Jó így?
Kenyeret nem kérsz?
Hova sietsz ennyire?
Melyik Mária?
Nem viszel kesztyűt?
Legalább sapkát vegyél!

Kommunikációs helyzetek
A vita

13/1.
Gergely érvei: „A cél szentesíti az eszközt.” Azzal még nem áruljuk el a hazát, ha hazavitetjük magunkat a törökkel. Sőt, közös érdek, hogy minél hamarabb hazajussunk, akár így is.
Mekcsey: Majd hazajutunk, idefelé is eljutottunk valahogy. Majd hazasegít az Isten. Én töröknek eddig se daloltam, ezután se fogok. Szolgáljon engem a török, én neki szórakoztató szolgája sohasem leszek, akármit ígér is érte!

13/2.
A vita alapja, hogy magukkal vigyék-e Gergelyék Évát a Jedikulába, Török Bálint kiszabadítására. Gergely azzal érvel, hogy ez nem nőnek való út, sok kényelmetlenséggel, veszéllyel is jár. Félti Évát. Éva viszont úgy tartja, hogy asszonynak a férje mellett a helye, és nem hátrál meg a férfias megpróbáltatásoktól sem. Mindketten kedveskedő, kicsit évődő hangon vitatkoznak.

14/3.
Közösen menjünk, mert például
– jobban megismerjük a másik osztályt
– kiszélesedik a baráti kör
– van néhány jópofa (érdekes) okos gyerek a másik osztályban, jó lenne velük megismerkedni
– este jobb lenne a hangulat, ha többen vagyunk
– „jó fej” az osztályfőnökük
– csökken a költség, mert kitöltjük a buszt.

Külön menjünk, mert például
– a mi osztályunk már összeszokott csapat, nehéz lenne hozzájuk alkalmazkodni
– van néhány nyafogó lány, illetve nagyképű fiú, nem lenne könnyű őket elviselni
– a tavalyi közös klubdélután sem volt igazán jó
– vitás esetekben nem lehet velük megbeszélni a dolgokat
– teljesen más tanárok tanítanak minket, nincs közös témánk.

14/4.
Jó,
mert enyhíti a magányt, barátként lehet rá számítani, rászoktatja a gyerekeket is a rendszerességre, a gondoskodásra. Például én sokat vagyok egyedül otthon, mert a szüleim estig dolgoznak. Olyan jó, hogy Tacsi velem van, könnyebb így elviselni az egyedüllétet. Viszont eltunyulni se hagy, mert reggel is, este is ki kell vinnem sétálni, ha tetszik, ha nem!

Nem jó,
mert szenvedés a kutya számára a bezártság, biztos, hogy nem elég neki az a kis mozgás, amikor kiviszik. Másrészt akármilyen tiszta is, mégiscsak kutya, és széthullik a szőre a lakásban, szaga is van. A szomszédunkban is van kutya, állandóan nyüszít, szűköl, a lakásban mindent szétrág, a szőre mindenütt ott van, odapiszkít a szőnyegre, és nem is lehet jól kiszellőztetni azt a szagot…

14/5.

Nagy önuralom és bölcsesség kell az ilyen viselkedéshez, talán csak idősebb emberek képesek erre. A fiatalok bizony könnyebben felfortyannak. A vitás helyzeteket okosabb dolog nyugodtan és higgadtan megbeszélni, de szitkozódás helyett bizony jobb a hallgatás.

15/7.

1.

Bőrcipőt, mert
– bármihez föl lehet venni, ünneplő ruhához is
– nem kell annyira a divat után menni
– még a testvérem is örökölheti

Edzőcipőt, mert
– drágább ugyan, de jó minőségű
– mások is ilyet hordanak
– a jó márka nem megy ki a divatból

2.

Filmen, mert
– két óra alatt megnézzük, ezzel időt takarítunk meg
– együtt nézzük meg, ez is közös élmény
– utána együtt meg is tudjuk beszélni

Olvassuk, mert
– minden műalkotás az eredeti formájában remekmű, a feldolgozás már nem az igazi
– a könyv szabad teret enged fantáziánknak, saját belső képeket teremtünk, ezzel mi is lehetőséget kapunk a „teremtésre”
– a film „kényelmessé” tesz, készen kapjuk, nem serkent munkára
– a könyv alkalmazkodik hozzánk, saját tempónkban olvashatjuk, elmerenghetünk fölötte, visszalapozhatunk egy-egy oldalhoz; a film pedig pereg tovább

3.

Jöjjenek vendégek, mert
– szélesedik a baráti kör
– „feldobottabb” így a hangulat
– mindenki jobb színben akar előttük feltűnni, így mindenki a legjobbat hozza ki magából

Ne jöjjenek, mert
– az osztály összetartása, egysége megbomlana
– aki hozná a vendéget, nem a többiekkel, hanem csak vele, a vendéggel foglalkozna
– „kibicre”, kívülállóra nincs szükség, feszélyezi a többieket

15/9.

Nálunk sok mindenről megkérdeznek minket, gyerekeket is. Ezek általában kisebb dolgok: mi legyen az ebéd, mit csináljunk a hétvégén, hova menjünk nyaralni. Anya azt is megkérdezi tőlem, mit vegyen föl, ha színházba mennek. Apa pedig az öcsémmel és a bátyámmal beszélte meg, mielőtt kocsit vettünk. (Persze, szerintem nem nagyon hagyta magát befolyásolni a döntésben.)
Anyukám tanár, és sokszor szokta kérdezni, hogy mit szólnánk ehhez vagy ahhoz, mint diákok.
Néha olyan is volt, hogy utólag tudtuk meg, hogy eldöntöttek valamit, ez lehet, hogy jogos volt, de rosszulesett.

Nem nyelvi jelek a kommunikációban

16/1.

Néma gyereknek az anyja sem érti a szavát.
Érzéseinket, gondolatainkat valahogy kötelességünk a társaink tudomására hoznunk.
Például Viki lelkesedik az állatokért, Vera pedig irtózik tőlük, de ezt Viki nagy rajongásában észre sem veszi, Vera pedig tapintatból nem mondja. Egyszer Viki hörcsögöt visz Vera születésnapjára. Vera sírva fakad, mert képtelen megsimogatni, de még megfogni is. Pedig ha egyszer-kétszer finoman említette volna, hogy tartózkodóbb az állatokkal, mint a barátnője, nem történt volna ilyen eset.

Szavak nélkül is megértik egymást.
A nagyon összeszokott emberekre igaz ez. Lehetnek családtagok: testvérek, házasok; sportolók; együtt, egymás keze alá dolgozó emberek; együtt játszó zenészek. Sok-sok együtt töltött idő, közös tevékenység kell ahhoz, hogy két vagy több ember úgy összecsiszolódjon, hogy mozdulat, tekintet elég legyen a megértéshez. Például ha egy családtag hazajön, a többiek a tekintetéből, a mozdulataiból látják, hogy jó vagy rossz napja volt-e aznap. De ugyanezt egy „gyakorlott” osztály a belépő tanár arcvonásiból, mozdulataiból is meg tudja állapítani.

17/4.

A helyesírási hibák arra utalnak, hogy iskolázatlan ember a levél írója. Mivel egy félreeső és nem nyilvános helyen akar üzletet kötni, valószínűleg rosszban sántikál. Nem is túl okos, hiszen dátumot nem ír, tehát nem tudjuk, hogy mihez képest holnap a holnap!

17/5.

Tisztelt Címzett Úr!
Elolvastam a céduláját, amit a szél erre sodort. Csodálkoztam, de mivel nekem vannak gyönyörű teknőseim, görög származásúak, postafordultával feladtam ezt a levelet. Az árával ne törődjön, mert nem alkuszom! Várom önt holnap a Matyó utca végén az útépítő bódénál. Pontosan négy órakor!
2002. dec. 3.

Kiváló tisztelettel:
egy állatkereskedő

17/6.

Fontos:
– a papír színe, minősége
– az írás fajtája: kézírásos – nyomtatott
– a betűk típusa
– a szöveg elrendezése
– a nyomdafesték vagy a tinta színe
– esetleges képek, rajzok, díszítések
– a fogalmazás pontossága
– a helyesírás

17/8.

– A humoristák gyakran „faarccal” mondanak képtelenségeket vagy gyermeteg dolgokat, éppen ezáltal humorosak.
– „Egyáltalán nem haragszom.” Ha szemrehányóan, éllel mondja egyik barátnő a másiknak, ellenkező értelmet kap.
– „Tudod, mit? Csinálj, amit akarsz!” Ha az egyik vitapartner mondja ezt sértődött arccal, biztos, hogy nem az eredeti jelentésre kell gondolnunk.

A jelek

18/2.

Iskolánkban:
becsöngetnek – kezdődik az óra
kicsöngetnek – véget ér az óra
sípol a tesitanár – sorakozó
széktologatás – a fölöttünk levő teremben műsort próbálnak az alsósok

Otthon:
bömböl a zene a lakásunkból – itthon van a tesóm
égett szag a lépcsőházban – a szomszédban kifutott a tej
csapódik a kocsi ajtaja – hazajött apa
teli van a mosogató – valószínűleg nekem kell elmosogatnom

19/5.

Jel	*Jelentés*	*A jel és a jelölt kapcsolata*
gyereksírás	*fájdalom*	*természetes*
füst	*tűz*	természetes
kivörösödött szem	sírás, nátha, kialvatlanság	természetes
elsőbbségadás kötelező tábla	*elsőbbségadás kötelező*	mesterséges
karikagyűrű	eljegyzés, házasság	mesterséges
orrfolyás	*megfázás*	természetes
nemzeti zászló	nemzeti öntudat, összetartozás	mesterséges
fekete ruházat	*gyász*	mesterséges

19/6.

Majd ha fagy!
Ha önálló mondatként, valamely kérdésre adott elutasító válaszul használjuk ezt a kifejezést, azt jelenti: ‘arra ugyan várhatsz, azt ugyan lesheted’, vagy más szóval: sohanapján.
Mikszáth Kálmán írja A fekete város című regényében: „Mutatóujjának körmét foga közé mélyesztvén… ujjait félívben rántotta el onnan kifelé, ami azt jelenti az alsóbb néprétegek nyelvén, hogy majd ha fagy, hó lesz nagy – vagyis kosarat adott neki.”
Hasonló szólások még:
Holnapután, kiskedden, borjúnyúzó pénteken;
Megadjuk, majd ha a havast eladjuk.

19/7.

A vakok „írása” a Braille-írás. Nevét a francia feltalálóról, L. Braille-ról kapta. A rendszer lényege, hogy a betűket hét pontból variált jelek helyettesítik, amelyek a papír felületéről kidomborodnak, tapinthatók.

A Braille-írás története és maga az írás is megtekinthető volt az *Álmok álmodói – világraszóló magyarok* kiállításon, ahol Weöres Sándor Galagonya c. versét tapinthatták le az érdeklődők.

Talán nem mindenki tudja, hogy aki valamelyik érzékszervi képességét elveszti, a többi érzékszerve intenzívebben „dolgozik”, vagyis finomabb a tapintása is.

Komoly könyvtár áll rendelkezésre már a vakok számára Braille-írással. De van egy másik lehetőség: a budapesti, Ajtósi Dürer sori Vakok Intézetének iskolájában áldozatkész önkéntesek magnóra olvassák a magyar és világirodalom remekeit, hogy így a vakok és gyengén látók is részesülhessenek a műalkotások szépségeiből.

A jelrendszerek

20/1.

óvodai jel: pöttyös labda, gyertya
újszülöttosztályon: karszalag
orvosnál: karton
iskolában: naplólap, anyakönyvi lap, vignetta
bankban: banki folyószámlaszám
kórházban: ágyszám

családban:
a fürdőszobában: a kék fürdőköpeny, focis törülköző
az előszobában: a hótaposó
a hálószobában: piros szíves párna
a reggelizőasztalon: a zöld bögre

20/2.

A megkülönböztetés, adattárolás (intézmények) céljából szükségesek ezek a jelek.
Másoknak: – óvodában másféle figura
– intézményekben más nevek, más számok – ugyanolyan kartonokon, ugyanolyan naplókban
– a beszedett füzetek között más mintázatú füzetborító
– a családban hasonló tárgyak, de eltérő színben, anyagból, formával és nagysággal

20/4.

Régen minden olyan tárgyat vagy állatot megkülönböztető tulajdonjeggyel láttak el, mely a közös területen tartás, közös használat révén az elcserélés, az eltulajdonítás veszélyének volt kitéve. Szolgált az alkotás szerzőjének jeleként is, személyiségjegyként például sírjelen (mesterjegy) stb. Legismertebb formái: fajegy (a kivágásra szánt fa gazdáját jelölte), házjegy (házoromdísz, kapun lévő monogram, nemesi címer), jószágjegy (az állat fülén ejtett jellegzetes bevágás), könyvjegy (Ex libris).

21/6.

Hasznos, mert a környezetvédő vásárlók igyekeznek olyan termékeket vásárolni, amelynek csomagolóanyaga is maradéktalanul lebomlik, illetve újrahasznosított anyagból készül. Ha vásárláskor ezt keressük, a másik csomagolóanyagú nem fogy, ezzel a gyártókat is az újrahasznosítható anyag alkalmazására késztetjük.

23/7.

Zászlójeleket csak bizonyos látótávolságon belül, fényjeleket távolabbról is, morzejeleket látótávolságon kívül alkalmaznak, mivel itt nem a látás a csatorna.

23/8.

Ma már leegyszerűsödött ez a jelrendszer: ha nem szóban, akkor tekintettel, mozdulatokkal, közeledéssel – távolodással „üzennek” fiúk és a lányok.

23/9.

a jel: a megkülönböztetés, hogy valamiért *nem húzott rá* az egyik lányra.
jelentés: ezt a lányt valamiért megkülönbözteti, remélhetően jobban kedveli.
viszony: mesterséges, hiszen szándékos.

23/11.

Látjuk: A legtöbb jel a jelentés leegyszerűsített rajza: például pálmaház, oroszlán – ezek természetes jelek.
Mesterséges jelek: például elsősegélynyújtó hely, büfé.
Szorosabban összetartoznak az állatkert „bemutató” részének jelei; másik, lazább csoport a szolgáltatások jelei: telefon stb.
Azért hasznosak, mert gyerekek, idegen anyanyelvűek is könnyen értelmezik. Hasonló jelrendszer például az olimpiákon az egyes sportágak jele, kórházakban, szakrendeléseken az egyes osztályok, gyógyászati területek jele. Ilyeneket találunk a postán is, a tankönyvben is (piktogramok).

A nyelv mint jelrendszer

25/1.
Nem Névadóról beszélhetünk, hanem történelmünk, beszédfejlődésünk során alakult ki egy-egy új fogalomhoz egy-egy új szó; ezek összessége, kapcsolatrendszere alkotja a nyelvet, mely állandóan változik.

26/3.
40 hangunk van. Elméletben ennyiszer három lenne a hárombetűs szavaink száma. Valójában azonban ennél lényegesen kevesebb, hiszen magánhangzó minden szóban kell, hogy legyen, ez nyelvünkben szótagalkotó. Szó elején nem állhat *dz, ty* csak a *tyúk* szó elején fordul elő. Nem használ ki a nyelv minden lehetőséget.

27/4.
BEMÉR, LOP, JÁR, BEFOG
vagy: ROMBOL, GÉP, BÁR, FEJE
beméri a távolságot
tyúkot lop
gyakran jár
befogják a fiatalabbakat

A róka beméri a távolságot a bokor és a kerítés között. Az éhes rókák gyakran járnak tyúkot lopni.
Az idősebbek tanítgatják, befogják a fiatalabbakat a vadászatra.
Fekete István Vuk című regényéből sok mindent megtudunk a rókák életéről. Az éhes rókák gyakran járnak tyúkot lopni. A tapasztalt állat éber és ravasz: ügyesen kijátssza az embert. Az erdőből a ház közelébe merészkedik, általában egy bokorig, majd beméri a távolságot a bokor és a kerítés között. A kis rókák fokozatosan lesik el ezt a tudományt: az idősebbek tanítgatják, befogják a fiatalabbakat a vadászatra.

28/5.
Az óvodai játszásoknak olyan jó csumcsum-hangulatuk volt. Ebben a jelentésben hangulatfestő szerepe is van a szónak: a gyerekkor boldogságát, öntudatlanságát idézi, hiszen erre a korra jellemző a „saját nyelv”, a hangutánzó és hangulatfestő szavak használata.

29/7.
Típusai:
– minden betűnek külön jele van
– számolás: a betűhalmazból például minden 5. betűt olvasom
– rácsos: ha a betűsorokra bizonyos alakú rácsot teszek, csak az értelmes szöveg válik láthatóvá
Gárdonyi Géza titkosírása bonyolultabb, hosszú évtizedekig nem tudták megfejteni.
Leonardo da Vinci tükörírással írt.

29/8.
A behódoló kutya mellső lábát behajlítja, hátát begörbíti, valóságos pukedliből néz föl a másikra. Az uralkodó pózban levő kihúzza magát, diadalmasan, egyenesen magasodik a másik fölé.

A SZAVAK JELENTÉSE

A szavak jelentése I.
Hangalak és jelentés. Hangutánzó és hangulatfestő szavak
Egyjelentésű és többjelentésű szavak

32/1.

Hangalak	*Jelentés*
óceán	*világrészeket elválasztó, nagy kiterjedésű állóvíz*
jár	lába, illetve végtagjai segítségével folyamatosan helyét változtatja (több jelentése létezik)
bélyeg	*fogazott szélű kis papírlap, amelyet levélre ragasztanak*

32/2.
hideg, tanít, ünnep

32/3.
hideg: alacsony hőmérsékletű
tanít: tudást átad
ünnep: jelentős esemény, vagy személy emlékének, valamely eszme tiszteletének szentelt nap

33/4.

	angol	*olasz*	*német*	*francia*
gyerek	child	bambino	das Kind	l' enfant
zöld	green	verde	grün	vert, verte
szoba	room	camera	das Zimmer	la chambre

33/5.
kár – károg
brumm – brummog
nyihaha – nyihog
cin-cin – cincog
kukurikú – kukorékol

33/6.
erős szél: zúg, fütyül
köveken folyó kis patak: csobog, csörgedezik
vízesés: zuhog, zúdul
óra: ketyeg
harang: kondul, csendül
csengő: csilingel

33/7.
hümmög
hüppög
hörög
hördül, horkan
csettint

33/8.
csacsogott
csetepatéba
fecsegjetek, csacskaságot
bosszankodik, felcsattan
lomha

33/9.

egyjelentésű	*többjelentésű*
főnév	körte
meteor	éles
petúnia	szem
metafora	pálya
kondér	csiga

34/10.
A használati tárgyak bizonyos részeit azért nevezik kagylónak, mert ívelt falukkal, öblösségükkel, alakjukkal emlékeztetnek a kagylóra.

34/11.

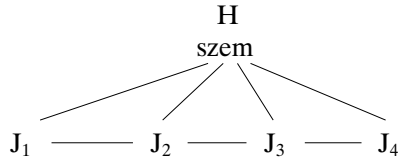

testrész láncszem babszem porszem, mákszem stb.

34/12.
rivalgás = éljenzés
csihés csihás: akin a többi kifog, tréfát, csúfot űz belőle
vendégoldal = a szekér rakodóterének szélesítésére szánt két rúd
legénytoll = a fiatal legények pelyhedző szakálla

34/13.
nyargaló, zúg, dobognak, kurjantása, pattogása
Szerepük: segítségükkel életre kel az alföldi táj, odaképzelhetjük magunkat.

34/14.
lomha, görögnek, csapong
Itt is hangulatot teremtenek, megidézik, életre keltik a tájat.

35/15.
$jár_1$ = jelen van, ott van
$jár_2$ = jog szerint jut neki valami

kap_1 = valaki ad neki valamit; valamihez hozzájut
kap_2 = fölvesz, megfog

35/16.
kirándulás: helyváltoztatás, elutazás egy másik város megtekintésére vagy testmozgás, levegőzés céljából
kirándulás – az ÉSZ szerint: felüdülés v. ismeretszerzés végett a természetbe v. más érdekes helyre tett utazás vagy séta

angol:	trip [trip] travel [trevö] tour [túr]	német:	der Ausflug [auszflug] die Wanderung [vanderung]	olasz:	escursione [eszkurszióne]

francia: l'excursion [lekszkürszion]

A kirándulás szó máig különös izgalmat jelent.
Kiskoromban minden hétvégén mentünk kirándulni: hol csak a város szélére, hol a közeli hegyekbe. Ilyenkor jókat sétáltunk, hegyet másztunk, labdáztunk. Néha tüzet raktunk és szalonnát sütöttünk. Volt úgy, hogy az ismerőseink is eljöttek, talán ezek a kirándulások sikerültek a legjobban, mert még jobb volt a hangulat.
Sajnos mostanra már elmaradtak ezek a kis kiruccanások, egyszer-egyszer pecázni még elmegyünk.

A szavak jelentésének változása

38/3.

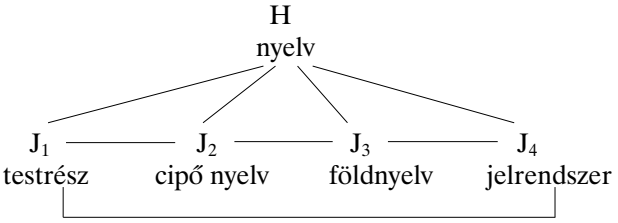

hosszúkás alak – ez a kapcsolat a jelentések között

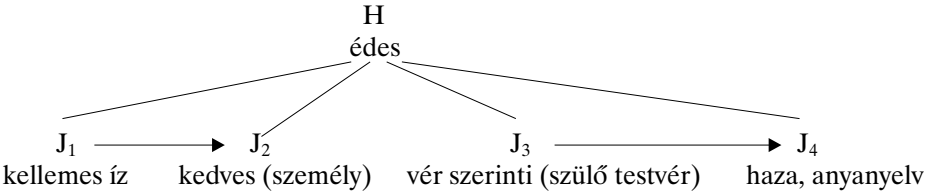

(Itt talán meg lehet említeni, hogy nyelvtörténetileg az éd/id tő ugyanaz a tő, mint az egyház <idház, ünnep <idnap 'szent' értelemben használt töve.)

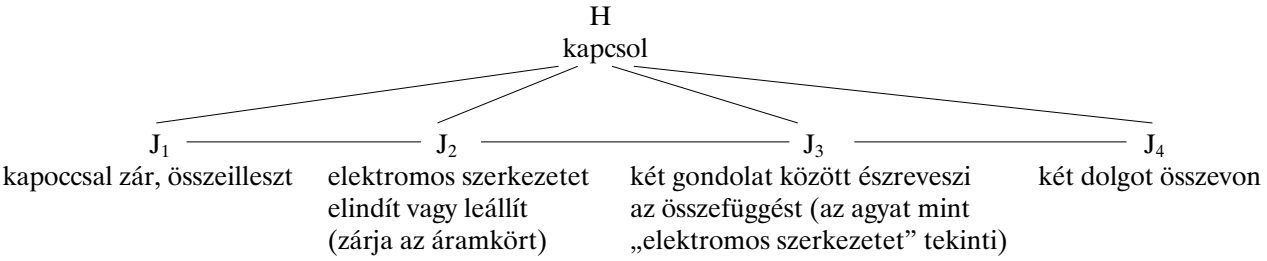

38/4.
kótyavetye: a hadizsákmány árverésre bocsátása

38/5.
nyelv: olyan fogoly, akitől értesüléseket lehetett szerezni az ellenségről

38/6.
A kávé szó jelentésével. A folyadék sűrűsége és sötét színe alapján. A „bab” a kávészemeket jelenti, az ital keserű és fekete. A kávézás szokását a törökök hozták be hazánkba.

A szavak jelentése II.
Azonos alakú szavak. Hasonló alakú szavak

39/1.

H^1	=	H^2
tűz		tűz
J		J
ige		főnév
tűvel illeszt		lánggal égő jelenség

H^1	=	H^2
rácsuk		rácsuk
J		J
főnév		ige
az ő vasrudakból álló hiányos szerkezetük		rázár

H^1	=	H^2
fánk		fánk
J		J
főnév		főnév
édes, olajban sült tészta		a mi növényünk

39/2.
Mindegyik hangalakhoz több jelentés kapcsolódik, de a jelentések között nincs semmilyen összefüggés.

39/3.
tűz – tőszó, főnév
tű|z – főnév + igeképző
rá|csuk – igekötő + ige
rács|uk – főnév + T/3. birtokos személyjel
fánk – tőszó, főnév
fá|nk – főnév + T/1. birtokos személyjel

39/4.

H^1	=	H^2
fogas		fogas
J		J
halfajta		foggal ellátott

H^1 = H^2

csavar — csavar

J — J

ige — főnév

teker — menetes szög

H^1 = H^2

gyengéd — gyengéd

J — J

melléknév — főnév

finom lelkű — a te hiányosságod

tapintatos — érzékeny pontod

kedves

H^1 — H^2

falat — falat

J — J

egy darabka, egyszerre lenyelhető étel — térelválasztót

39/5.

A történelemkönyvben az avarokról olvastunk. – Ősszel jó a zörgő avarban járni az erdőben. – A királylány betűz a hajába egy rózsát. – A testvérem most tanul olvasni, még nehezen betűz. – A szabad ég alatt háló pásztorok subát terítettek magukra. – A háló néhány helyen elszakadt. – Mindenki el fog menni a színházba. – Végre kiesett a mozgó fog! – Vigyázz a mosásnál, mert ez a sötétkék ruha fog! – Most nagy divatja van az ír néptáncnak. – A nagymamám még mindig szépen ír. – A sül sünhöz hasonló, mókás külsejű állat. – Lassan sül a sütemény.

39/6.

guba 1. – 7.
képes 2. – 6.
hegy 3. – 9.
ing 4. – 8.
író 5. – 10.

40/7.

Amint a *tágas helyiségbe* lépünk, máris *előtoppan* egy pincér.
A Balaton-parti településeken sok régi építésű, *kertes lakóházat* láthatunk.
– Hozzál a tortához megfelelő *evőeszközt!*
Az uszoda hatkor *szünteti be működését.*
Szerelj az ajtóra *olyan szerkezetet, amely csukott állapotban megakadályozza az ajtónak kulcs nélküli nyitását!*

40/8.

Azonos alakúság		
Szótári	*Nyelvtani*	*Vegyes*
spárga	dobunk	erőd
nyúl	legyek	váza

40/9.

H^1	=	H^2	H^1	=	H^2
ég		ég	fő		fő
|		|	|		|
J		J	J		J
ige		főnév	ige		melléknév
lángol		mennybolt	forr		fontos

40/11–12.

helység: földrajzi egység
helyiség: belső térben falakkal határolt szoba, terem — alakpárok
gyenge – gyönge: erőtlen – alakváltozatok
fáradság: fáradozás
fáradtság: ólmos, nehéz érzés a tagjainkban — alakpárok
verejték – veríték: izzadmány – alakváltozatok
hallgatózik – hallgatódzik: fülével figyel – alakváltozatok
egyenlőre: egyenlő részekre
egyelőre: még egy ideig — alakpárok

41/13.

sorrendben: haszontalan, magyarán, ijedtsége, hasztalan, magyarul, ijedség

41/14.

arcátlan – szemtelen, pimasz – köznyelvi
orcátlan – tájnyelvi
este – köznyelvi
estve – régies (Csokonai: Az estve)
jön – köznyelvi
jő – régies, népies
becsületszó – köznyelvi
becsszó – bizalmas
hírhedt – köznyelvi = negatív dolog miatt elhíresült
hírhedett – régies (régen nem negatív értelmű volt, csak:
híres „Hírhedett zenésze a világnak”, Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez)
sör – köznyelvi
ser – régies vagy tréfás

42/15.

ma – máma = az utóbbi kevésbé választékos
tejfel – tejföl = az első népiesebb
lány – lyány = a második népies
seprű – söprű = egyenlő használati értékű
krumplihéj – krumplihaj = az utóbbi népies
teknő – tekenő = az utóbbi népies

csöppet – cseppet
ejnye – éjnye
eladott – ád el
este – estve
fejér – fehér
felleg – fölleg

innen – innet
hisz – hiszen

42/16.

itt: alakpárok

csöppet – folyadékból kis részt
cseppet – mértéket jelent

Ma is használjuk alakváltozatokként.
A többi szópár mind alakváltozat, melynek egyik alakját már csak a tájnyelv használja.

A szavak jelentése III.
Rokon értelmű szavak. Ellentétes jelentésű szavak

43/1.
gépkocsival – autóval
boldog – jókedvű
régóta – ezer éve
tréfálkozik – viccelődik

43/2–3.
kuncog
kacag
hahotázik
vihog
röhög
Mindegyiket hangutánzó szóból képeztük. Fokozatbeli különbség van közöttük.

43/4.
Sorrendben: vidám, érvényes, való, szófogadó, finom, bőséges, kiváló, derűs (napos, tiszta), helyes

44/5.
Az énekkar nagyon szépen énekelt a hangversenyen.
A felső szomszédunk egész nap hangosan áriázik.
A lakodalomban hajnalig nótázott a jókedvű násznép.
Még az idősek is önfeledten daloltak.
Az osztálytársam jó hamisan kornyikál.

énekel – köznyelvi, általános
áriázik, trillázik – szakszó, itt: tréfás
nótázik
dalol – hangulati sajátossága van
kornyikál – bizalmas, kissé csúfolódó

44/6.
A kellemetlen hír előtt mindenképpen komolyabb a megszólítás, ezzel már megelőlegezzük a komor hangulatot: „anya…”
A többi esetben a kedveskedő, becéző alakokat fel is cserélhetjük: anya, anyu, anyukám

44/7.
Mindhárom növénynél az első a köznyelvi elnevezés, a második latin nyelvű, botanikai szakkifejezés, a többi tájnyelvi elnevezés.
a napraforgó még: makuka, katangkóró, napvirág, tányérvirág, szotyola, gábencs, tányérbélvirág
orgona: orgovány-fa, boroszlán, indiai mogyoró, spanyol borostyán, pulya borostyán, jósika-fa

44/8.
Ez nem *sok*, de a *kevésnél* mégis több.
Én a *szabályos* játékot szeretem, a *szabálytalanban* nem veszek részt.
Olyan *ellenséges* a hangulat ebben az osztályban, szeretném, ha *barátságosabbak* lennétek!
Vastag hótakaró borítja a tájat, még a kocsiúton is van egy *vékony* réteg.
Nyugtalan ez a kutya: hol *bemegy* a házba, hol *kijön.*
A könyvtáros *feltesz* a polcra néhány visszahozott könyvet, s újabbakat *vesz le* helyettük.

46/10.

Rokon értelmű		*Ellentétes jelentésű*
bandukol baktat mendegél kullog cammog poroszkál	*ballag*	siet rohan
vakmerő merész hősies	*bátor*	gyáva bátortalan ijedős
csöppnyi kicsi parányi piciny	*apró*	hatalmas nagy óriási

46/11.

felső	alsó	felébred	elalszik	helyes	hibás
érdes	sima	kívül	belül	hosszában	keresztben
száraz	nedves	engedelmes	szófogadatlan (engedetlen)	nyúlánk	tömzsi
új	régi	rossz	jó	bánat	öröm

46/12.

boldog – búbánatos
egészséges – beteg
jószívű – fukar
bőbeszédű – szűkszavú

46/13.

Jó hangulatú	*Közömbös*	*Rossz hangulatú*
duci, pufi, dagi, dundi	*kövér*	hájas, dagadt zsíros, potrohos
falatozik, eszeget csipeget, lakmározik	*eszik* étkezik fogyaszt	zabál, fal, habzsol bepofáz, moslékol
azonnyomban rögvest, ízibé, tüstént szempillantásban, legott	*most* azonnal rögtön	

47/14.

kél – kel– alakváltozatok

fiú, fickó, kölök, bajtárs, legény, suhanc
kölök – idősebb mondja a fiatalabbra
bajtárs – katonák egymás közti megszólítása
A többi általánosabb, életkort jelölő elnevezés, más-más hangulati többlettel.

arc, ábrázat, kép, orca – az utóbbi nekünk már régies-népies, Arany idejében kevésbé volt az

Isten haragja megütött; vége lett; adott néki örökös kegyelmet; elmetszé a fejét a testétől – (többnyire állandósult) szókapcsolatok

legott, mindjárt, nyomban, tüstént – az első ma már régies

jó idő múlva, három-négy nap múlva – szókapcsolatok

Állandósult kapcsolatok

48/1.

cserben hagy – bajban nem segít vkinek; kellemetlen helyzetbe hoz és otthagy

az asztalra tesz – előhozakodik vmivel, felmutat vmi eredményt

sok van a rovásán – sokat hibázott már, sok rosszat tett, sokkal kell elszámolnia

keveset tanul – alkalmi szókapcsolat

égre-földre esküdözik – mindenre, az egész világra, csak hogy igazát bizonyítsa

kimegy a szobából – alkalmi

48/2.

Néha még a disznóláb is elsül.
– A régi magyar nyelvben a disznóláb rossz, ócska puskát' jelentett.
A szólás jelentése tehát: Néha még az általunk kevesellt, lenézett helyről is érkezhet megoldás.

Elég egy sütésből egy lepény.
– Ami nem jó, kellemetlen vagy nem vált be, abból senki se akar többet.
– Testvérek ne nősüljenek ugyanabból a családból.

Egy szájból hideget és meleget fúj.
– Kétféle véleményt képvisel egy dologról, önmagával ellenkezésbe jut. – Elítélendő magatartás.

Téged szidlak lányom, vedd magadra, menyem!
– Ha valamilyen negatív véleményünket nem mondhatjuk el közvetlenül az érintettnek, akkor másnak mondjuk, de úgy, hogy ő is hallja.

49/4.

1. Terveink mindig saját magunkra méretezettek, saját lehetőségeinkhez szabottak legyenek.
2. Meg kell becsülni az apró értékeket, sikereket.
3. Okos ember jól megszervezi, beosztja a munkát. Az idegen mondás szám szerint is érzékelteti az egyenlő arányú beosztás szükségességét.

49/5.

Legtöbb félreértés a világon az értelmezetlen szavakból eredett. – Utal a kimondott szó felelősségére, és arra, hogy pontosan, világosan meg kell fogalmazni mondandónkat, hogy az egyértelmű, félreérthetetlen legyen.

A rosszul gombolt mellényt újra ki kell gombolni. – A rossz gazdasági, politikai döntések továbbiakat idéznek elő, mint a gombolásnál: ha egy félrecsúszik, csúszik a többi is.
Általános jelentése: újra felül kell vizsgálni a rossz döntéseket, és elölről kezdeni.

Költő, hazudj, de rajt' ne fogjanak… – Tréfásan mondják a sokat füllentő emberre.
A Vojtina ars poeticája c. versből való: Vojtina egy Magyarországon élő szlovák diák volt, nem költő, csak ún. „versfaragó". Nevét Arany János tette halhatatlanná.

Az idő igaz, s eldönti, ami nem az. – Csak hosszú idő távlatából lehet reálisan megítélni a múlt eseményeit.

Farsangi műsorra készültek a hatodikosok. Megbeszélték a műsort, kiosztották a szerepeket, kitalálták a jelmezeket. Elkezdődtek a próbák. És lassan rájöttek, hogy valahogy nem jó az egész. A mulatságosnak hitt szöveg üres szellemeskedés volt csak.

A harmadik napon aztán nem bírták tovább.

– Álljunk le! Írjunk újat! Kezdjük elölről!

Az osztályfőnök helyeselte a döntést: – Bizony, a rosszul gombolt mellényt újra ki kell gombolni!

49/6.

(Ez a feladat egy fontos, aktuális kérdést vet föl. A mai gyerekek már nem használják az Isten éltessen! kifejezést. (Felnőttek se sokan.) Ezt a szép magyar köszöntést teljesen kiszorította a Happy birthday! – Boldog születésnapot! (Erre még a népszerű Halász Judit-szám is „rásegített".) Azt kellene itt megmagyarázni, hogy (hasonlóan a ‚boldog újévet' és a ‚boldog új évet' különbségéhez) a magyar hagyományok nem egy napra, a születésnapra kívánnak jót és boldogságot, hanem egész életre. Másrészt helytelen a saját szokásainkat elvetni, s idegent majmolni. Idézni lehet Balassi és a magyar népdalok számtalan szép áldáskérő sorát, s a gyerekeket ilyenek gyűjtésére kellene buzdítani.)

50/7.

alkalmi szókapcsolatok	*állandósult szókapcsolatok*
hétvégi kirándulás	körmére ég a dolog
néhány perc alatt	kirúg a hámból
elsős kora óta	fabatkát sem ér
egy nehéz számtandolgozat	lógatja az orrát
	se szeri, se száma
	tőrbe csal
	kocsánytalan tölgy

50/8.

Annyi baj legyen! – vigasztalási szándékkal mondjuk, a bajt mintegy kisebbítve
Mi újság? – általános, derűs érdeklődés a másik hogyléte felől
Legyen szíves! – kéréskor mondjuk valakinek udvariasan
Foglalj helyet! – tegeződő, közvetlen helykínálás
Kész a lecke? – diáktól kérdezi felnőtt vagy egy másik diák
Hogy vagy? – tegező, közvetlen érdeklődés
A fene egye meg! – illetlen felkiáltás, csak nagyon bizalmas körben mondjuk, ha nagyon indokolt. Váratlan, nem tetsző esemény vagy fordulat kapcsán hangzik el
Kezét csókolom! – tiszteletteljes, kicsit régies hangulatú köszönés, gyerek felnőttnek vagy férfi nőnek mondja (vagy mondta régebben)

50/9.

barátomnak: Légy szíves, menj arrébb egy kicsit!
osztályfőnökömnek: Tessék szíves lenni egy kicsit arrébb menni! (Udvariasabb, ha meg is indokoljuk.)
idegen felnőttnek: Elnézést kérek, egy kicsit legyen szíves arrébb menni! (indoklással)
ismeretlen fiúnak vagy lánynak: Bocs' de arrébb kéne menned egy kicsit!
a testvéremnek: Menj arrébb, légyszi! (sic!)
kisgyereknek: Tedd arrébb a tappancsaidat (piskótáidat)!
illetlen: Húzzál el!
vicces: Vidd magad arrébb!
Arrébb lehet tolni a biciklit!

51/10.

hiba van a kréta körül – az elszámolás körüli hibákra utal; általánosságban: valami nincs rendjén, valami nem úgy van, ahogyan lennie kellene
jó tolla van – valaki a gondolatait írásban szépen, figyelemre méltó stílusban fejezi ki
tollhegyre tűzik – írásban keményen megbírálják
más pennával írnak – megváltozott a világ
nem pennához való a szablya – a tollforgató emberek között ritka a vitéz katona
vastagon fogott a ceruzája
megnyomja a ceruzáját – rosszul számolt, a kárunkra tévedett

51/11.

Szép
– a napra lehet nézni, de rá nem
– az Isten is jókedvében teremtette
– szép, mint a nap
– elnyerte az aranyalmát
– festőért kiált a szépsége
– kép alá való
– orcáján hordozza az ajánlólevelet
– szép, mint a hajnal
– szép, mint a pünkösdi rózsa

Rút
– rút, mint az ördög öreganyja
– csak egy fokkal szebb az ördögnél
– nem a szépségéért szeretjük
– valamit szed szépség ellen
– rút, mint a varangy
– nem állt sorba, mikor a szépséget osztották
– ábrázatnak rossz, pofának megjárja
– csúnyább a csonka pipánál
– ha ez szép, a légy is madár
– olvasva megy a majmok közt
– olyan csúnya, hogy a ló az abrakot se venné el a kezéből
– rút, mint a péntek
– se színe, se fonákja

51/12.

Kinek nem baj, annak nem jaj.
– Akinek nincs kárára egy dolog, az észre sem veszi, nem törődik vele, nem kesereg rajta.

Ne bánts senkit, nem bánt senki.
– Ha nyugodtan akarsz élni, ne rágalmazz másokat.

Aki bottal köszön, annak doronggal felelnek.
– Az előző ellentéte: a támadásra, intrikára rendszerint még nagyobb támadás, intrika a válasz. (Hasonló: Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten.)

Ha harminckettőnek kenyeret tudsz adni, nem vagy vén.
– Tréfásan a még meglévő fogak számához köti a fiatalságot, egészséget.

Ha békében akarsz élni, békét hagyj másnak!
– Jelentésében megegyezik a 2. számúval.

Jó éjszakát kell mondani, nem kell az álmot rontani.
– A vitás ügyeket nappal rendezni kellett, csak lelki békében tértek nyugovóra. (A rossz szó, rosszakarat rontást hoz az alvóra – vélték.)

51/13.

Keletkeznek. A nyelv életünkkel együtt változik, vannak divatos (aztán agyoncsépelt) szófordulatok minden időben. Ma már a különböző reklámszövegek is beépülnek a beszédünkbe, talán ezeknek a legnagyobb a hatásuk. Néhány éve egy dupla magyaróra első óráját így zártam (jókora derültséget keltve):
– Most szünet, a szünetben reklám, a reklám után visszajövünk!… – ugyanis egy tévéműsornak rendszeresen ez volt a szlogenje.
Mai reklámszövegek, amelyek mai beszédünkbe épülnek:
– … mert megérdemlem!
– … mert mi ügyelünk a részletekre!
– mesébe illő esélyek
– ronda és finom
– az élet habos oldala
– a pöttyös az igazi
– páratlan páros
– nyerő páros

Szállóigeszerű állandósult szókapcsolatok filmekből:
– Egyedül nem megy – betétdal a Ripacsok c. filmből
– Kell egy csapat! – a Régi idők focija c. filmből
– Lesz ez még ígyse! – Oscar-díjas film
– Legyetek jók, ha tudtok! – Oscar-díjas film
– A leggyengébb láncszem – egy tévévetélkedőből

Zeneszámok címeiből, szövegeiből:
– Nem kell félni, nem fog fájni
– Újra itt van a nagy csapat

Egyéb – többnyire a szleng területén használt – kifejezések:
– rászáll valakire – tolakodó a magatartása
– szállj le rólam! – hagyj békén!
– legelteti a szemét – nézelődik
– totálkáros lett – romboló hatású dolog történt vele
– ezerrel csinál valamit – teljes erőbedobással (rokon: teljes gőzzel)
– arrébb lehet tolni a biciklit
– húzd arrébb a burádat menj arrébb
– nagy arca van – nagyképű

A jelentésmező

52/2.

a)

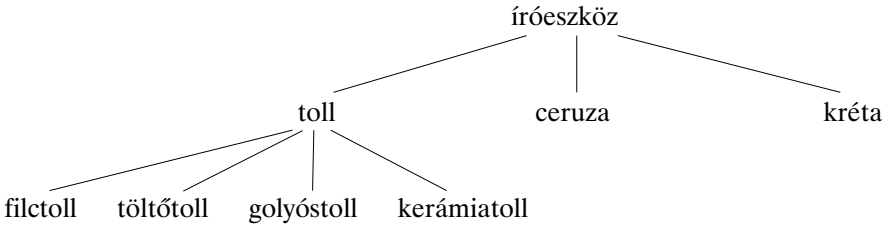

b)

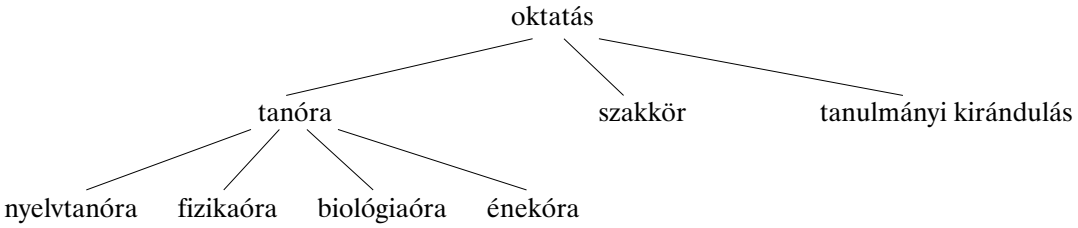

c)

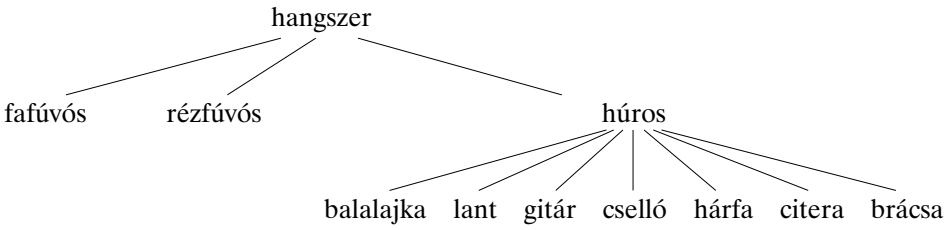

53/3.

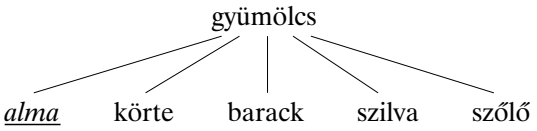

vagy:

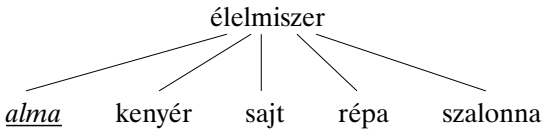

vagy:

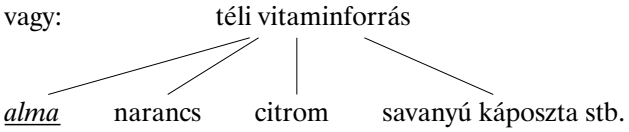

53/4.

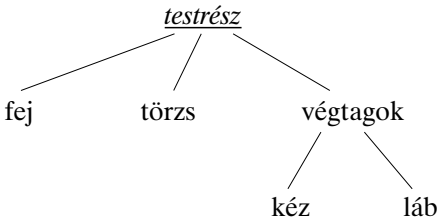

53/5.

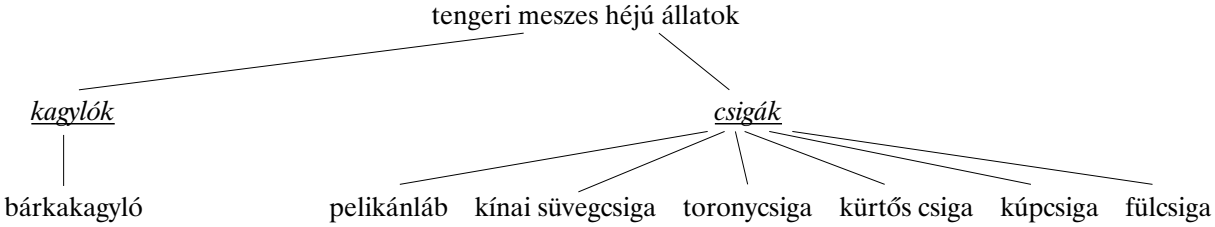

53/6.

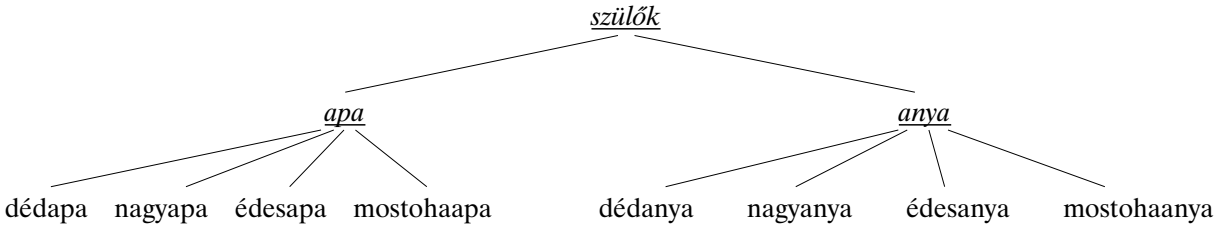

53/7.

esővíz	sasszem
fürdővíz	tengerszem
folyóvíz	tyúkszem
keresztvíz	láncszem
forrásvíz	eperszem
lábvíz	babszem
télvíz	ökörszem
szájvíz	gyöngyszem
szennyvíz	mákszem
fejvíz	ablakszem
agyvíz	pápaszem
szódavíz	porszem
gyógyvíz	műszem
szikvíz	üvegszem
ásványvíz	vakszem (halánték)
ivóvíz	varázsszem
édesvíz	
csapvíz	

54/8.

A Kányádi-vers „kövei” közül némelyik főfogalma: „kőzet”, másiké: „betegség”. Különböző fogalomkörből valók, *-kő* utótaggal.

SZÓFAJTAN

A szófaj fogalma

56. oldal
főnév: fát, botocskát, véginél, kezével, utat, Budára
melléknév: nehéz, könnyedén, csekély, hosszan, egyenesen
ige: forgatja, ragadja, tartja, tér (el)

57. oldal
ajtó előtt – névutós főnév, *hasal* – ige, *lábát* – főnév, *nyújtja* – ige

58/1.
a – névelő
rövid – melléknév
de – kötőszó
gyötrő – melléknévi igenév
élet – ige
elfolyt – ige
Szép Ilonka – főnév
hervadt – ige
sír – főnév
felé – névutó
hervadása – főnév
liliomhullás – főnév
volt – létige
ártatlanság – főnév
képe – főnév
s – kötőszó
bánaté – főnév

a – névelő
király – főnév
jön – ige
s – kötőszó
áll – ige
a – névelő
puszta – melléknév
házban – főnév
ők – névmás
nyugosznak – ige
örökös – melléknév
hazában – főnév

58/2.
puszta – 1. főnév pusztaság, földrajzi fogalom
2. melléknév sivár, kihalt, kopár, üres

59. oldal
ellát – cselekvés
reng – történés
pehelyzik – történés
bámul – cselekvés
vágyna – cselekvés
hinné – cselekvés

Az ige

61/1.
Jani jól *halad* a horgászással, már három *halat* fogott.
Ha valaki egy jelet *belemarat* a fémbe, a jel ott *marad.*

61/2.

Ősszel megdermedtek és elhullottak a bogarak milliói.
A labda kilyukadt és kipukkadt.
A birkák szétszéledtek a mezőn.
Ma sokat süllyedt a barométer.

Az ige fajai

63. oldal

megmosakodtam
felöltözködtem
megfésülködtem
készülődtem
visszaható

tétetik
adatik
szenvedő

csináltatta – műveltető

játszhatsz
beszélgethetsz
ható

(Itt, az igeképzők tanításánál kell megemlíteni azt a jelenséget, amikor a műveltető igeképzőt helytelenül használják: például: levágattatom a hajam
vág + at + om – ennyi elég lenne, hiszen nem én vágom, hanem mással végeztetem, műveltetem a cselekvést.
Tehát hibás a fenti alak, plusz egy fölösleges képzőt kapott.
Ennél is szörnyűbb, amikor neves énekesünk Személyi igazolvány c. számában a következő sort halljuk:
„minden változást… beírattatok" (!)
Ez az alak is plusz egy képzőt kapott.
ír + at + ok – ennyi elég lenne, hiszen nem én írok, hanem mással íratok.)

64. oldal

megkondul – kezdő
nevetgél – gyakorító
csörren – mozzanatos
szökellt – mozzanatos
lökdöss – gyakorító
álldogált – gyakorító
keresgélt – gyakorító
bólintott – mozzanatos
bólingat – gyakorító

64/1.

toppantott
kurjantott
visszahökkenté
mozzanatos

megragadta
előkiáltotta
(el is) jöttek
cselekvő

64/2.

topog, kurjongat, kiabál
A barátnőm vár, idegesen topog a lépcsőházban. Amikor eltévedtünk az erdőben, nagyokat kurjongattunk egymásnak. A kisgyerekek katonásdit játszanak, vezényszavakat kiabálnak.

Az igeképzés

67. oldal

legel|ész|nek – igető + igeképző + T/3. igei személyrag
horty|o|g – hangutánzó tő + kötőhang + gyakorító képző
áll|dogál|nak – igető + gyakorító képző + T/3. igei személyrag

68. oldal

kém|e|l, nyelv|e|l, megbir|kóz|ik, me|het|nék, szánt|o|gat|ja,
gond|o|l|kod|ik, össze|facsar|od|ik, kaszá|l, henyé|l, terh|e|l|i,
nyil|a|ll|ik, füst|ö|l|ö|g, for|gat|ja, rag|a|d|ja, mor|o|g,
ropp|a|n
Arany: *Toldi* – Első ének

A tárgyas és a tárgyatlan igék

69. oldal

felvonták sátorát – tárgy

körös-körül lapultak meg – helyhatározó

húztak korlátot – tárgy

azon kívül gomolygott – helyhatározó

(A gyerekekkel azt kell megértetni, hogy vannak olyan igék, amelyek nem bővíthetők tárggyal. Az igék vagy tárggyal, vagy határozóval bővíthetők.)

71/1.

Sokat jelent r nekem ez a könyv.

Bandi már m jól úszik.

m Lassan felruházkodik a család télire.

Ebből a er pénzből négy gyereket ruházok!

A papa m jól megruházta a rakoncátlan kisfiút.

m Szórakozottan megvakarja a fejét.

Sokat vakaródzik a kutyánk.

71/2.

bólingat – gyakorító
zúg – cselekvő
koppan – mozzanatos
görögnek – gyakorító
rikoltoz – gyakorító

Az ige ragozása I.
Alanyi és tárgyas ragozás. Személyragok

72. oldal

andalog: E/3., A
végzi: E/3., T
rakta: E/3., T
nyikorog: E/3., A
ballag: E/3., A
tetszik: E/3., A
mozog: E/3., A
gondolkoznék: E/3., A – régies alak, eredeti ikes ragozás
(érdekesség: alaki hasonlóság a feltétes mód, jelen idő, E/1., A alakkal!)
hozott: E/3., A
hoz: E/3., A

73. oldal
szemelget valamit – alanyi ragozás
tesznek valamit – alanyi ragozás
világítja azt – tárgyas ragozás

73/1.

A	T
ír|(o)k	ír|(o)m
ír|sz	ír|(o)d
ír|	ír|ja
ír|unk	ír|juk
ír|tok	ír|játok
ír|nak	ír|ják

A tárgyas személyragokban gyakori a *j.* Előfordul az E/1., valamint a T/1., 2., 3. személyragokban.

74/3.
elszakít – E/3., A
hajt – E/3., A
heversz – E/2., A
vetem – E/1., T
vidd – E/2., T, rövid alak

74. oldal
mozdulj – E/2., A
kiveszlek – E/1., T
kiváltlak – E/1., T
megfizetek – E/1., A
hordom – E/1., T

Az ige ragozása II.
Az igemódok

75. oldal
fordult: kijelentő mód, E/3., A
tartott: kijelentő mód, E/3., A
hallgassatok: felszólító mód, T/2., A
hallotok: kijelentő mód, T/2., A
van: kijelentő mód, E/3., A
ásson: felszólító mód, E/3., A
zárhatná ki: feltételes mód, E/3., T
tagadhatná ki: feltételes mód, E/3., T

77/1.
ír|d, mond|d, ad|d, kér|d, kezd|d, fejez|d, old|d, játsz|d, edz|d

A szabály: *tő + d* személyrag. Tehát ott van 2 d, ahol van egy a tőben is.

77/2.
olvassak, olvassam, rajzolj, rajzold, rajzoljon, rajzolja (ua., mint kijelentő módban)

77. oldal
A szóelemzés szerint írjuk ezeket az igealakokat: a szótő után feltüntetjük a felszólító mód *-j* jelét. Csak kiejtésben jön létre teljes hasonulás, illetve összeolvadás.

78. oldal
lakjuk – felszólító mód, T/1., T
igyuk – felszólító mód, T/1., T
igyál – felszólító mód, E/2., A
locsolom – kijelentő mód, E/1., T
iszonyodom – kijelentő mód, E/1., A – ikes ige, ezért *-m* a személyrag!
hallod-e – kijelentő mód, E/2., T
tégy – felszólító mód, E/2., A
innál – feltételes mód, E/2., A
lesz – kijelentő mód, E/3., A
tudtok – kijelentő mód, T/2., A
mondta – kijelentő mód, E/3., T
igya – felszólító mód, E/3., T

79. oldal
készítsünk, építsük, halassza, osszátok, bocsássa, lássátok, hallgassuk, rejtsük, fürösszük, ugasson, szeressétek, írhassuk, mondhassuk

79. oldal
kérd, nézd, olvasd, metszd, játszd, kezdd, edzd, rejtsd, szépítsd, szeresd, füröszd, fesd

79. oldal
Látja már, hogy tévedett.
Fölteszi a szemüvegét, hogy lássa a betűket.
Igazságosan szétosztja a cukorkát.
Ossza már ki valaki a füzeteket!
Nagyanyó tanítja Klárikát hímezni. De hogy tanítsa, ha nincs hímzőfonal?
Elmondhatjuk, hogy minden akadályt legyőztünk.
Hadd mondhassuk még könyvből a verset!

Az ige ragozása III.
Az igeidők

80. oldal
adok: jelen idő
adni fog: jövő idő
volt: múlt idő

80. oldal
ment, susogta, volt, fogta, látott, visszalépett, becsapódott, hallott, lőn
A múlt idő jele mgh. után *-tt,* msh. után *-t.*
A *lőn* régies alak (a *lesz* ige elbeszélő múlt E/3.).

81/1.
mocorogsz – cselekvés, jelen idő
hazajön – cselekvés, jelen, de jövőt fejez ki
vitt – cselekvés, múlt idő
hoz – cselekvés, jövőt fejez ki
varrok – cselekvés, jelen, de jövőt fejez ki
villog – történés, jövőt fejez ki
alukálj – cselekvés, jelen
hódít – cselekvés, jövőt fejez ki
kovácsolsz
meghajtod – cselekvés, jelen, de jövőt fejez ki
bejárod

82. oldal

lehet – jelen idő
onta – régies múlt idő (elbeszélő múlt)
szakadt meg – múlt idő
sorvadozzanak – felszólító mód, jelen idő
jőni fog – jövő idő
epedez – jelen idő, de jövőt fejez ki
áll – jelen idő

Az összetett igealakok
Az ige sajátos szerepe: a segédige

84. oldal

fogd – vedd át, tartsd
fogd, fogd! – kapd el, állítsd meg!
rövidre fogta – rövidre szabta, ütemezte
a*ztán fogta…* – kapta magát, gondolt egyet
szarvon fogta – elkapta, megállította, legyőzte, megfékezte
mihez fogjon – mihez kezdjen, mit csináljon a jövőben?
sem fog halott maradni – segédige a jövő idő kifejezésére

fog-e szembe szállni
nem fog víni segédige a jövő idő kifejezésére
adni fog

84. oldal

lehettem volna – feltételes mód, múlt idő, E/1., A
állj meg – felszólító mód, jelen idő, E/2., A
ül – kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
marad – kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
visszajő – kijelentő mód, jelen idő, de jövőt fejez ki, E/3., A

Az ikes igék ragozása

85. oldal

hengeredik: kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
ugrik: kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
játszik: kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
játszadoznak: kijelentő mód, jelen idő, T/3.
alszol: kijelentő mód, jelen idő, E/2.
alszom: kijelentő mód, jelen idő, E/1.
tennék: feltételes mód, jelen idő, E/3., A
esett: kijelentő mód, múlt idő, E/3., A
ennék: feltételes mód, jelen idő, E/3., A
eszem: kijelentő mód, jelen idő, E/1., T

86. oldal

visszaható: törülközik, készülődik, erőlködik
szenvedő: íratik, hirdettetik, mosatik

86. oldal

kijelentő	*felszólító*	*feltételes*
iszom	igyam	innám
iszol	igyál	innál
iszik	igyék	innék

86. oldal

aludj: Aludj el szépen, kis Balázs!
lefeküsznek: Lefeküsznek már az állatok is.

van: kijelentő, jelen, E/3., A
aludj: felszólító, jelen, E/2., A
lefeküsznek: kijelentő, jelen, T/3., A
elballagtak: kijelentő, múlt, T/3., A
csengett: kijelentő, múlt, E/3., A
volt: kijelentő, múlt, E/3., A
láttalak: kijelentő, múlt, E/1., T

A főnév. A főnév fogalma és fajai

88. oldal

élőlény	*élettelen*	*gondolati dolog*
hal	tó	pillantás
vadkacsa	part	szántás
nád	tisztás	kár
tölgyfa	árnyék	nyár
Gyeke	hely	
kacsa	víz	
róka	Bölényes	
héja	derék (testrész)	
farkas	széna	
jószág	föld	
erdő	zsír	
fű	mocsár	
füzes	eső	

90. oldal

köznevek		
egyedi név	gyűjtőnév	anyagnév
férfi, gyerek, öröm kutya, fészek iskola, irigység felelés, eső, árnyék tó, héja, nyár hely	nép csapat falka nádas jószág	olaj só cukor

tulajdonnevek				
személynév	állatnév	helynév	emberi létesítmény	szellemi alkotás
Sára Katona Golyó	Fakó Kincsem	Belváros Rákóczi út Plútó	Petőfi-szobor Lánchíd Magyar Tudományos Akadémia	Iliász Sír Kán Boka Szent-Györgyi Albert-díj Mondják meg Zsófikának Zsebibaba

90. oldal

Miklós – tulajdonnév, személynév, keresztnév
baj – köznév, egyedi, elvont fogalom
mivolta – egyedi, elvont fogalom
asszony – köznév, egyedi, élőlény
dolog – köznév, egyedi, elvont fogalom
Pest – tulajdonnév, helynév, helységnév
város – köznév, egyedi, élettelen dolog
utca – köznév, egyedi, élettelen dolog
járás – köznév, egyedi, elvont fogalom
kebel – köznév, egyedi, élettelen dolog
kenyér – köznév, egyedi, élettelen dolog
ház – köznév, egyedi, élettelen dolog

(Megjegyzés: a *hátra* [nem előre] határozószót itt nem elemezzük.)

91. oldal

fut|ás – igető + főnévképző
pogány|ság – névszótő + főnévképző
tolong|ás – igető + főnévképző
fél|elem|tül – igető + főnépvképző + rag

92. oldal

igéből	*névszóból*
uszoda, fáradság, nyitány,	merészség, kőzet,
óvoda, ítélet, étel, ital,	katonásdi, készség,
szaladgálás, lakodalom,	kezesség, készlet,
fordulat, eredmény, látvány,	hasonlóság, pékség,
bizonyítvány, javítás,	egészség, község
fogalmazás, dicséret,	
árulkodás	

92. oldal

köt|ődés|t – igető + visszaható képző + főnévképző + tárgyrag
un|ni – igető + főnévi igenév képzője
rest|e|ll|i – melléknév + kötőhangzó + igeképző + igei személyrag E/3., T
hív|ni – igető + főnévi igenév képzője
segít|ség|re – igető + főnévképző + határozórag
dolg|o|z|ik – főnév + kötőhangzó + igeképző + E/3. igei személyrag (ikes)
(fark|a|s – képzett szó, de főnevesült)
erő|s – főnév + melléknévképző
rúg|ás|sal – igető + főnévképző + határozórag
av|a|s|ba – (ó > av – tőváltozat) névszótő + kötőhangzó + *s* melléknévképző + határozórag
vadállat – összetett szó, főnév
letör|del|i – igető + igeképző (gyak.) + igei személyrag, E/3., T
puff|an|ó – hangutánzó tő + mozzanatos igeképző + melléknévi igenév képzője
es|és|sel – igekötő + főnévképző + határozórag
hang|os – főnév + kötőhangzó + melléknévképző
nyekk|en|és|sel – hangutánzó tő + mozzanatos igeképző + főnévképző + határozórag

(Megjegyzés: az *avas* szó esetében csak akkor kell az *ó* tőre felhívni a figyelmet, ha érdeklődő az osztály.)

93. oldal

őz|anyá|t – összetett főnév + tárgyrag
gidá|já|val – főnév + b. szjel + határozórag
szál|a|s|ból – főnév + melléknévképző (főnevesült) + határozórag
fiatal|os|nak – melléknév + kötőhangzó + melléknévképző + határozórag
gidája – ez már a gidájával alakban benne van!
ugrándoz|ás|sal – igető + főnévképző + határozórag

bokr|a|i – főnév + b. szjel E/3. + birtoktöbbesítő jel
láb|á|val – főnév + b. szjel + határozórag
gidá|k – főnév + többesjel
irt|ás|on – igető + főnévképző + határozórag
árny|a|i – főnév + b. szjel + birtoktöbbesítő jel
szín|e|k|e|t – főnév + kötőhangzó + többesjel + kötőhangzó + tárgyrag

(Megjegyzés: ebben az esetben nem szükséges a képzőket elemezni. A jeleket és a ragokat kell bemutatni. A gyerekek rákérdezhetnek a képzőkre, ezért feltüntettük őket.)

95. oldal

Miklós – tulajdonnév, személynév, keresztnév
gyönyör|köd|és|ben – főnév + igeképző + főnévképző + határozórag
suta – köznév, egyedi, élőlény
bokr|os – köznév, gyűjtőnév
mindkettőnek van melléknévi jelentése is (nem itt)
főnév + kötőhangzó + melléknévképző (főnevesült)
szél|é|n – főnév + b. szjel + határozórag
anyaőz – összetett köznév, egyedi, élőlény
sarjerdő – összetett köznév, gyűjtőnév
játék|o|t – főnév + kötőhangzó + tárgyrag
környez|et – ige + főnévképző (érdekesség: a *kör* az abszolút szótő, ebből 'környékez' jelentésben a környez)
róka – köznév, egyedi, élőlény
fark|a – főnév + b. szjel
vég|én – főnév + b. szjel + határozórag
bojt – köznév, egyedi, élettelen dolog
szürk|ü|let – melléknév + igeképző + főnévképző
nap – köznév, egyedi, élettelen
gerinc – köznév, egyedi, élettelen
erdő – köznév, gyűjtőnév
fá|k – főnév + többesjel

95/1.

ír|ó|já|hoz – ige + melléknévi igenévképző (főnevesült) + b. szjel + határozórag

a)
lelk|e|m|e|t – főnév + kötőhangzó + b. szjel + kötőhangzó + tárgyrag
kéz|fog|ás|ra – igető + főnévképző (összetett főnév) + határozórag
műv|e|d|e|t – főnév + kötőhangzó + b. szjel + kötőhangzó + tárgyrag
szív|e|m|nek – főnév + kötőhangzó + b. szjel + határozórag
gyönyör|ű|ség|e – főnév + melléknévképző + főnévképző + b. szjel

b)
csillag|o|k – főnév + kötőhangzó + többesszám-jel
rend|re – főnév + határozórag
tölgy|e|i – főnév + b. szjel + birtoktöbbesítő jel
juh|o|k – főnév + kötőhangzó + többesszám-jel
lélegzés|é|t – főnév + b. szjel + tárgyrag
ropogtat|ás|t – ige + főnévképző + tárgyrag
tisztás|on – főnév + határozórag
lov|a|k – főnév + kötőhangzó + többesszám-jel
füv|e|t – főnév+ kötőhangzó + tárgyrag
völgy|ben – főnév + határozórag
béká|k – főnév + többesszám-jel
magasság|á|ban – főnév + b. szjel + határozórag
gém|e|k – főnév + kötőhangzó + többesszám-jel
hang|ja – főnév + b. szjel
csönd|ben – főnév + határozórag

A főnév helyesírása

98/2.

Dr. Kemény Ferenc Általános Iskola
Gárdonyi Géza Színház
Eszterházy Károly Főiskola Gyakorló Általános Iskolája, Gimnáziuma és Szakközépiskolája
Bródy Sándor Megyei Könyvtár
Uránia mozi
Bitskey Aladár uszoda
Dobó István Vármúzeum
Jézus Szíve plébánia

98/3.

Erdély, Tisza, Hargita	N
Egerszalók, Szarvaskő, Délvidék	N
Eger-patak, Szépasszony-völgy	N=k
Amerikai Egyesült Államok Magyar Köztársaság, Római Birodalom	N N
Heves megye, Kodály Zoltán utca, Rákóczi út	N N
Bazilika, Líceum, Parlament	N
Dobó-szobor, Érsek-kert, Szent István-kút	N=k
Margit híd, Petőfi híd, Szabadság híd	N k
Egri Főegyházmegyei Könyvtár Művészetek Háza Farkas Ferenc Zeneiskola	N N N
Tiszai pályaudvar Fehér Szarvas étterem Barátok temploma	N k
Magyar Demokrata Szép Otthon Hevesi Napló	N N N
Ábel a rengetegben A magyarok bejövetele Este a székelyeknél	N k k
Boci, Tomi Kristály, Delma	N
Széchenyi-díj, Corvin-lánc, Ruttkai Éva-emlékgyűrű	N=k

98/3.

Tulajdonnevek
Személynevek:
Keresztnevek: Eszter, Sára, András
Becenevek: Janika, Vica, Piri
Családnevek: Székely, Móra, Józsa
Ragadványnevek: Tinódi *Lantos* Sebestyén, *Aranyszájú* Szent János, Bubu

Állatnevek: Cucu, Morzsa, Ében
Földrajzi nevek:
Csillagnevek: Kis Göncöl, Szaturnusz, Fiastyúk
Földrészek, országok, tájak nevei: Heves megye, Palócföld, Felvidék
Hegy- és víznevek: Bükk hegység, Küküllő, Eger-patak
Helységnevek: Eger, Rodostó, Farkaslaka
Belterületi helynevek: Károlyváros, Dobó tér, Várnegyed
Külterületi helynevek: Külső sor, Petykó-tanya, Pincesor

Létesítmények nevei:
Építmények nevei: Bazilika, Líceum, Tinódi-szobor
Intézménynevek: Kossuth Zsuzsa Egészségügyi Szakközépiskola, Sancta Maria Gimnázium, Általános Iskola és Zeneiskola, Palóc Múzeum

Szellemi alkotások nevei:
Címek: Trapéz és korlát, Szózat, Új Ember
Az írói névadás: Hannibál tanár úr, Lilla, Süsü

Áru- és márkanevek: Túró Rudi, Boci (csokoládé), Savaria (cipő)

A kitüntetések és díjak neve: Corvin-lánc, Móra János-emlékgyűrű, Kemény Ferenc-díj

A melléknév
A melléknév fogalma és képzése

103. oldal
túl|só – helyzetet jelentő
lak|atlan – fosztóképző, vmilyen tulajdonsága hiányzik
füv|e|s – vmivel való ellátottság
el|ső – helyzet
lanká|s – vmivel való ellátottság
viz|ű – vmivel való ellátottság
délkelet|i – vhova tartozó
ment|i – vhova tartozó
nyíllövés|nyi – vmihez hasonló nagyságú

103. oldal
Eger hazánk egyik legnépszerűbb kirándulóhelye. A hősi emlékmű, az egri vár és a hangulatos utcák, terek, ódon házak, barokk templomok sok látnivalót kínálnak. Nyáron hűs vizű strand várja a felüdülni vágyókat, de új, korszerű fedett uszodánk is van már.

A melléknév a mondatban

105. oldal
vitéz(ül), bátrabb(an), gazdag(on), lelkesítő(leg)

105. oldal

tő	*jel*	*rag*
kék	-bb	-en
okos	-bb	-an
szelíd	-bb	-en
könyörtelen	-bb	-ül
szótlan	-bb	-ul

106. oldal

hossz|ú
szarv|ú valamivel való ellátottság

vékony nyak|ú – ellátottság, szókapcsolat
fehér – szürke: színt jelent

106. oldal

„Más a vékony*pénzű* nyulat szalonnázza."
A túl sok *pénzű* embernek talán a gondja is több!
Egy *maroknyi* kis csapat végezte el az *egész* munkát.
Kedvenc indiánregényem Az *utolsó* mohikán.
Nyáron sok kopasz *fejű* kisfiút látni.
Nemcsak a leves lehet *sótlan,* hanem az ember természete is.
Az énekkar unottan, *lélektelenül* énekelt.
A *lelketlen* főhős megbűnhődött a regény végén.

A tulajdonnévből képzett melléknév helyesírása

108. oldal

Kiskunság	kiskunsági	Margit híd	Margit hídi
Molnár Ferenc	Molnár Ferenc-i	Somogy megye	Somogy megyei
Gárdonyi	gárdonyis	Tisza-part	Tisza-parti
Mackó utca	Mackó utcai	Földközi-tenger	földközi-tengeri
		Tihanyi-öböl	tihanyi-öböli

A névmások

114. oldal

Az ősközösségi társadalom felbomlásával, a magántulajdon megjelenésével kezdődtek a társadalmi viszályok.

114. oldal

magamé – visszaható
tied – birtokos
vele – személyes – ragos alak

Ez a ruha a *magamé,* de ez a *tied.* Én mit kezdjek *vele?*

A főnevet, melléknevet, számnevet helyettesítő névmások I.

118/1.

ez + től	ettől	Ettől a fától kell elindulni.
az + kor	akkor	Amikor sípolok, akkor kell
az + hoz	ahhoz	ahhoz a fához szaladni!

118/2.

oly – távolra mutató melléknévi névmás
az – távolra mutató főnévi névmás
ily – közelre mutató melléknévi névmás
ő – személyes névmás, E/3.
minden – számnévi általános névmás
ilyes – közelre mutató melléknévi névmás

A főnevet, melléknevet, számnevet helyettesítő névmások II.
A kérdő, a vonatkozó, a határozatlan és az általános névmás

122. oldal
véled – személyes névmás E/2. *-vel* ragból
aki – főnévi vonatkozó névmás, személyre vonatkozó
ezt – közelre mutató főnévi névmás
magad – visszaható névmás
velök – személyes névmás, T/3. *-vel* ragból
én – személyes névmás, E/1.
magam – visszaható névmás
ahhoz – távolra mutató főnévi névmás *-hoz* ragból
annak – távolra mutató főnévi névmás + birtokos jelző ragja
mi – személyes névmás, T/1.
azt – távolra mutató főnévi
nekünk – személyes névmás, T/1. *-nek* határozóragból
az – távolra mutató főnévi névmás
ami – főnévi vonatkozó névmás
abban – távolra mutató főnévi *-ban* határozóragból
más – főnévi határozatlan névmás

122. oldal
ez – közelre mutató főnévi névmás
közétek –személyes névmás, T/2. + közé névutó

minden – általános személyes névmás
kit – csonka alak (akit) főnévi vonatkozó névmás

A névmások helyesírása

124. oldal
önmagára – visszaható – egybeírjuk
saját – birtokos
senki – általános főnévi névmás, személyt helyettesít
a kiejtés elve szerint írjuk
semmi – általános főnévi névmás, élettelen helyettesít – kiejtés elve szerint írjuk
ezt – közelre mutató főnévi névmás – a szóelemzés elve szerint írjuk
mennyit – számnévi kérdő névmás – hosszú msh. kiejtés, egyszerűsítés elve szerint írjuk
ki – főnévi kérdő névmás, személyt helyettesít – kiejtés elve szerint írjuk
azt – távolra mutató főnévi – szóelemzés elve szerint írjuk
valamennyi – határozatlan – egybeírjuk, hosszú msh., kiejtés elve szerint írjuk
számnévi – egyszerűsítés elve szerint írjuk

124. oldal
A nyeremény szétosztásakor ne csak *önmagadra* gondolj! – Van *saját* szobád, ahová *senki* nem léphet be engedély nélkül? – *Ezt* már *semmi* sem akadályozhatja meg! – *Ki* tudja, *mennyi* közönség lesz holnap? – *Azt* mondták, *valamennyi* pénz legyen nálunk!

124/2.
efféle, ekkora, akkora, a (mögül), saját magad, róla, önmagad, senki, semmilyen, semmit, ennyi, ezt, te

A határozószó

127. oldal
A hír hallatán *legott* útnak eredtek.
A dombról nézve *alant* terül el a város.
Hajdan még kevesebbel is beérték az emberek.
Épp az *imént* telefonált a barátnőm.
Jócskán beesteledett.
Találomra kiválasztottam két almát.

Az igenév
A főnévi igenév

129/1.
adni, aratni, zárni, bánni
Ki kell *adni* a parancsot.
Péter-Pálkor *aratni* kell!
Nem tudom *bezárni* az ajtót.
Meg kell tanulnod a hangszerrel *bánni!*

130/2.
tenni, jönni, menni, nőni, lenni, várni

130/3.
Jót fog tenni egy kis levegőváltozás!
Apa is el fog jönni veled?
Tavasszal el fogunk menni Sárospatakra.
Ezt senki sem fogja elhinni!
Tíz év múlva akkorára fogsz nőni, mint a bátyád! (A *fog lenni* alakot nem használjuk, helyette: *lesz.*)
Siess, mert nem biztos, hogy meg fognak várni minket!

130/4.
– az *erdő* és *gally* főnevet nem ragozza
– a *-ni* képző helyett *-nyi*t használ
– az *úr* szót *ur*-nak mondja

130/5.
me|nni – az igenévképző alakváltozata
felköszönt|e|n|ünk – igető + kötőhang + igenévképző + T/1. névszói személyjel
me|nn|e|m – igető + az igenévképző alakváltozata + E/1. névszói szjel
e|nn|e|d – igető + az igenévképző alakváltozata + E/2. névszói szjel

130. oldal
ír|n|o|m – igető + főnévi igenévképző + kötőhang + E/1. névszói szjel
kölcsönkér|n|ünk – igető + főnévi igenévképző + névszói szjel T/1.
mond|a|n|o|m – igető + kötőhang + főnévi igenévképző + kötőhang + E/1. névszói szjel
végez|n|e|tek – igető + főnévi igenévképző + kötőhang + T/2. névszói szjel
csámcs|o|g|ni – hangutánzás + kötőhang + gyak. igeképző + főnévi igenévképző

A melléknévi igenév

132/1.
eső mosta, benőtt

132/3.
vesz|endő – igető + a beálló melléknévi igenév képzője
megszeg|e|tt – igekötős ige + kötőhang + a bejezett melléknévi igenév képzője
elfelejt|endő – igekötős ige + a beálló melléknévi igenév képzője

134. oldal
nevet|ve – igető + határozói igenév képzője
sűrítő szerep: miközben hangosan nevetett
föd|ve – igető + határozói igenév képzője
állapotra utal
elver|vén – igekötős ige + határozói igenév képzője
időhatározót fejez ki, sűrítve: miután elverte éh-szomját

134. oldal

„Be van fejezve a nagy mű, igen…” (Madách Imre)
„Kis pej lovam ki van kötve”(népdal)
„Isten kék egével födve a tanyája”
„Bosszuló karjától úgy elhullanának,
Mint a Sámsonétól, kiről írva vagyon,
Hogy ezer pogányt vert egy állcsonttal agyon.” (Arany János)
„Istennek ajánlva legyetek immár ti!” (Balassi Bálint)

hiányos mondat: nincs benne létige, csak odaértjük:
„Zavarva lelkem, mint bomlott cimbalom…” (Arany János)

A viszonyszók
A névelő

136. oldal

Akkor az urakhoz fordult a felséges király,
s ekképp tartott hatalmas beszédet:
„Urak! hős vitézim! ide hallgassatok,
Mert nem tréfaság az, amit most hallotok:
Toldi György testvére ez a vitéz gyermek,
S György azon van, hogyan ásson ennek vermet,
Hogyan zárhatná ki öccsét örökéből,
Hogy’ tagadhatná ki a nemzetségéből…

A névutó

138. oldal

Megyek az orrom *után.*
Csak egyenesen, torony *iránt* haladjatok!
Egész utca *hosszat* felbontották az aszfaltot.
Csak családon *belül* beszélünk erről.
Délelőtt nem tartózkodhattok az iskolán *kívül.*
Már az Óperenciás-tengeren *túl* járt.
Az erdőn *át* rövidebb az út.
„Csak a testemen *keresztül!”* – kiáltotta az őr.
A labda szerencsére a kerítésen *innen* esett.

139. oldal

rangja szerint nevelte	hogyan nevelte?	mód
apja helyett	hogyan? – apját helyettesítve	mód
lépni azon által	hová lépni?	hely
búcsúvétel végett ment	miért? mi célból ment?	cél

139. oldal

bolyongás után, hátok megett, fal mellé, lába mellett

A királyfi sok *bolyongás után* találta meg a hétfejű sárkány várát.
Három medve őrizte, a *hátok megett* zárva volt a kapu.
A sárkány paripája a *fal mellé* volt kikötve.
A ló *lába mellett* kikészítve az aranyos lószerszám.

A névutó helyesírása

141. oldal
alól, között, mellett

után, miatt, fölül, mögött, nélkül, elől

A parkolóban a mi kocsink áll elöl.
Hol áll? – határozószó: egyetlen (ragtalan) szóval fejezi ki a helyet

A nyuszi elfutott a róka elől.
Honnan futott el? – a névszóval együtt fejezi ki a helyet: névutós névszó

Az igekötő

144. oldal
elindult, megjárja, kigondolja, közelíthetik meg, elpusztíthassanak, átjutott, lenyúlt, belegázolhatott, kiszáradt (melléknévi igenév), vihette tovább

144. oldal
Kora reggel *elindult* vásárolni a nagymamám. Nem tudom, hol lehet, máskor *megjárja* egy óra alatt a piacot. Azt mondja, az a legnehezebb, amíg *kigondolja,* hogy mit főzzön. Ha palacsintát süt, tudják a gyerekek, hogy nem *közelíthetik meg* a konyhát, amíg nincs kész. Nehogy *elpusztíthassanak* mindent, mire itt az ebéd ideje. A múltkor *nagymami lenyúlt* a polc mögé, még ott is szétkent lekvárt talált. A kis Palkó *gázolhatott bele* a lekvárosüvegbe, aztán *vihette tovább* a foltokat a lakásban.

A kötőszó

146. oldal
pedig
hanem ellentét, szembeállítás
dehát

vagy – választás

147/1.
Toldi Miklósnak szomorúan teltek a napjai, mivel nem azt csinálta, amire* vágyott. Egyszer indulatában gyilkosságot követett el, így menekülnie kellett, nemcsak a törvény, hanem lelkiismerete miatt is. Nem tudott a világ szeme elé kerülni. Édesanyja s a saját akarata és ereje segített, hogy elérhesse célját. Jóllehet testvére meggátolta volna, a király mégis megjutalmazta Miklóst a cseh vitéz legyőzéséért.

* vonatkozó névmási kötőszói szerepet kap

147/2.
Tegnap otthon maradtam, mivel (hiszen) nagyon köhögtem.
Nagyon köhögtem tegnap, ezért (így) otthon maradtam.
Munkafüzetben akarsz írni, vagy a saját füzetedben akarsz?
Tedd a tornaruhád a polcra, de a tornacipőd alulra helyezd!
Ha hibátlanul felelsz, ötöst kapsz.

147/3.
hogy, de, s, mikor

A módosítószó

149. oldal
„*Nem* is, *nem* is azt a forgószelet nézi…”
„Még csak meg se rezzen a kinyújtott szálfa.”
„Toldi Lőrincnének most van-*é* a torja…”
„*Tán* megunta gyászos özvegysége ágyát…”

Az indulatszó

150. oldal

A meghatározásban: az Egy kis malac… kezdetű vers nem Móricz Zsigmond, hanem Gazdag Erzsi verse!

150. oldal

„*Hé,* paraszt! Melyik út megyen itt Budára?”
„*Hé,* fiúk! amott ül egy túzok magában…”
„*Jaj,* de a forrásnak kiszáradt az ágya…”
„*Jaj,* eszem a lelked, *beh* jó, hogy meglellek…”

SZÖVEGALKOTÁS

Az elbeszélés

152/1.
A magyarórán szűkül az elbeszélés szó jelentése: irodalmi műfajt jelöl.

153/3.
a)
A poros kocsiúton a menekülők szekerei haladtak. A szekereken asszonyok, öregek és gyerekek ültek. Volt, aki a kocsik mellett baktatott. Bútorokat, használati tárgyakat, állatokat is vittek magukkal. Lehet, hogy többé vissza se térnek?

b)
A poros úton haladó szekereken emberek ültek, volt, aki gyalog menekült. Bútoraikat, tárgyaikat, állataikat is vitték magukkal. Lehet, hogy többé vissza se térnek.

153/4.
a)
Gergely beugratott a baktai kapun. Átvágtatott a piacon, el az egytornyú püspöki templom előtt. Egyre gyorsabban hajtotta a lovát, egyre izgatottabban nézegetett fölfelé, míg végre megérkezett a várkapuhoz.

b)
Gergely beugratott a baktai kapun. Átvágtatott a piacon, el a püspöki palota előtt. Nagy volt a nyüzsgés, a sokadalom, de ő most sietett. Minél hamarabb találkozni akart a kapitánnyal. Egyre gyorsabban hajtotta lovát, egyre izgatottabban nézett fölfelé, míg végre megérkezett a várkapuhoz.

153/5.

megy	*azután*	*szép*
halad	majd	gyönyörű
jár	aztán	elragadó
tart	utána	bájos
igyekszik	utóbb	csinos
gyalogol	később	takaros
kutyagol (biz.)	rövidesen	esztétikus
sétál	utólag	tetszetős
ballag		szemrevaló
cammog		mutatós
bandukol		dekoratív
baktat		szemkáprázató
lépdel		jóképű
lépked		formás
lépeget		idomzatos (rég.)
talpal		kecses
mendegél		festői
meneget (táj.)		daliás
vonul		deli
totyog		csecse (táj; gyermeknyelvi)
tipeg		

153/7.

Sok kicsi sokra megy
– papírgyűjtés
– takarékoskodás
– hogyan spóroljunk az árammal, vízzel, ételmaradékkal
– mindennap segítsünk egy kicsit édesanyánknak a háztartásban

Kosár
– lehet egy bevásárlókosár „életútja”
– piaci történet
– a kosárfonók életéről szóló
– egy lány kikosarazott egy fiút társastáncon
– kosárlabdameccsről szóló történet

Ezt megcsináltam!
– túljutottam egy feladaton, alig vártam már, hogy kész legyen
– életem első süteményét sütöttem
– én szerveztem a klubdélutánt, osztálykirándulást
– ellenkező értelemben: valamit elrontottam, összekuszáltam

153/8.

a)
Látogatás a kifutók világában
Mi van a csillogás mögött?
Divatba jöttünk
Divat vagy dili?

b)
Zöld–fehér történet
Hajrá, Eger!
Vesztettünk…
Szép volt, fiúk!

c)
Fürge lábak, ügyes kezek
Vigyázz a levesre!
Egy régi slágerből: „A kiszolgálás óriási, a pincérek lábát nem látni”
A tányérok zsonglőrei

153/9.

Elküldtük!

Soha nem felejtem el azt a napot. 1974. november 16-án küldtük az űrbe az üzenetet.

Tudóstársaimmal régóta izgat minket az a feltételezés, hogy a Földön kívül is élhetnek értelmes élőlények. A tudományos vizsgálatok arra utalnak, hogy ez leginkább a Herkules-csillagkép irányában lehetséges.

Több ország kutatóiból jött létre az a bizottság, amely előkészítette és végső formába öntötte az üzenetet. Persze ezt sok-sok hónapi munka, beszélgetés, vita előzte meg. Végül úgy döntöttünk, hogy az emberre, a Földre, életfeltételeinkre és tudományos életünkre vonatkozó adatokat küldünk el.

A választ nem érthetjük meg, hiszen kb. 50 ezer év kell, amíg válasz érkezhet. Mégis szívdobogtató, hogy talán fölvettük a kapcsolatot Földön kívüli értelmes lényekkel.

153/10.
Megfejtettem

Kedves hallgatóink! Szenzációs rádiójeleket fogtunk a közelmúltban egy ismeretlen bolygóról.
A jelek kb. 24 ezer fényév távolságból jöhettek, hozzávetőlegesen 25 ezer évvel ezelőtt küldhették.
Egyik munkatársunk közölte néhány hete, hogy különös kódokkal érkeztek jelzések. Tudósainkból operatív bizottságot hoztunk létre a kódok azonosítására és a sok fölmerült kérdés tisztázására. A munka igen sok időt vesz igénybe.
Valamit máris sikerült megfejteni: az üzenet a Föld nevű bolygóról érkezett.
Az eredményekről rendszeresen tájékoztatjuk hallgatóinkat.

153/11.
Egy kirándulás története

A tavalyi tanévben egy osztályfőnöki órán Éva néni bejelentette, hogy két napra a Dunakanyarba megyünk majd osztálykirándulásra. Alig vártuk már az indulás napját.
Egy májusi csütörtökön végre ez is eljött. Reggel már fél nyolckor gyülekeztünk az iskola előtt, a szüleink is elkísértek minket. Hamarosan el kellett búcsúznunk, mert indult a busz. Az osztályfőnökünkön kívül Maja néni is velünk jött.
Vidáman telt az út. Először Aquincumban álltunk meg, majd Szentendrén. A lepencei strandolás után már fáradtan érkeztünk az esztergomi szállásunkra, ahol éppen csak lepakoltunk, mert már várt is a finom vacsora.
Másnap városnézés következett, majd busszal átmentünk Visegrádra, felmásztunk a gyönyörű Fellegvárba.
Érdekessége is volt ennek a kirándulásnak. Előzőleg a mi osztályunk nyerte az iskola tisztasági versenyét, aminek a nyereményét itt költöttük el. Az első napi vacsorát ünnepi torta és kölyökpezsgő zárta, a maradék pénzt pedig a második napon hajózásra költöttük. Visegrádtól az út egy részét a Dunán tettük meg. Csodálatos volt! Mivel az időjárás is kényeztetett minket, a nyitott fedélzeten utazhattunk.
A hajóállomáson várt minket a busz, s onnan már egyenesen mentünk hazáig. Este kicsit kimerülten, de boldogan borultunk szüleink nyakába.
Még hetekig jólesően idéztük az emlékeket. Idén legalább ilyen jó kirándulást szeretnénk.

153/12.
más cím: Meghódítottuk a Dunakanyart!

A leírás

154/1.
A magyarórán szűkül a jelentése a leírás szónak: fogalmazási műfajt jelöl.

155/5.
Cucu

Látszólag egy kabalamalac a sok közül, 20 centis, kicsit kopottas plüssállat.
Rózsaszínű anyagból varrták egy nagyobb gömbből, ez a has, és egy kisebből, ez a feje. Ezen kívül kis farkincája van, két hegyes kis füle és vidám ormánya, ami már többször is leszakadt, de anyukám visszavarrta. Néhányszor már ki is kellett mosni, ennek ellenére nem valami ragyogóan tiszta…
Szokásos helye az ágyamon van, a párnám mellett, de nagyobb utakra (nyaralás, úszóversenyek) magammal viszem. Ismerik már a barátaim is, Cucukám vidám mosolyától jó kedve lesz mindenkinek.
Sajátos, kedves illatától este megnyugszom és könnyen elalszom.
Egyébként most lesz ötéves. A nővérem nyerte egy farsangi tombolán, és nekem ajándékozta. Azóta legkedvesebb barátom, kedvenc játékom.

apróhirdetés: Vasárnap elveszett egy kb. 20 cm-es rózsaszínű plüssmalac az uszoda előcsarnokában. Kérem a becsületes megtalálót, a pénztárnál adja le kedves kabalámat! Köszönettel: Egy szomorú kisfiú

156/6.
Legkedvesebb növényem kertekben, kerítések mentén, de erdők szélén is megtalálható. Bokor és fa is van belőle, tehát fás szárú. Kétszikű növény, ez levelein is látszik; sötétzöld, szív alakú levelei levélnyélen ülnek, erezete elágazó. Május elején borul virágba. Fürtös virágzatának a halványlilától a sötétbordóig léteznek árnyalatai, de van fehér és dupla virágú is. Illata jellegzetesen finom, bódító. Tulipánnal együtt az anyák napi csokor fő alkotóeleme.
(orgona)

156/7.

Hely	*Élőlény*	*Esemény, cselekvés*
tó feneke, levelek között	szitakötőlárvák	vadásznak
sekély vizek	ebihalak	úszkálnak
zöld növényzet közt	tarka mikroszkopikus lények	rajzanak
gyökerek között, homályban	gőték, piócák	tekeregnek
iszapban	tegzeslégy lárvái	tétován mászkálnak

156/8.

Rakott krumpli

Hozzávalók (4 személyre):
1 kg krumpli
3–4 tojás
5 dkg kolbász
2 dl tejföl
só, olaj a tepsihez

Elkészítés:
Sós vízben héjában megfőzzük a krumplit, a tojást keményre főzzük, a kolbászt felkarikázzuk. Egy tepsit vékonyan kiolajozunk. Ha a krumpli és a tojás langyosra hűlt, megtisztítjuk, karikára vágjuk. A tepsibe rétegezzük a következő sorrendben: egy réteg krumpli, arra tojás, só, majd kolbászkarikák. Ha túl száraz lenne, vajdarabkákat is tehetünk közé! A tetejére krumpliréteg, majd tejföl kerüljön. Előmelegített sütőben kb. 30 percig sütjük.
Az aranysárgára sült rakott krumplit nyáron friss salátával, télen uborkával vagy céklával kínáljuk.

A jellemzés

157/1.

A magyarórákon szűkül a jelentés: egy írói módszert, illetve fogalmazási műfajt jelöl.

157/2.

a)

külső	*belső*
fiatal ember	kereskedő
csinos	szereti az utazást
ruhája rendezett, gondozott	választékos, megnyerő beszéd
	kedveli a könyvírást

b)

külső	*belső*
megtermett	gyorsan üt
norvég körszakáll	jól dolgozik
napégette arc	szereti a puncsot
meztelen kar	rokonszenves

ruházat:
bőrmellény
fejfedő kendő
meztelen lábszár
durva bőrpapucs — hadihajón szolgál

c)

külső	*belső*
zömök	zajtalan lépked
széles vállú	érti a keveréknyelvet
hosszú hajú	

ruházat:
ágyékkendő
nyakán kagylósor,
középen nagyobb
kagylóval

indián volt

d)

külső	*belső*
jóképű	ügyes kezű
	használható
	megbízható
	gyors felfogású
	nyugodt

159/4.

Hebrencs Helga

Hosszú haját copfban hordja, de valójában soha nincs rendesen megfésülködve. Néhány hajtincs mindig külön rakoncátlankodik. Termete csinos, de az öltözékét olyan gyorsan kapja magára, hogy hol egy gomb nincs a helyén, hol egy cipő nincs rendesen befűzve…

Helga nagyon szeret mindent elvállalni, sőt megsértődik, ha a tanító néni nem rá osztja a feladatokat. Csak türelme nincs elég. Túl akar lenni rajta, kapkod, csapkod. A füzetei szamárfülesek, hiszen csak bedobálja őket a táskába. Kisimítani? Rendbe rakni? Dehogy! Az írása: maszatos, mert a radírt éppen nem találta. A ceruzája tompa, mert a hegyezőt sem találta.

Ha az ágyát leteríti, alatta bizony gyűrött marad az ágynemű. Ha söpör, a szekrény alá már nem nyúl be.

Helga, Helga, mikor változol meg végre?

Komótos Károly reggeli készülődése

Csörög az óra, Károlyunk kimászik az ágyból.

Papucsba bújik, fölveszi köntösét, gondosan beköti az övet. Az ágyát eligazítja. Lassan, pontosan. Arca nyugodt, nem siet, nem kapkod. A reggelizőtálcáról az utolsó morzsát is fölcsipegeti. A fürdőszobánál a testvére, édesanyja is sorban áll, mert Károly vizes fésűvel rendezgeti hajszálait.

159/5.

magas	*rendes*	*jó*
nyurga	rendszerető	kellemes
nyúlánk	gondos	helyes
sudár	rendszeres	derék
derék (régi)	becsületes	szép
öles (túlzó)	jobbfajta (tréfás)	kiváló
colos (argó)		megnyerő
nagy		

kellemes	*szép*	*ügyes*
jóleső	l. 153/3. feladatnál	élelmes
kellemdús (régies)		diplomatikus
kellemetes (gúnyos)		praktikus
élvezetes		
finom		

159/6.

magas	alacsony	*kellemes*	kellemetlen
rendes	rendetlen	*szép*	csúnya
jó	rossz	*ügyes*	ügyetlen

160/7.
Tóth Eszter

Bemutatom a szomszédban lakó barátnőmet, Eszternek hívják.

Középtermetű, barna hajú, hosszú haját néha kibontva, néha befonva hordja. Barna szeme nevetős, arca, tekintete kedves.

Egyenes tartásán, kicsit ringó járásán látszik, hogy kislánykorában tornázott, s a mai napig néptáncol. Nagyon tetszik, ahogy öltözködik: divattervezőnek készül, s habár a napi divatot nem követi szolgaian, egyéni módon választja ki és válogatja össze a ruhadarabokat.

Az érdeklődési körét már el is mondtam: nagyon szereti a néprajzot, érdekli a magyar történelem, de az egyetemes művészettörténet is. A tévében a divat- és a zenecsatornákat nézi, de a sorozatok és a filmek helyett inkább olvas. Tudatosan készül a pályájára: rajztagozatos gimnáziumba jár, olaszul tanul.

Mindezek mellett persze nagyon vidám lány, jó humorú. Hibája, hogy hirtelen indulatos tud lenni, de ha kiadja a mérgét, hamarosan megint nevet.

Tetszik benne, hogy vidám természete ellenére koránál sokkal felnőttesebben gondolkodik, ezért kicsit példaképemnek is tekintem.

160/10.
Győztem!

Nagyképűen: Ahogy végignéztem versenyzőtársaimon, láttam, hogy nincs esélyük ellenem. Mindegyik rosszabbul rajtolt, mint én, de hát ezen nem csodálkoztam. Már az első néhány tempónál fölényesen vezettem. Hiába csapkodtak mellettem a többiek, nagyon gyengék voltak. Még sokat kell edzeniük, hogy utolérjenek!

Szerényen: Úgy örülök, hogy győztem! Nem sokkal ugyan, de mégiscsak sikerült! Jó erős mezőny volt. Beugrásnál még együtt voltunk, aztán észrevettem, hogy vezetek! Elsőnek nyúltam be – persze ilyenkor tizedmásodpercek is számítanak, végül is mindnyájan jól úsztunk. Most nekem sikerült, máskor másnak. A sport ilyen!

160/11.
A Harry Potter c. filmből
Ron figurája: vörös haj, bohókás, kedves tekintet, huncut mosoly, segítőkész, bátor, önfeláldozó, igazi barát.

Bemutatjuk Ront, a Harry Potter-történetek kedves figuráját.

Ron középtermetű, égővörös hajú, huncut szemű, csibészes mosolyú fiú. Jellemző tulajdonsága, hogy érzelmei azonnal kiülnek az arcára, így arckifejezése igen sokféle tud lenni.

Csodálkozáskor arca megnyúlik, szemöldöke felszökken, szeme kikerekedik. Ha fél, szája legörbül, tekintetében riadalom, segítségkérés.

Ronék nem túl gazdagok. Egy különös házban laknak, ahol minden a feje tetején áll, mégis nagyon jó náluk lenni. A szülei is varázslók, a testvérei pedig szintén varázslóiskolába járnak.

Ron nem igazán bátor gyerek, sokszor megijed. De mivel igazi barát, sokszor legyőzte már a félelmét, és még életét is kockáztatta a barátaiért.

Így lett belőle igazi hős.

A kedvenc íróm J. K. Rowling, a Harry Potter című művéből választottam egy szereplőt:

Ron Weasleyt. Ron egy vörös hajú, barna szemű, kicsit szeplős arcú, vékony, közepes termetű fiú volt. Általában az öröklődött fekete, ütött-kopott, nyúzott talárját viselte. A mai világban sajnos a pénz sokat számít. A varázslók világában is megvoltak az osztálykülönbségek. Ron nem éppen gazdag családból származott. Mégis hatalmas szíve volt. Ami a szívén, az a száján. Rendkívül mulatságos, humoros, és vicces volt. Igaz a szorgalom nem éppen az erőssége. Megvan a tanárokról és az egyes diákokról a véleménye. Harryvel és Hermionéval nagyon jó barátok voltak, bár Hermione és Ron gyakran vitatkoztak. Gyakran mókás arcokat vágott. Szerette a Roxfortot, de a tanulást eltörölte volna. Szerette és tisztelte Albus Dumbledore-t. Igazi barát volt. Elválaszthatatlanok voltak Harryvel és Hermionéval. Imádott a varázslásokkal játszani, és nagyon jól csinálta. Egyszer már megmentette a hármuk életét, és a Roxfortot egy hatalmas veszélytől.

Ron az egyik legkedvesebb szereplőm. Szórakoztató, kedves, barátságos. Megértő és mindamellett segítőkész. Azt hiszem, mindenki vágyik egy olyan barátra, mint Ron.

A kedvenc íróm J. K. Rowling, a Harry Potter című művéből választottam egy szereplőt: Harry Pottert.

Harry barna hajú, zöld szemű, szemüveges, vékony, közepes termetű fiú volt. Homlokán egy villám alakú sebhellyel. Kisbabakorában egy nagyhatalmú gonosz varázsló meg akarta ölni. Egy kivédhetetlen átkot bocsájtott rá, amit talán egy varázsló sem lett volna képes túlélni, nem hogy egy kisbaba. De túlélte. Csak egy villám alakú sebhely mutatta az átok jelét. Harry azért nem halt bele az átokba, mert édesanyja testével védte meg őt, feláldozta magát érte.

Harry ugyanolyan önfeláldozó volt, mint édesanyja. A varázslók sportjához, a kviddicshez értett kiválóan. Már első évesként bekerült a Griffendél csapatába. Erre többszáz éve nem volt példa. Híres volt a varázslók világában. De a hírnév nem minden. Megértő, türelmes, vicces, bátor, okos, kíváncsi, és erős fiú volt. Általában a híres emberek beképzeltek, Harry azonban cseppet sem volt beképzelt. Kedvenc barátját Ron Weasley-nek és kedvenc barátnőjét Hermione Grangernek hívták. Az élete árán is megvédte volna őket. Ha elérkezett a veszély, olyan bátorságról, magabiztosságról és erőről tett tanúbizonyságot, amikor a többi varázslónak inába szállt volna a bátorsága, de neki nem. A tanévei során többször szembekerült Voldemorttal, és túlélte a találkozásokat. Miközben a mit sem sejtő diákok és tanárok háta mögött, minden létező szabályt megszegtek, megfejtették a titkokat, s így sok varázsló életét mentették meg.

Harryt azért szerettem meg, mert egyszerű, de nem hétköznapi, és van benne valami megmagyarázhatatlan erő, ami különlegessé teszi őt.

A kedvenc íróm J. K. Rowling, a Harry Potter című műveiből választottam egy szereplőt: Hermione Grangert.

Hermione barna hajú, barna szemű, szigorú tekintetű lány volt. Az ő családjában senkinek nem volt varázsereje, de mégis felvételt nyert a Roxfort Boszorkány- és Varázslóképző Szakiskolába. Hihetetlen lelkesedéssel szeretett tanulni, és olvasni. Gyors felfogású, eszes, szorgalmas és kiegyensúlyozott lány volt. Több száz könyvet elolvasott, olyat is, amit sok varázsló kezébe sem vett, pedig hasznukra vált volna. Amit egyszer megtanult nem felejtette el. Amikor szorult helyzetben volt, felhasználta tudását, sokszor céljai eléréséhez közelebb vitte. Akik nem ismerték közelebbről, hidegnek, és strébernek tartották. De valójában szeretetre méltó, okos, vicces, megfontolt és becsületes lány volt. Sokszor bebizonyította, hogy találékony és leleményes is. Mindig sziporkáztak az ötletei. Két igazi barátra talált a Roxfortban Ronra és Harryre. Értük szívesen megtett volna bármit. Sokszor segített nekik, értük és a roxforti diákokért számtalanszor megszegte a szabályokat.

Hermione az egyik legkedvesebb szereplőm, mert okos, becsületes, és nagyon szerette a barátait. Csodálatos és egyben példamutató személy.

A kedvenc íróm J. K. Rowling, a Harry Potter című művéből választottam egy szereplőt: Albus Dumbledore-t.

Dumbledore magas, ösztövér ember volt, és homlokán igencsak látszottak az elmúlt évek gondjai. Ősz szakálla és haja a derekáig ért. Általában hosszú fekete talárját viselte, és magas sarkú csontos csizmáját. Kék szeme mindig barátságosan és nyugalmat árasztva kandikált ki félhold alakú szemüvege mögül. A Roxfort Boszorkány- és Varázslóképző Szakiskolának a valaha volt egyik legdicsőbb igazgatója és minden idők egyik legnagyobb varázslója volt. Voltak varázslók, akik nem szerették, de tisztelték, és elismerték hatalmát. Bölcs és megfontolt ember volt. Mellette az ember nyugodtnak, védettnek érezhette magát. Ereje nagy volt, de talán a szíve még nagyobb. A regények sorra bizonyítják jó ítélőképességét, kedvességét, megfontoltságát, bölcsességét, kiegyensúlyozottságát, és mindamellett a bölcs döntéseit is. Szerette a Roxfortot, és az odajáró diákokat. Életét és bizalmát nekik áldozta. Sokszor magával és hírnevével nem törődve megmentette, megvédte és segítette a roxforti diákokat.

Albus Dumbledore a kedvenc szereplőm, mert mindig ott volt amellett, aki számított rá. Hatalmas ereje és szíve van. A jó oldalon áll, és szembeszegül a gonosszal. Csodálatos ember.

Dumbledorne

Dumbledore bölcs, és bízik a Roxfort lakóiban. Megfontolt, sejtelmes, titokzatos és jó emberismerő. E négy tulajdonsága miatt, megbíznak benne a boszorkányok és varázslók is egyaránt. Aki nem szereti Dumbledore-t az vagy a „Sötét Nagyúr” mellett áll, vagy nem ismeri eléggé. Jó igazgató, kitűnő tanár, és még jobb varázsló. Varázsereje miatt csak tőle fél Voldemort. Mindenkinek ad még egy esélyt, ha rossz útra téved. Hosszú fehér haja és szakálla van. Alacsony, kis süvege alatt félhold alakú szemüvege kukucskál. Kék szeme általában barátságos és nyugodt tavacska. Amikor baj van, vagy nagyon haragszik (az utóbbi ritka), szeme úgy néz ki szemüvege alatt, mint a viharos tenger: szikrázik és hullámzik. Mindig hosszú talárt hord és papucsszerű cipellőt. Nagyon magas és vékony testalkatú. Kedvessége nemcsak belülről árad, hanem kívül is ezt sugározza. Nem kivételez senkivel, és nem ítél kinézet alapján.

160/12.

Bemutatom a Föld lakóit, akiket embernek neveznek

Az emberek mintegy 16–20 éves korukig nőnek, a férfiak 180 cm, a nők 160–170 cm magasra. Átlagéletkoruk 60–70 év. Általában családban élnek. A család apából, anyából és gyerekekből áll. Az apa és az anya a szülők, ők nevelik a gyerekeket. Az ember gyerekkorában tanul, előbb megismeri a világot, később készül arra, amit majd felnőtt korában csinál. Léteznek különféle foglalkozások, ezek közül mindenki kiválasztja, amihez a legjobban ért, és azt végzi majd. Ez a többieknek is jó, meg az embernek is, mert ezért fizetést, pénzt kap, ezzel szerzi meg, amire a családjának szüksége van. Az emberek beszélgetni szoktak egymással, az egy nyelven beszélő embereket nevezik népnek, nemzetnek.

Az emberek még tudnak különös dolgokat is: zene, tánc, színház, versek, képek, szobrok – de ezt idegenek, „nem emberek" úgysem értik meg…

160/13.

A Hercules-csillagkép értelmes lényei (A naplómból)

… Hajuk kevés, és lila, szemük három van, és mind vörös. Orruk narancssárga hólyag, de ugyanúgy használható szaglásra, mint a mienk. Fogaik zöldek, és keskeny piros szájukban vannak. Kék bőrükről a legjobban fölismerhetők, és persze harmonika nyakukról. Egyenruhájuk egy szaggatott piros felső, melyen kék H betű van, ami a Hercules-csillagkép monogramját ábrázolja. Van még rajtuk egy piros szaggatott szoknya, és egy zöld holdjáró cipő. Hallásuk és szaglásuk kitűnő, és saját ABC-jük is van. Van saját történelmük, iskolájuk, miniszterük és áruházuk…

Az emberiségnek küldik ezt az üzenetet: „örök béke legyen köztünk."

Űrutazás a Hercules-csillagképbe

2954-ben űrutazást tettem a Hercules-csillagképbe. Utazásom során nagyon érdekes lényekkel találkoztam. Ők úgy hívják magukat, hogy Shinari. Ennek a shinari népnek érdekes alakjuk és ruhaviseletük van. A fejükön hátra nyúló szarvaik, és nagyon ráncozott arcuk van. Ruházatuk hasonlít az ember ókori viseletéhez. Nagyon barátságosak, szívesen fogadtak. Vezetőjük hatalmas lakomát csapott a tiszteletemre. Nagyon gyorsan tanulnak, hamar megtanulták az emberi nyelvet.

Az űrhajóik igen nagyok, és orsó alakúak. Különleges fegyverüket is megmutatták. Az úgynevezett hajómanipulálót, amely az ellenséges űrhajó fedélzeti számítógépét átállítja a saját oldalukra, és bizonyos ideig a kezükben tartják a hajót.

Diplomáciai tárgyaláson és kereskedések terén nagyon ravaszak. Szeretik, ha sok a pénzük.

Igaz, a katonai erejük igen csekély, viszont a kémerőjük nagyon erős.

Ott-tartózkodásom alatt nagyon sokat megtudtam, és tanultam ettől a néptől. Mikor jobban megismertek, részt vehettem egy űrcsatában. Iszonyú lövöldözés volt ott. Megismertem a tankjaikat is. Űrhajóik hihetetlen gyorsak, egy szempillantás alatt bárhol ott termettek.

Ők is sokat tanultak tőlem. Elmeséltem minden emberi történetet és tudnivalót az emberi viselkedésről. Amikor hazaindultam, hatalmas búcsúestét rendeztek számomra, és megígérték, hogy ők is eljönnek hozzánk. Egy kis technikát is adtak nekem. Felfejlesztették a hajómat, és jó érzéssel indultam haza.

b)
Huckleberry Finn írja Miss Watsonnak.
Mark Twain: Huckleberry Finn

c)
Louise-nek írja az édesapja.
Erich Kästner: A két Lotti

d)
Geréb küldi Bokának.
Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk

d)
Jeruska Abbot küldi a jótevőjének.
Jean Webster: Nyakigláb apó

A levél

161/1.

levél

természetismeret	magyar	történelem
növény levele	írói levél	kordokumentumok

161/2.

a)
Ahmed pasa küldi Dobó Istvánnak
Gárdonyi: Egri csillagok

162/3.

a)
Ahmed felszólítja Dobót, hogy adja meg Eger várát és városát a törököknek.

b)
Rövid információ. (Maga a levél is egy mondat, ennél tömörebben nem lehet megfogalmazni.)

c)
Louise-nak egy fényképet küld magáról az édesapja.

d)
Geréb visszakérezdkedne a Pál utcaiak csapatába.

e)
Jeruska Abbott beszámol jótevőjének arról, hogyan hagyta el az árvaházat.

A levél kellékei:
– megszólítás
– keltezés
– a tartalma
– búcsúzás
– aláírás

162/4.

– Jól el kell különülnie a megszólításnak, a keltezésnek, általában a zárásnak, elköszönésnek és az aláírásnak.
– A keltezést a bal alsó sarok helyett szokták még a jobb felső sarokba is írni.
– Irodalmi leveleknél gyakori, hogy a megszólítás beleolvad a levél tartalmi részébe (Petőfi, Mikes Kelemen).
– A levél középső részét is bekezdésekre tagoljuk.
– A levél személyes műfaj, ezért *magánleveleket* lehet rajzokkal, díszítésekkel, egyéb kiemelésekkel tarkítani, szokatlanul használni az írásjeleket stb.

163/6.

Kedves Mami és Papi!
Már biztosan vártátok a híreket a versenyről: jó hírekkel szolgálhatok!!!

Kedves Donci!
Szeretettel meghívlak a jövő szombaton tartandó születésnapi zsúromra.

Drága Jucika Néni!
Pedagógusnap alkalmából minden jót és jó egészséget kívánok!

163/7.
Kedves Ági!

Tegnap rendezgettem a fényképeket, és tudod, mi került a kezembe? Emlékszel arra a képre, ahol a nagymamádék kertjében, a régi sufni előtt egy nagy lavórban ülünk? Rajtam egy nagy napszemüveg, félig lecsúszva, rajtad meg egy aranyos kis sapka a tűző nap ellen…

Olyan jó volt ezeket az időket felidézni!

Eszembe jutott, hogy amikor még mi is ott laktunk, mindennap együtt játszottunk. Akkor szerettél a legjobban homokozni, amikor esett előtte az eső, mert olyankor tapadt a homok… Mindig „főztünk" belőle, emlékszel?

Mi van veletek? Írjál már egy pár sort! Ha van még ilyen régi képed, küldjél belőle!

Sok puszi:

Éva

163/8.
a)
Nagyikám!

Képzeld el, mindenből 5-ös lettem, érted? KITŰNŐ! Hát, erre nem számítottam! Azért nagyon rendes a matektanárnő.

A jövő hét végén talán eljutunk hozzád, akkor személyesen is megláthatod, milyen ügyes unokád van.

Addig is sokszor csókol:

Nyuszi

b)
Nagyikám!

Biztosan várod, hogy valami jót írjak a félévi bizonyítványomról. Hát… nem lett a legfényesebb. Nem értem, pedig kiszámoltam az átlagomat, de valahogy mindenből a rosszabbat kaptam.

Apáék azt mondták, gondoljam át, nem vállalok-e túl sok különórát.

Ne búslakodj, mert megígérem, hogy év végére kijavítom, és újra büszke lehetsz rám.

Ez a félévi bizi még úgyse számít!

Sokszor csókol:

Nyuszi

163/9.
Kedves Petra!

Most kapaszkodj meg, mert olyan dolgokat írok, hogy el se fogod hinni.

Tudod, nemrég érkeztünk haza a Herkules-csillagképről, ahol néhány iskolát is megnéztünk.

Most jól figyelj! Először is: felejtsd el a magyarázatot! A gyerekek mindennap kapnak egy sűrű anyagból készült, kb. tojás nagyságú tárgyat, ez az aznapi tananyag. Ez a kezük melegéből elkezd olvadni, ritkulni, és – képzeld – bőrön át szívódik fel a tudás! Ezután bemennek egy zuhanyfülkéhez hasonlító kis helyiségbe, amit agyszellőztetőnek neveznek. Ebben a légáramlat jól átforgatja az új ismeretet, elkeveri a régivel, illetve ki is esik, ami nem kell, nem használható fel. Ebben az az érdekes, hogy ezek az elszórt, kiselejtezett tudásdarabok más gyerekekhez viszont úgy vonzódnak, mint a mágnes! És ők újra hasznosítják!

Hogy mit csinálnak akkor a gyerekek? Ez az egész „tanulás" kb. egy órát vesz csak igénybe. A maradék időben pedig énekelnek, táncolnak, sportolnak, festenek. Házat építenek! Kísérleteznek! Vízforgató berendezéseket készítenek!

Sajnálhatod, hogy nem voltál ott, de készítettem felvételeket, mindent megmutatok a többieknek is.
Most néhány napig még akklimatizálódunk, utána találkozunk!

Borcsa

163/10.

számítógépes
Gyorsabban jön, könnyebb olvasni a betűit,
de mindkét félnek szükséges a számítógép megléte.

postai
Lassúbb, körülményesebb, viszont környezetvédő.
Igazi, személyes titkokat is bele lehet írni.
Lehet gyűjteni, illata is lehet.

163/11.

hasonlóság: mindkettő írásos üzenet
különbség: az SMS azonnali, nagyon tömör, sokszor frappáns, a lényeget emeli ki.

Érdekes lehet arról is beszélgetni, hogy rövid idő alatt hogy „megizmosodott" ez a műfaj: sok szellemes, sziporkázó ötlet születik így!

163/12.

Reméljük – bár az emberek lusták levelet írni, borítékot címezni, föladni –, hogy a fentebb említettek miatt is megmarad a levél műfaja.

Híres levelek, levelezések például
Petőfi: István öcsémhez
Petőfi és Arany levelezése
Mikes Kelemen levelei
Szabó Lőrinc levelei
Németh László: Levelek Magdához
Móricz Lili: Kedves Mária! (apja levelei második feleségéhez)

Sajtótermékek

164/1.

többjelentésű szó

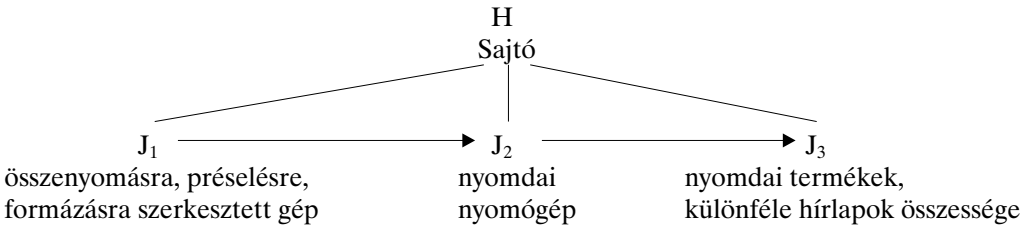

164/3.

A fejlécen találjuk:
– cím
– az újság fajtájának megnevezése: például politikai napilap v. közéleti hetilap
– évfolyam, szám (napilapoknál dátum)
– néhány magazinnál: hogy a hét mely napján jelenik meg.

Témák:
Az újság elején a komolyabb, terjedelmesebb írások találhatók, ezeket követik a rövidebb, színesebb, szórakoztatóbb írások. A témák általában rovatokba rendeződnek.
A napilapok első oldalán az érdekes, figyelemfelkeltő témák szerepelnek. (Némely itt elkezdett cikk az újság belsejében folytatódik.) További sorrend: külpolitika – belpolitika – gazdaság – kultúra – érdekességek, egészség, szabadidő, rejtvény, apróhirdetések – az utolsó oldalakon általában a sporttémák kapnak helyet. (Van, aki itt kezdi az olvasást!)

164/4.

hetilapok:
általános: Nők Lapja (címével ellentétben általános, sokféle érdeklődésnek megfelel)
politikai: Magyar Demokrata
művészeti – irodalmi: Élet és Irodalom
ismeretterjesztő: Élet és Tudomány
szakmai: Orvosi Hetilap
szórakoztató: Story, Junior

164/5.
folyóiratok:
általános: ez nem jellemző
művészeti, irodalmi: Muzsika, Hevesi Napló
ismeretterjesztő: Ideál, Kertészet és Szőlészet
szakfolyóirat: Kultúra és Közművelődés
szórakoztató: Bon Ton, Elite

A kettő között nehéz meghúzni a határt, mégis érdemes megbeszélni a gyerekekkel.

165/8.
Ezekhez hasonló témák ma is szerepelnek az újságokban.

Acta Diurna	*Mai újságok*
a szenátus, népgyűlés tárgyalásai	önkormányzati, parlamenti hírek
a császári család tagjai	ún. „társasági" hírek
utazások, idegen követek tárgyalásai	diplomáciai hírek
színház	színházi, művészeti események
gladiátorjátékok, kocsiversenyek	sporthírek

165/9.
Előfutára volt a mai sajtónak, a mai rovatok gyakorlatilag már az ő lapjukban is megvoltak.

165/10.
Kívánatos témák:
– Beszámolók, hírek az iskolai eseményekről
– Várható események
– Aktuális cikkek, „publicisztika"
– Közelképek, interjúk tanárokkal, diákokkal, egyéb iskolai dolgozókkal

Tanulmányi, művészeti, sportversenyek eredményei, egyéb pályázati felhívások
– rejtvény, diákhumor
– zene stb.

165/11.
Egy megrendelőlap rovatai:

Név
Lakcím (telefon), emelet, ajtó
A megrendelendő újság neve
Hány példányban kéri
Mennyi időre kéri: év – fél év – negyedév
A fizetés módja: csekken – kézbesítőnek

166/1.
„Kozmikus üzenet": ha van rajtunk kívül értelmes lény a világmindenségben, őt üdvözli.

166/2.
A megszólítások jelentése: bárhol is élünk a világmindenségben, barátok, testvérek vagyunk. Különös hangulatúak a szóösszetételek: óriásivá tágítja elképzelt életterünket s az összetartozás-érzést is.

166/3.
A geo-homo, a föld-ember küldi az üzenetet. Amit elmond magáról, gyönyörű:
„csodák sarja és csodák sarjasztója"
„férfi és nő"
Közösséget vállal az összes lénnyel:
(a megszólítások is)
„barát-kézzel
rokon-aggyal
testvér-szívvel"

VILÁGVÁNDOR I.

A kommunikáció fogalma
A kommunikációs folyamat tényezői

4/1.

játék baba	– *játékdélután*– játékfilm
ipar	– *iparengedély* – iparfejlesztés
gyermekrajzkiállítás	– *gyermekrajzpályázat* – gyermeksampon
kárpátit	– *Kárpát-medence* – Kárpátok
két tűz között	– *kétujjnyi* – kétüléses

4/2.

Elveti a su*ly*kot.	‚Ne törőd*j* vele!’
Há*ly*og van a szemén.	‚Túlzásra ragadtat*j*a magát!’
Vigye el a ká*ny*a!	‚Nem a valóságnak megfelelően ítéli meg a dolgokat.’

4/3.

eszem	eszed	eszi	esszük	*eszitek*	*eszik*
enném	ennéd	enné	*ennénk*	ennétek	ennék
egyem	*egyed*	*egye*	együk	egyétek	egyék

4/5.

magas: évvel, ezelőtt, különös, senki, emlékezhetik
mély: faluban, jártam, azonban, játszottak, kora
vegyes: akik, muzsikált, szilvakék

4/6.

zene, hang, dal, muzsika, hegedű, hangszerek, koncert, szimfónia, lágy, kellemes, zsongás, halk, trombita, induló, dob, kürt, harsona, pattogó, zongora, futamok, akkord, hangverseny, hárfa, trilla, orgona, zúg, búg, cseng-bong, rezdül, peng, gitár, keringő

4/7.

dobos, sisak, bajusz, mosolyog, derűs, vidám, komoly, feladat, menetütem, jobbra-balra, nézeget, gyerekek, integet

Már alig vártuk a vasárnapokat, futottunk a színbe. Kedvencünk a dobos volt. Magas termetét csak kiemelte az egyenruha. A sisak alól sejteni lehetett szőkésbarna fürtjeit. Derűs kék szeme, kackiás bajusza miatt nagyon szerették a gyerekek. Vidám volt, mosolygott, de feladatát komolyan vette: nem nézegethetett jobbra-balra, nem integethetett vissza a gyerekeknek, hiszen dobjával ő adta a menetütemet.

Kommunikációs helyzetek
A beszélgetés I.

5/1.

dél-u-tán, nyak-örv, a-tom-e-ner-gi-a, ma-dzag, könyv-ol-dal, nyelv-tan-ó-ra, Ver-se-ghy Fe-renc

Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el. – A *dz* kétjegyű mássalhangzó, tehát nem választható szét. – A régies mássalhangzó-jelölést egy betűként kezeljük.

5/2.

Mindent értek.	Mindent értek?
Már elmennek.	Már elmennek?
Elolvastam.	Elolvastam?
Szép volt.	Szép volt?
Nekünk.	Nekünk?

5/4.

barátommal – jelölt teljes hasonulás

befeküdtünk – jelöletlen teljes hasonulás

jéghideg – zöngésség szerinti részleges hasonulás

májusban – zöngésség szerinti részleges hasonulás

berendeztem – zöngésség szerinti részleges hasonulás

halászgató – zöngésség szerinti részleges hasonulás

átfagyoskodtuk – jelöletlen teljes hasonulás

5/5.

olvas|gat|ná|m	igető, képző, feltételes mód jele, igei szrag
hajol|j|unk	igető, feszólító mód jele, igei szrag
néz|e|get|né|nek	igető, gyakorító képző, feltételes mód jelen, igei szrag
hajol|j|a|nak	igető, felszólító mód jele, igei szrag

Kommunikációs helyzetek
A beszélgetés II.

6/3.

bélyeges, bélyegez, bélyegző, bélyegszél, bélyeggyűjtő, bélyegalbum, bélyegárus, bélyegsorozat, bélyegtervező, bélyegpénz, postabélyeg, illetékbélyeg, takarékbélyeg

6/4.

faggatja, fagottja, ellenállás, állatfaj, farmmal, öntöttvas, feketéllenek, félvállról, fennhéjázó, fennsík, futballcsapat

6/6.

utcán, <u>szélén,</u> <u>úton,</u> Nagy-<u>völgyben,</u> <u>végén,</u> <u>jelzésen,</u> <u>pontnál</u>

Kommunikációs helyzetek
A vita

7/1.

kiejtés elve	*szóelemzés elve*	*hagyomány elve*	*egyszerűsítés elve*
ágyú	barátság	amelyik	akvarellel
ajkú	dolgoztat	Báthory István	
akvarell	csipdes	cseppfolyós	
daru			
állítmány			
áhít			

7/2.

Elmentél?	Hová mentél?
Megnézted?	Mit néztél meg?
Megírtad a mondatokat?	Hány mondatot írtál?
Sétáltál tegnap délután?	Kivel sétáltál tegnap délután?

7/3.
gurigáz, le|igáz, magáz, ki|cifráz, meg|ráz, hajráz, le|forráz, jellemez, hang|lemez, török|méz, széjjel|néz, majonéz, egybe|forr, sas|orr

7/5.
anyá|m – főnév + b. szjel
kép|e|k|kel – főnév + kötőhang + többesjel + határozórag
ruhá|i|nk|a|t – főnév + birtokostöbbesítő + b. szjel + kötőhang + tárgyrag
palatáblá|m|ra – összetett főnév + b. szjel + határozórag
durvá|bb – középfok jele
ajándék|nak – főnév + határozórag

7/6.
karácsony, ünnep, gyertya, fények, csillag, Betlehem, pásztorok, Jézuska, jászol, Mária, József, három királyok, mise, éjfél, harangszó, hóesés, falu, templom, öröm, hálaének, ajándék, boldogság, csend, béke, vacsora, szaloncukor, csillagszóró, mákos kalács

7/7.
könyv, egyszerű, bordó, dísztelen, mese, Andersen, kis hableány, képek, betűk, képzelet, csodálatos, világ, palota, márvány, sárga, kupola, arany, vízcseppek, szökőkút

Legemlékezetesebb ajándékom egy könyv volt. Látszatra egyszerű, dísztelen, bordó vászonkötésbe kötött könyv. Még csak képek sem voltak benne, csak betűk, betűk…

Meséket tartalmazott a könyv. Felütöttem. A leghosszabb mese A kis hableány volt, Andersentől. A betűk nyomán csodálatos világ tárult elém: a királyfi palotája sárga márványból, üvegkupolája alatt szökőkúttal, melynek vízcseppjeit a nap aranyozza be...

Nem bántam, hogy nincsenek képek a könyvemben, hiszen a képzeletem teremtett képeket.

Nem nyelvi jelek a kommunikációban

8/3.
solymár, solymász, solymászik, sólyomszem, sólyomszárny, sólyommadár

8/5.

kilépett	– magas hangrendű	*kipukkantott*	– magas + mély hangrendű
legnagyobbra	– magas + mély hangrendű	*dühösen*	– magas hangrendű
tarisznyába	– vegyes hangrendű	*kemence*	– magas hangrendű

8/6.
kevély|en, ropogós|ra, rak|nak, dühös|en, összekevered|tek

8/7.

kérek	kérsz	*kér*	*kérünk*	kértek	kérnek
kérnék	kérnél	kérne	kérnénk	*kérnétek*	kérnének
kérjek	*kérj*	kérjen	kérjünk	kérjetek	*kérjenek*

A jelek

9/1.
ma-ha-ra-dzsa, már-is, nyelv-em-lék, nyug-ágy, o-li-gar-cha, o-pál-ü-veg, Or-czy Lő-rinc

A *dzs* háromjegyű betű, egy hangot jelöl, nem választható szét. – Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el. – A régies betűket nem választjuk szét.

9/2.

Tudok róla valamit.

Az este sokáig itt voltak.

Háromra megjövünk a kirándulásról.

Szomorú voltál Kati miatt.

Velünk jön.

Tudok róla valamit?

Az este sokáig itt voltak?

Háromra megjövünk a kirándulásról?

Szomorú voltál Kati miatt?

Velünk jön?

9/4.

kanyarodjunk, ereszkedjünk, egyszerűen, segítségünkre, haladjunk, közelíthetjük

A szóelemzés elve szerint írjuk e szavakat: a szótő + toldalék.

9/5.

felel|né|k
felel|né|tek } igető + a feltételes mód jele + igei személyrag

felel|j|e|nek
felel|j|e|tek } igető + felszólító mód jele + igei személyrag

A jelrendszerek

10/2.

Jó kö*ly*ökből válik a *jó* eb.
A só*ly*ommadárnak nem lesz galamb a fia.
Megismerni a vá*ly*ogot a téglától.

‚Meg lehet különböztetni a *jó*t a rossztól.'
‚*Jó* gyermekből lesz a derék felnőtt.'
‚A merész, bátor embernek nem szokott a gyereke sem gyáva lenni.'

10/3.

A futballmérkőzésen szépen *helytállt* a csapat. Az ellenfél bizony *megsokallta* a kapott gólokat. Az edzőjük is *szégyellte* magát, *rosszallva* jegyezte meg az újságíróknak: – Más elképzeléseim vannak a *futballról!*

10/6.

állat|kert|ben – összetett főnév + határozórag
fillér|e| k|ért – főnév + kötőhang + a többes szám jele + határozórag
tenger|viz|e|t – összetett főnév + kötőhang + tárgyrag
tenger|víz-faj|súly|mérő|t – többszörösen összetett főnév + tárgyrag
csepel|i – főnév + melléknévképző
autó|i – főnév + birtoktöbbesítő jel
fordul|ó|val – ige + főnévképző + határozórag

A nyelv mint jelrendszer

11/1.

ebéd közben, ebédlőasztal, ebek harmincadjára kerül, ébenfa bútor, ebidomító, ébrenlét, ébrentartás, ébresztő, ébresztőóra, ebugatta

11/2.

– Két gyerek egy padláson denevért lát.
– Egy kisgyerek a mászóka legtetejére mászott, ha rákiabálnának, megijedne és leesne.
– A madár kirepült a kalitkából, most riadtan néz a csillárról.

11/3.

nyolcszor, kettőször/kétszer, huszonötször, néhányszor
tündérré, juhvá, makká, bagollyá
bokron, fotelen, Ágnesen, tükrön
hosszal, hüvellyel, ujjal, füttyel

11/5.
Brue-ghel, Ba-chot, Bi-be-ra-chék, Fé-li-xé, zü-ri-chi, Beö-thy, Baude-laire, Coo-per, Mah-ler, Mon-taigne, Gior-gio

11/6.
1929|-ben – számnév + határozórag
az|on – névmás + határozórag
jég|szikrá|t – összetett főnév + tárgyrag
szép|e|t – melléknév + tárgyrag
lát|ja – ige + igei szrag
tud|t|a|m – ige + múlt idő jele + kötőhang + igei szrag
megráz|t|a – ige + múlt idő jele + igei szrag
sajnál|o|m – ige + kötőhang + igei szrag
prüszköl|tek – ige + igei szrag

Az *1929-ben,* valamint a *szépet.*

11/7.
tél, hó, hideg, szánkó, hóember, hógolyózás, csúszkálás, korcsolya, fehérség, hópihe, friss, fagy, jégcsap, zörög, síelés, hegyek, jégpálya, jégtükör, csillog, bent, kályha, forró, tea

A szavak jelentése
A hangalak és a jelentés

12/1.
alakít: 20.
billentyű: 15., 25.
adóztat: 33.
állvány: 37.
Batthyány Lajos: 58.
bonyolít: 20.
alku: 15.
boglya: 59.
díszszázad: 61/a
bodza: 17., 60.

12/3.
gally – vékonyabb faág
talpalatnyi – igen kicsi földterület
süllyed – fokozatosan alacsonyabb szintre jut
guggol – olyan testhelyzetben van, hogy térdét behajlítva alsóteste a sarkához közel van
gyűszű – varráskor a tűt nyomó ujj végét védő kis tok
hágcsó – vhová odarögzített v. rögzíthető egyágú létra
halandzsa – értelmes beszédnek ható értelmetlen v. összefüggéstelen szöveg
hályog – a szemlencsének látászavart okozó betegsége
gyűrű – ujjon viselt, karika alakú ékszer, karika alakú tárgy
gramm – súlymérték: egy cm^3 4 °C hőmérsékletű víz súlya

12/5.
nagyszüleimmel, felelősükkel, tartásukkal
A *-val, -vel* rag *v*-je hasonul a szótő utolsó hangjához.

12/6.
király bástya futó gyalog vezér huszár
A hiányzó szavak a sakkal kapcsolatosak, sakkfigurák nevei.

A hangutánzó és a hangulatfestő szavak

13/1.

téglafödém	– *tegnap*	– Tegucigalpa
deltoid	– *délután*	– délutáni
énekmondó	– *énektanár*	– búcsúének
többgócú	– *többgyermekes*	– többhavi
Kaszpi-mérföld	– *Kaszpi-tenger*	– kassza
kevélykedik	– *kevélykedtek*	– kevélykedjenek
szén-dioxid	– *szendvics*	– szendvicsestál
elejét veszi	– *eleji*	– eléjük toppan

13/4.
tudjátok – összeolvadás, egyszer – összeolvadás, kinéztem – zöngétlenedés, aztán – zöngétlenedés, mindjárt – összeolvadás, megtudta – jelöletlen teljes hasonulás/zöngétlenedés

13/5.
A mondókák hangutánzó szavakat tartalmaznak.

Kakas	Kity-kot, koty, koty, koty, Gazdasszonyka, gondoskodj!
Öreg harang	Ki kotor itt? Ki kotor itt? Fekete kóró! Fekete kóró!
Kicsi harang	Kacs, kacs, tacs, tacs, Gazdasszonyka, jól tarts!
Kacsák, libák	Iminnen – amonnan! Iminnen – amonnan!
Csirkék, tyúkok	Grá-nit! Gyé-mánt! Grá-nit! Gyé-mánt!

Az egyjelentésű és a többjelentésű szavak

14/1.
csuhaj!, igényesség, igényű, ígér, ígéret, ígérget, igézet, így, igyad, így-úgy, ihaj

14/4.
néhány, madárhanggyűjtés, dunabogdányi, feleségemmel, parabola-mikrofon, vadrózsabokor, sziklarepedésekbe, őszapópár

14/5.
dunabogdányi H
|
J egyjelentésű

Dunabogdányból
származó,
vagy oda való

trüttyögő H

J hangutánzó

forrás H
többjelentésű

J_1 J_2 J_3
természetben feltörő víz valaminek az eredete fövés

14/6.
óracsörgés, vízcsobogás, rádió, edénycsörömpölés, madárcsicsergés, kutyaugatás, testvéreim beszélgetése, ajtócsapódás, autók zaja, anyukám hangja

Reggelente hallom ugyan az óracsörgést, de nyugodtan alszom tovább: ez nem nekem szól. Apukám borotválkozik a fürdőszobában – ezt jelzi a vízcsobogás –, és közben hallgatja a rádiót. Anyukám közben halk edénycsörömpöléssel készíti a reggelit. Tavasszal a nyitott ablakon már a madárcsicsergés és a kutyaugatás is behallatszik, de most még meg kell elégednem testvéreim beszélgetésével a szomszéd szobából. A szomszédból jövő ajtócsapódások és a kinti autózaj után meghallom anyukám szelíd hangját is: – Ébresztő!

A szavak jelentésének változása

15/2.

golyós, golyóz, golyóbis, földgolyó, üveggolyó, agyaggolyó, szemgolyó, golyófejű, csokigolyó, kókuszgolyó, marcipángolyó, kekszgolyó, golyózápor, golyóálló, golyófogó, golyószóró, golyóváltás, tekegolyó, kugligolyó, sárgolyó, hógolyó, kristálygolyó

15/4.

„Egyikünk itt marad" – ez egyrészt jelentheti azt, hogy „Ezen a helyen tartózkodik továbbra is, nem távozik el"; másrészt átvitt értelemben jelenti: „halva örökre itt marad, élve már nem távozhat".

15/5.

dobostorta – Az 1885. évi országos kiállításon mutatták be Dobos C. József budapesti cukrász alkotását. Az elnevezés a német és a horvát nyelvbe is átszármazott.
dália – a növény latin neve Dahlia Pinnata – Andreas Dahl svéd botanikusról
morzézik – Morse (1791–1872) amerikai festő, feltaláló nevéről
kardigán – lord Cardigan angol tábornok nevéről
makadám – útburkolatféleség, a skót J. L. McAdam (1756–1836) nevéről
nikotin – Nicot (francia), a dohány XVI. századi európai elterjesztőjének nevéről
pepita – Pepita de Ortega spanyol táncosnőről
priznic – Priessnitz 19. századi osztrák gyógyászról
szendvics – lord Sandwichről
zsilett – K. C. Gilette amerikai feltaláló nevéről

15/6.

jancsiszög, pálfordulás, tamáskodik, keljfeljancsi, ádámcsutka, juliskabab, szentjánoskenyér, szentjánosbogár, kamillatea, pasztörizál, havanna, ferencjóska, bocskai, balázsolás, andráskereszt, borbálafű, csórépanna, paprikajancsi, palimadár, eszterlánc, máriás, katyusa, rekamié, garbó, nápolyi, kölni, parizer (párizsi), hamburger, manzárd, micisapka, raglán, csutkarozi, gyulai, debreceni, berlinerkendő, linzer, bécsi szelet

15/7.

„nem elég nagy"	kicsi
„égéskor keletkező fényjelenségnek"	tűznek
„tagadás kifejezése"	nincs
„jókora terjedelmű"	nagy
„világossága" (nép, rég)	fénye

15/8.

„jelentős számú"	sok
„ember mellső végtagja"	kéz
„gyorsan"	hamar
„befejezett"	kész
„valamely személy, rövid alak	ki
„jókor, hajnali időpontban"	korán
„ébred, serken"	kel
„sárga színű nemesfémet"	aranyat
„talál"	lel

Az azonos alakú szavak

16/1.

man-dzset-ta, nyelv-is-me-ret, fé-szek-o-dú, ón-e-dény, o-xi-gén, Paál Lász-ló, fél-i-gaz-ság, Kle-o-pát-ra

A *dzs* háromjegyű, egy hangot jelölő mássalhangzó, nem választhatjuk el.
Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el.
Az *x* két hang kapcsolatát jelöli, de egy betűjeggyel, nem választjuk el.
A régies jelölésű magánhangzókat, ha két betűjeggyel egy kiejtett hangot jelölnek, nem választjuk el.

16/2.

Vettél tegnap tejet?

Hány liter tejet vettél tegnap?

Elolvastad a nyáron a könyvet?

Melyik könyvet olvastad el a nyáron?

Voltál délután a nagymamánál?

Miért voltál délután a nagymamánál?

Voltatok valahol a hétvégén? 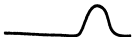

Hol voltatok a hétvégén?

16/3.

Igen, azonos alakúak.

```
H   =   H
|       |
J       J
```

Siklik a *szán* a havon. Anyukám nekem *szán* egy sütit. *Szánom*-bánom bűnömet. Új kenyeret *szeg* meg a gazdasszony. A szög régiesen *szeg.* A narancssárga élénk *szín.* A ház mögött van a *szín.* A mellkasban dobog a *szív.* A baba tejet *szív* a cumisüvegből. A juhászon cifra *szűr* van. Nagyanyó teát *szűr. Kitárom* az ablakot. Ellátogattunk egy *képtárba.* A *tegez* az íjászfelszerelés része. Nálunk mindenki *tegez* mindenkit. Az udvarias gyerek *kitér* a felnőtt útjából. Az utcánk végén egy *tér* van. A megoldásunk egy kicsit *eltér.* Ez a *terem* szép világos. Hipp-hopp, itt *terem* a varázsló!

16/4.

Mert a rímek azonos alakúak, jelentésük között semmi kapcsolat nincs.

16/7.

Bakony	–	tulajdonnév, nagy kezdőbetű
betlehemi	–	*i* képzős melléknév, kisbetű
képzeltem	–	a szóelemzés elve szerint írjuk: szótő + toldalékok
bolondságra	–	a szóelemzés elve szerint írjuk: szótő + toldalékok
legmagasabbról	–	a szóelemzés elve szerint írjuk, a mássalhangzó-rövidülést írásban nem jelöljük

A hasonló alakú szavak

17/1.

alakul 21.	alakzat 33.	bosszúsága –	búcsúztat 33.	Ady Endre 58.
alapít 20.	alakú 20.	aggály 59/b	bennfoglalás 37.	bukdácsol 33.

17/3.

*Méltán ha*ragszom, mert megbántottál. – *Méltón* ünnepelték meg az évfordulót.
Habár egy tőről származnak, nem alakváltozatok. Más a jelentésük.

A nénike a háza előtt *sepreget.* – *Söprögess* egy kicsit a konyhában is!
alakváltozatok

A színészek felkészültek az előadásra, *súgójuk* is elfoglalta a helyét a *súgólyukban.*
alakpárok

Nem nagy *fáradság* megcsinálni! – Ólmos *fáradtság* vett erőt rajtuk.
alakpárok

„Lili baba *ozsonnázik* gyöngyvirágos csészikéből…” – Az ovisok kakaót és kalácsot kaptak *uzsonnára.*
(Móra Ferenc)
alakváltozatok

A félelemtől kiverte a *veríték.* – A modern orvostudomány már a *verejtékből* is képes a betegségre következtetni.
alakváltozatok

Mosogatás után tisztá*ra töröltem* az edényeket. – *Törüljétek* le a táblát!
alakváltozatok

Hova jársz iskolába? – „*Hová* mégy, te kisnyulacska?”
alakváltozatok

Az *iskola* minden tanulója ismerje a házirendet! – Öregapó már régen járt *oskolába.*
alakváltozatok

17/4.
Bátorsága bizonyságául *felmászott a legmagasabb fára.*
A feltevés bizonyossággá *vált, tehát szilárd, biztos tudást szereztünk róla.*

Munkatársait igyekszik magához hasonlóvá *tenni.*
Eredményeit a legjobbakéhoz hasonlítja, *azaz hozzájuk méri, viszonyítja.*

Az újsághirdetés már tárgytalan, *elvesztette időszerűségét.*
A szóhalmazból válogassátok ki a tárgyatlan *igéket!*

17/6.
A szóelemzés elve: szótő + toldalék

17/7.
elveszett, sajnálja, keresi, kutatja, sír, kérdezi, megnézi,
emlékszik, kulcs, zsebkendő, tolltartó, pénz, bizalom, megtalálja

A rokon értelmű szavak

18/1.

Mikulás	– *Mikulás-csomag*	– Mikulás-nap
labdarúgó	– *labdarúgópálya*	– labdarúgó-bajnokság
Rákóczi-féle	– *Rákóczi út*	– Rákóczi úti
villamos vontatású	– *villámsújtotta fa*	– villámtréfa
színházi idény	– *színházterem*	– síniakadémia
énekszám	– *énektanárnő*	– ének-zene óra

18/3.

állja a sarat	– kibír; kiáll; megfelel
leesik az álla	– elcsodálkozik; elámul
elnyomja az álom	– elalszik
álmokat sző	– tervez
egyik ámulatból a másikba esik	– hüledezik
lángba borul az arca	– elpirul; elvörösödik

18/4.
jókora
néma
fergeteges
erős
tekintélyes
tetemes
súlyos
dermesztő
lelkes

Az ellentétes jelentésű szavak

Félre pulya, jön a gulya!	‚alig tud állni az álmosságtól'
Álmos, mint a beteg pulyka!	‚nagyon súlyos teher'
Olyan nehéz, mint a vályog.	‚félre az útból, gyerekek'

19/3.

fölteszem – leveszem
magasság – mélység

Vörösmarty Mihály: Szózat
bölcsőd – sírod
áldjon – verjen
élned – halnod

Petőfi Sándor: Egy gondolat bánt engemet
hegyről – völgybe
eget – földet
kelettől – nyúgatig

Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez
tavaszom, vígságom – téli bú

Gyermekdal: Száraz tónak nedves partján

Gyermekdal: Ez a kapa… kezdetűből:
„Ez az egyenes, ez a görbe…"
„Ez a hosszú, ez a kurta…"

Smetana: Az eladott menyasszony c. opera kórusrészlete:
„Élet, élet, boldog élet,
ifjak, vének, élvezzétek!"

Petőfi: István öcsémhez
„Örök törődés naptok, éjetek"

Népköltés: „Én kicsike vagyok,
nagyot nem szólhatok"

Móra Ferenc: A csókai csóka
„…télen-nyáron,
örökkön örökké
feketében járjon."

19/5.

jobban – rosszabbul
egyenes – görbe
közelről – távolról
északi – déli
éjjel – nappal
életemet – halálomat
alatta – felette (fölötte)
nagyon – kicsit (kissé)

19/6.

világos – sötét, ébren – álomban, zajos – csöndes, zaklatott – nyugodt, feszült – pihentető, harsány – tompa, erős – puha, kint – bent

Nappal és éjszaka

Különös dolog tetten érni azokat a pillanatokat (perceket? órákat?), amikor a világosságot lassan felváltja a sötétség. A zajos világ elcsöndesül. A zaklatott nap után végre a nyugalom ideje következik, a harsány hangokat a tompa neszek váltják föl. Kintről ilyenkor már a benti világba vágyakozunk, a feszültséget pihentető, lágy zene oldja. Akkor tökéletes az ellazulás, ha azt sem tudjuk, hogy ébren vagy álomban vagyunk-e.

Érdekes lenne „visszafelé" is megíratni a feladatot a gyerekekkel, ahogy a sötétség lassan kivilágosodik.
Irodalmi példák: Tóth Árpád: Körúti hajnal; a sötétség – fény játékaira pedig Arany Családi köre.

A jelentésmező

20/1.

ó-lábú, olajfestmény, olajszállító hajó, ólálkodik, olaszóra,
olaszosan, ókor, ókortudomány, okos szemű, okvetetlenkedik

20/2.

Hol nyöszörgött estig a két atyafi?

A szederfa alatt nyöszörgött estig a két atyafi.

Mit csinált a két atyafi estig a szederfa alatt?

A két atyafi nyöszörgött estig a szederfa alatt.

Meddig nyöszörgött a szederfa alatt a két atyafi?

Estig nyöszörgött a szederfa alatt a két atyafi.

20/4.

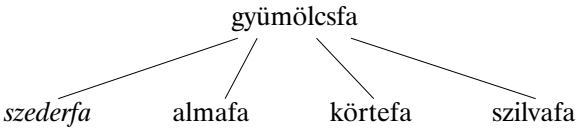

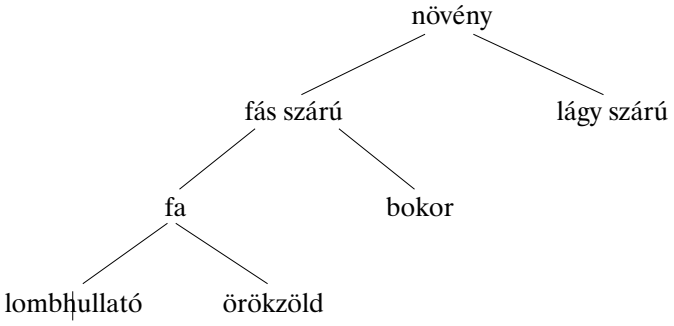

szederfa

20/5.

atyafi:	rokon, testvér, sógor-koma
eltángálták:	elverték, eldöngették, elporolták, elagyabugyálták
belopódzott:	besettenkedett, belopakodott
elindultak:	fölkerekedtek

Az *atyafi* szót itt semmi nem helyettesítheti. Pontos megfelelője a rokon, de ennek nincs olyan hangulati töltése. A többi hangulatfestő rokonértelmű szó fölcserélhető.

20/6.
A dadus vigyáz a gyerekekre, hogy sorakozás közben ne tángálják el egymást. Akinek intek, lopóddzon csendben a hunyó háta mögé! Elinduljanak már a másodikosok, vagy várjanak még?

20/7.
– Jó reggelt, urambátyám!
– Adjonisten, uramöcsém! Hát kend maga húzza a saját szerekét? Az ökre meg hova lett?
– Ahová a maga szekere! Vagy hová vezeti azt az ökröt? Csak nem a vásárra eladni?
– Mondok egyet, atyafi! Csak nem fogunk itt világ csúfjára járni? Kössünk békét: én adom az ökröt, kend a szekeret. Mindketten jól járunk így, s el tudjuk végezni a munkát.
S attól a naptól kezdve nem veszekedtek.

A párbeszédet – ha gyakorolták a helyesírását – el is játszhatják.

A szófaj fogalma

21/1.
férfit – főnév: homlokára, ború, felhő, égiháború, hölgyet, örömkönnyeknek, cseppjeit, csillagot
sötét – melléknév: szép
tudom– ige: teremté, szállt, lett, fakadott

21/2.
Mikor Isten a <u>férfit</u> teremté, |
Homlokára szállt <u>sötét</u> ború, |
Nem <u>tudom,</u> miért? ‖ … csakhogy e borúból
Lett a felhő s égiháború.

Mikor Isten a hölgyet teremté, |
Örömében sírva fakadott. ‖
Most is látni ez örömkönnyeknek
Cseppjeit, ‖ a sok szép csillagot.

Petőfi Sándor

21/3.

játszik	úszik	illatozik	derül	*szavaz*	jajdul	hullik	szól
őzike	*felhő*	virág	*öröm*	polgár	bánat	levél	muzsika
barna	fehér	*tarka*	víg	fiatal	*keserű*	*őszi*	lágy

21/4.
Hatalmas égiháború kezdődött

Félelmetes volt. Néhány órája már a hangyák is megbolydultak, a legyek is csíptek, a kutya is nyugtalanul járkált föl-alá. A levegő nyomott volt, a forróság elviselhetetlen. Az ég sötétre változott, sötétszürke, baljós csend telepedett a tájra. A tó haragoszöld hullámokat vetett. Lassan feltámadt a szél, s hatalmas villám cikkant pontosan a víz fölött, s néhány másodperc múlva a hangja is megérkezett: fülhasító reccsenés – dörgés.
Szinte megkönnyebbültünk, mikor nagy, kövér cseppekben végre esni kezdett az eső.

21/6.
ír, irkál, irkálgat, irkálgatás, irkálgatások
udvar, udvarol, udvarolgat, udvarolgatás, udvarok, udvarokkal
sötét, sötétség, sötétségek, sötétségeket, sötétít, sötétítő, sötétítői, sötétítőik, sötétet, sötétedik

A képzők megváltoztatják az alapszó jelentését és olykor a szófaját is.

Az ige fogalma

22/1.

lobog – történés
vagyok – létezés
sétálok – cselekvés
van – létezés
lengenek – történés
szemlélem – cselekvés
gondolkodom – cselekvés

22/2.

Kivel sétálgatok? Magam(ban) sétálgatok a szobámban.
Hogyan sétálgatok? Lassan sétálgatok magamban a szobámban.
Mikor sétálgatok? Délutánonként lassan sétálgatok magamban a szobámban.

22/3.

turkál, túr, tűnik, tünet, rugdos, rúgta, hízott, hizlal, irka, irromány, írtunk, bízik, biztat, csipesz, csípte

22/4.

Ebben a tanévben nagyon sokat írtunk már nyelvtanórán. A sok irromány már el sem fért egy füzetbe, újat kellett kezdenem. Nagyapám mesélte, hogy régen a füzetet irkának nevezték.

22/6.

mosolyog, sompolyog, zsivalyog, hömpölyög, kóvályog, gallyaz, süllyed, émelyeg, támolyog, selypít, nyavalyog, skatulyáz, furulyáz, gereblyéz, zsindelyez, ráspolyoz, szabályoz, szegélyez, perselyez, szeszélyeskedik, megtébolyodik, imbolyog, mételyez, osztályoz, összegabalyodik

22/7.

gallyaz, süllyed

Az egyszerűsítés (és az *ly* miatt a hagyomány) elve érvényesül: a hosszú kétjegyű mássalhangzónak csak az első betűjegyét kettőzzük.

Az ige fajai

23/1.

	mos	*megold*	*ír*	*olvas*	*fésül*	*rajzol*
műveltető	mosat	megoldat	írat	olvastat	fésültet	rajzoltat
szenvedő	mosatik	megoldatik	íratik	olvasatik	fésültetik	rajzoltatik
visszaható	mosódik	megoldódik	íródik	olvasódik	fésülködik	rajzolódik
ható	moshat	megoldhat	írhat	olvashat	fésülhet	rajzolhat

23/2.

fogdos – gyakorító
perdül – kezdő
lövell – mozzanatos
szálldos – gyakorító
koppan – mozzanatos
lépked – gyakorító

23/3.

köhint
ölelget
röpdös

23/4.

kacsint	tekint	kong	*csavarint*	*tapint*	*legyint*
kacsingat	*tekinget*	*kongat*	csavargat	tapogat	legyintget

23/5.
vakarózik, készülődik, súgdolóztak, fogódzkodtatok, tekerődik

23/6.

asszonyt visz a házhoz	felvidul
inába száll a bátorsága	megjárja
beszédet mond	megnősül
alaposan bevásárol vele	menekül
menti a bőrét	megijed
jókedvre derül	szónokol

Az igeképzés 1.

24/1.

Még többször is *ének|l|e|k,* szép csillagok	igető + képző + kötőhang + igei szrag
Én úgy *szeret|lek* titeket!	igető + igei szrag
Egy szebb világgal *hit|e|get*	főnév + kötőhang+ gyakorító képző
Sugárotok;	
S ti egyre *mosoly|g|o|tok,*	főnév + gyakorító igeképző + kötőhang + igei szrag
S oly *jól|esik* nekem	összetett ige, utótagja igető + ikes szrag
Odatekintenem,	
Hol egy kis vidámság *van*	létige
E szomorú világban.	

24/3.

épít	tanít	készít	*gyógyít*	*fest*	sejt	hajt	*kelt*
építtet	*taníttat*	*készíttet*	*gyógyíttat*	*festet*	*sejtet*	*hajtat*	keltet

24/5.
ház, házal, házas, házasít, házasodik, házi, házias, háziaskodik
rossz, rosszalkodik, rosszall, rosszabbít, rosszabbodik
egy, egyel, egyes, egyesít, egyesül, egyenget, egyez

Az igeképzés 2.

25/1.
Kovácsék egy magántanárral taníttatják a gyereküket.
A gyerek a testvérével csináltatta meg a házi feladatot.
Márti néni összeszedeti a gyerekekkel a munkafüzeteket.
Márti néni a rendetlenkedőkkel szedeti fel a szemetet.

25/2.
A kőműves felrakta a falat.
A szomszéd a festővel festette ki a szobát.

25/3.

vakar	titkol	*rángat*	*dörgöl*	*bír*	*gyűr*	*nyújt*
vakarózik	*titkolózik*	rángatózik	dörgölőzik	birkózik	gyűrkőzik	nyújtózik

25/4.
A nagymamám igazi vékony rétestésztát *nyújt.* – A macska nagyot *nyújtózik.*
Mit *rejt* ez a csomag? – A farsangi bálon az ember álarc mögé *rejtőzik.*
A róka tyúkot *lop,* miután a baromfiudvarba *lopózott.*

A cselekvő igét tárggyal bővítettük, a visszaható igéket határozóval.

25/5.
Nálam fejlődött a fiatal hörcsög rövid idő alatt hatalmas példánnyá, de előzőleg az unokatestvéremnél nehezen fogadta el az ételt.
Rövid idő alatt hatalmas példánnyá fejlődött nálam a fiatal hörcsög, de az sok időbe telt, amíg meg is szelídült.
Hatalmas példánnyá fejlődött nálam rövid idő alatt a fiatal hörcsög, mégis megtámadta egy fertőzés.

25/7.
kályhacső, kályhacsempe, kályhavas, kályhásmester, kályhalyuk, kályhaajtó, kályhás, cserépkályha, vaskályha, villanykályha, gázkályha

A tárgyas és a tárgyatlan igék

26/1.

tárgyas	*tárgyatlan*
harsog	odanézzetek
eldöntögeted	iramlik
szakíthatod	vágtat
	kiszakad
	vénül

26/3.

nézeget	egy könyvet	*aratja*	a búzát
olvasgat	egy könyvet	*kinyitja*	az ablakot
rajzol	egy házat	*törölgeti*	a szemét

26/4.
őfőméltósága, őgyeleg, öklelődzik, öklömnyi, ők maguk, ököl, ökölnyi, ölyv, ő maga, őméltósága

26/5.

megfagy	a hidegben	*fagyaszt*	egy kis vizet
megtölt	egy zsákot	*megtelik*	gyorsan
ül	a széken	*ültet*	a székre

Az ige ragozása I.
Az alanyi és a tárgyas ragozás

27/1.
meglátlak-e, állok, megyek, nézek, kérdem, virulsz-e, kérdezem, vígasztalnak, hagynak, élek, születtem, estem, elkap

27/2.

Kitől kérdeztem?	Anyukámtól kérdeztem.
Mit kérdeztem anyukámtól?	Az időt kérdeztem anyukámtól.
Miért kérdeztem az időt anyukámtól?	A délutáni előadás miatt kérdeztem az időt anyukámtól.
Milyen előadás miatt kérdeztem az időt?	A nagyon fontos délutáni előadás miatt kérdeztem az időt anyukámtól.

27/4.

kérünk	ír	várjatok	*olvasunk*	*említ*	hallasz	értek	látnak
kérjük	*írja*	*várjátok*	olvassuk	említi	*hallod*	*értem*	*látják*

27/5.
Megkötö*m* lovamat szomorú fűzfához. Megrak*ják* a tüzet, mégis elalusz*ik*.
Szeret*sz* rózsaszálam? Én ugyan szeret*lek*.
Midőn az öccse éppen megrohanja, | Elsikolt*ja* magát, s közéjük fut anyja.

Az ige ragozása II.
Az igemódok 1.

28/1.

írok	*vársz*	rajzol	dobogunk	*kértek*	morognak
írnék	várnál	rajzolna	dobognánk	kérnétek	morognának
írjak	várjál	*rajzoljon*	*dobogjunk*	kérjetek	*morogjanak*

írom	*várod*	rajzolja	dobogjuk	*kéritek*	morogják
írnám	várnád	rajzolna	dobognánk	kérnétek	morognák
írjad	várjad	*rajzolja*	*dobogjuk*	kérjétek	*morogják*

28/2.

kijel.	*teszek*	*veszek*	*leszek*	*hiszek*	*viszek*	*eszem*	*iszom*
felt.	tennék	vennék	lennék	hinnék	vinnék	ennék	innék
felsz.	tegyek	vegyek	legyek	higgyek	vigyek	egyek	igyak

28/3.

vár|j igető + felsz. m. jele, A
vár|j|o|n igető + felsz. m. jele + kötőhang + igei szrag
vár|j|a igető + felsz. m. jele + igei szrag
vár|ja igető + igei szrag
vár|d igető + felsz. m. jele., T
vár|j|ál igető + felsz. m. jele + kh. + igei szrag
kér|né|nk igető + felt. m. jele + igei szrag

28/4.

Ott es|s|e|m el én, igető + (hasonult) felsz. m. jele + kötőhang +igei szrag (ikes, E/1.)
A harc mezején,
Ott foly|j|o|n az ifjúi vér ki szívembül… igető + felsz. m. jele + kötőhang + igei szrag

28/5.

A mágnes vonzza *a vasat.*
Most játsszák *az első félidőt.*
A főszerepet Latinovits Zoltán játssza.
Metssz *le minden fattyúhajtást a fáról!*
Helyezkedj úgy, hogy jól látssz *a képen!*
Ügyes légy, hogy tetssz *a zsűrinek!*

Az ige ragozása II.
Az igemódok 2.

19/1.

ír	*ad*	*mond*	*áld*	*kezd*	*tol*	*told*	*bogoz*	*old*
írd	add	mondd	áldd	kezdd	told	toldd	bogozd	oldd

29/2.

– *Mondd* csak, miért mond ez a kisfiú annyi csacskaságot?
– Nem tudom. *Kezdd* el lebeszélni róla, mielőtt újra *kezd* valamit mondani.

29/3.

tanít	*repít*	*fenyít*	*szépít*	*szeret*	*hallgat*	*untat*	*röptet*
tanítsd	repítsd	fenyítsd	szépítsd	*szeresd*	hallgasd	untasd	röptesd
tanítsad	repítsed	fenyítsed	szépítsed	*szeressed*	hallgassad	untassad	röptessed

29/4.

szeret	kijelentő mód, jelen idő, E/3., A
szeresd	felszólító mód, jelen idő, E/2., T, rövid alak
szeressed	felszólító mód, jelen idő, E/2., hosszú alak

29/5.

tesz	*vesz*	*lesz*	*hisz*	*visz*	*eszik*	*iszik*
tegyed	vegyed	legyél	higgyed	vigyed	egyed	igyad
tedd	vedd	légy	hidd	vidd	edd	idd

29/6.

lő	*sző*	*nő*	*fő*	*ró*	*rí*
lőj	szőj	nőj	főj	rój	ríj
lőjed	szőjed	–	–	rójad	ríjad

A felső vízszintes sor: kijelentő mód, jelen idő, E/3., alanyi ragozás.
Ügyetlen vadász, soha nem lő semmit.
Ágnes asszony vásznat sző.
Nő a virág, ha rendesen öntözöd.
A fazékban vacsorára fő az étel.
A székely ember jobbról balra ró jeleket a botra.
Egész nap sír-rí, vigasztalhatatlan.

A középső vízszintes sor: felszólító mód, jelen idő, E/2., alanyi ragozás
Ne lőj, itt jó emberek vannak!
Szőj egy szép vásznat, lányom!
Nőj nagyra, kisfiam!
Főj már, te húsleves, mert éhes vagyok!
Rój mindennap egy vonást a kapufélfára!
Ne ríj már annyira!

Az alsó vízszintes sor: felszólító mód, jelen idő, E/2., tárgyas ragozás, hosszú alak
Lőjed el most már az összes lövedéket!
Szőjed azt a vásznat, ha el akarsz készülni!
Rójad föl a kapufélfára, hogy el ne felejtsed!
Ríjad el a bánatodat!

29/7.

	Ige	*Példamondat*
kij. m., jelen i., E/1. A. r.	edzek	Minden hétfőn edzek.
kij. m., jelen i., E/3. T. r.	edzi	Rendszeresen edzi magát.
kij. m., jelen i., T/1. T. r.	eddzük	Eddzük magunkat.
felsz. m., jelen i., T/1. T. r.	eddzük!	Eddzük magunkat!
felsz. m., jelen i., E/2. A. r. rövid	eddz!	Eddz gyakrabban!
felsz. m., jelen i., E/2. A. r. hosszú	eddzél!	Eddzél gyakrabban!
felsz. m., jelen i., E/2. T. r. hosszú	eddzed!	Eddzed az izmaidat!
felsz. m., jelen i., E/2. T. r. rövid	edzd!	Edzd az izmaidat!
kij. m., jelen i., E/2. A. r.	edzel	Te is itt edzel?

Az ige ragozása III.
Az igeidők

30/1.

susogja – susogta
hallatszik – hallatszott
kéred – kérted
mocorogsz – mocorogtál
szeli – szelte
lát – látott
lesz – lett
remélitek – reméltétek
jön – jött
ültettek – ültettelek
lépünk – léptünk
mond – mondott
adjuk – adtuk
hoztok – hoztatok
vonja – vonta

30/2.

Rövid alak	*Hosszú alak*
akaszd	akasszad
nézd	nézzed
csudáld	csudáljad

30/3.

Már régen volt
Mikor volt?
Régen volt-e?
Már régen volt?

30/4.

állít 20.
alkalmazkodik 33.
éheztet 33.
buggyan 17.
említtet 20., 25.
biztat 33.
alkonyul 21.
búcsúzkodik 33.
említett 20, 27.
élesztget 33.

30/6.

járják, szembetalálják, bemegy, kéri, fogadja, megteszi, van, hívatja, adja

Az összetett igealakok

31/1.

Feltételes jelen	*Feltételes múlt*
bírhatnálak	bírhattalak volna
adnálak	adtalak volna
összeolvadna	összeolvadt volna
hasadna	hasadt volna

31/2.

Nem is hallottam még, hogy testvéred volna…

mintha vassá volna karja, maga válva,
Még csak meg se rezzen a kinyújtott szálfa.
Arany János: Toldi

S mily örömmel nézte Bence, a hű szolga!
Jobban esett, mintha maga falta volna…
Szennyes is, rongyos is volt az öreg csárda,
Oda illett volna Hortobágy síkjára…

31/3.

újít, újítási javaslat, ujj, újjáépítés, ujjas kesztyű, újjászületés, ujjat húz, ujjatlan, ujjnyi, új kiadású

31/6.

Ha leszállt az este, behúzódott a kunyhójába, vagy ha az idő engedte, kiült a kunyhó elé. Pipára gyújtott, pöfékelt, nézte a csillagokat. Eleinte mi, gyerekek, féltünk tőle. Mégis esténként odagyűltünk köré, aztán egy nap bátorságot gyűjtöttünk, megszólítottuk. Így tudtuk meg, hogy gyönyörűen tud mesélni. Szájtátva hallgattuk a történeteit.

Az ikes igék ragozása

32/1.

alszom	álmodom	dolgozom	eszem	iszom	költözöm	mászom	nyugszom	utazom
alszol	álmodsz	dolgozol	eszel	iszol	költözöl	mászol	nyugszol	utazol
alszik	*álmodik*	*dolgozik*	*eszik*	*iszik*	*költözik*	*mászik*	*nyugszik*	*utazik*

32/2.
eszem
iszom
érkezem
lakom
megmosdom
tetszem

32/3.
lehet kijelentő mód, jelen idő, E/3., létige, ható, tárgyatlan ige
nyíljék felszólító mód, jelen idő, E/3., ikes ige, régies alak

32/4.
Nem, mert nem ikes ige.

32/6.
élt – E/3., A; volt – E/3., A; csúfolták – T/3., T; járta – E/3., T; látszott – E/3., A; lesz – E/3., A; kirítt – E/3., A; csinálta – E/3., T; vették észre – T/3., T; belebotlottak – T/3., A

32/7.
király, trón, korona, palota, ország, uralkodó, országalma, palást, jogar, igazság, királyné, királylány, királyfi, főszakács, bolond, mese

A főnév fogalma és fajai

33/1.
Dalol a madársereg, ‖ A parasztgyerek hevül, |

hogy az erdő zeng belé, | a folyóparton lendül, |

maszatos parasztgyerek homokon gurul tovább, |

inal a folyó felé. ‖

A nap is süt melegen, ‖ kavicsot fog, | jó lapost |

tüzesíti a leget, ‖ a folyóba dobja most, |

nem is látni az egen | s fütyörészve áll odább.

pici keskeny felleget. ‖

33/3.
egyedi nevek: parasztgyerek, folyó, nap, leget, egen, felleget, folyóparton, kavicsot
gyűjtőnevek: madársereg, erdő
anyagnevek: homokon, lég

33/5.

Babits Mihály	Jósika Miklós	Széchenyi István
Batthyány Lajos	Kisfaludy Sándor	Széchényi Ferenc
Czázár András	Kodály Zoltán	Wass Albert
Dessewffy József	Madách Imre	Weöres Sándor
Eötvös József	Pais Dezső	Zichy Mihály

33/6.
barakk, barokk, berreg, bosszú, fulánk, guggol, istálló, kakukk, mállik, pellengér, poggyász, szakáll, szalonna, ujjong, uzsonna, vityilló

33/7.
kutya-, macskanevek: Buksi, Bodri, Kajla, Bojti, Füles, Csöpi, Pamacs, Marci, Berci
ló, tehénnevek: Ló Szerafin, Imperial, Kincsem, Rózsi, Bözske
madárnevek: Lóri, Frici
vadállatok nevei: Flipper, Leo, Ká, Vuk, Kele, Lutra

33/8.
Márkanevek
Coca-Cola, Tomi, Csepel, Opel, Adidas, Audi, Mizo, Boci, Chio, Fiat, Panasonic, Sony, Amo, Ultra, Rucanor, Mercedes, Casio, Avon, Mátra, Orbit, Sole, Mackó, Duracell, Caola, Gabi, Esterin

A főnévképzés

34/1.

áll|ít|mány	ige + igeképző + főnévképző
lát|vány|os|ság	ige + főnévképző+ kötőhang + melléknévképző + főnévképző
visel|ked|és	ige + igeképző + főnévképző
kez|e|s|ség	főnév + kötőhang + melléknévképző + főnévképző
forr|adalom	ige + főnévképző
foly|am|od|vány	ige + főnévképző+ igeképző + főnévképző
oszt|ály|o|z|ás	ige + főnévképző+ kötőhang + igeképző + főnévképző
szeret|et	ige + főnévképző

34/2.
Ancsa, Anci, Ancika, Annácska, Ancsu, Ancsuri, Panna, Panni, Panka, Panci
Laci, Lacika, Lackó, Lacus, Lacó, Lacuska

34/3.
Egy felszólító módú igealak főnevesült. – *Betekints.*

34/4.
Netovább!
Stop!
Ittmaradj!
A vendégmarasztaló neveket általában egybeírjuk, ha több szóból állnak, akkor is.

Csülök
Pokol
Rostélyos
Ponty
Aranyhal
A bent kapható ételekre, a felfokozott hangulatra utalnak ezek a nevek. Nagy kezdőbetűvel, egybeírjuk.

Öreg Halász étterem
Pokol csárda
Süti cukrászda
A közszói tagot kisbetűvel írjuk.

34/6.
futás, futó (főnevesült a melléknévi igenév), futam, futár

A főnév a mondatban

35/1.

birtokos	*birtok*
édesanyám	rózsafája
napnak	alkonyulatánál
madárnak	fészkét
én	lovam

35/3.

Paripámnak az ő színe fakó,
Szőre, mint a vert arany, ragyogó;
Paripámnak az ő *neve* Csillag,
Gyors a lába, mint a hullócsillag.

Hej, tüzes a kovácsnak a szeme,
De tüzesebb a rózsámnak szeme.
Hej, lágy a vas a kovács szemétől,
Lágyabb szívem a rózsám szemétől.

Hej szép lovam, hej jó lovam, fakó!
Hol az egyik lábadról a patkó?
Hadd vigyelek, lovam, a kovácshoz,
Azután majd vígy el a rózsámhoz!

35/6.

cserép – cseréppel	*reflex* – reflexszel	*kulcs* – kulccsal	*kg* – kg-mal
hang – hanggal	*virág* – virággal	*pötty* – pöttyel	*m* – m-rel
jobb – jobbal	*fax* – faxszal	*pech* – pechhel	*Ft* – Ft-tal
pléh – pléhvel	*kedv* – kedvvel	*telex* – telexszel	*5* –5-tel
kegy – keggyel	*tett* – tettel	*%* – %-kal	*l* – l-rel
hölgy – hölggyel	*doh* – dohhal	*100* – 100-zal	*dkg* – dkg-mal
meggy – meggyel	*ész* – ésszel	*18* – 18-cal	*§* – §-sal

A főnév helyesírása 1.

36/1.

a)

Csokonai – Csokonaival	*Kölcsey* – Kölcseyvel	*Weöres* – Weöressel
Arany – Arannyal	*Nagy* – Naggyal	*Kassák* – Kassákkal
Kossuth – Kossuthtal	*Madách* – Madáchcsal	*Mikszáth* – Mikszáthtal
Wass – Wass-sal	*Kacsóh* – Kacsóhval	*Móricz* – Móriczcal
Kovács – Kováccsal	*Kováts* – Kovátscsal	*Kovách* – Kováchcsal

b)

Puskin – Puskinnal	*Goethe* – Goethével	*Schiller* – Schillerrel
Dumas – Dumas-val	*Molière* – Molière-rel	*Shakespeare* – Shakespeare-rel
Grimm – Grimm-mel	*Scott* – Scott-tal	*Mann* – Mann-nal
Bach – Bachhal	*Vergilius* – Vergiliusszal	*Dickens* – Dickensszel
May – Mayjal	*Cooper* – Cooperrel	*Odüsszeusz* – Odüsszeusszal

36/2.

Magyarország	Belváros
Finnország	Kisalföld
Szombathely	Vámosgyörk

Egybeírjuk a több elemből álló *ország, föld, alföld, part* utótagú országneveket, az országrészneveket, valamint a jelentésükben tömbösödött tájneveket: Hernádszentandrás, Zalaegerszeg, Székesfehérvár, Kolozsvár, Marosvásárhely, Hódmezővásárhely, Szombathely, Alpokalja, Felvidék, Csíksomlyó.

36/3.

Szabadság-hegy	János-hegy
Omszki-tó	Rákos-patak
Tisza-part	Ördög-árok
Tihanyi-félsziget	Szentendrei-sziget

Hegyek, vizek, szigetek, domborzati képződmények nevében kötőjellel kapcsoljuk az előtaghoz a földrajzi közszókat: Csepel-sziget, Hármashatár-hegy, Gyilkos-tó, Küküllő-part, Eger-patak, Hernád-völgy, Zempléni-hegység, Dunántúli-középhegység, Velencei-tó, Szilas-patak.

36/4.

Baranya megye, Bács-Kiskun megye, Békés megye, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Csongrád megye, Fejér megye, Győr-Moson-Sopron megye, Hajdú-Bihar megye, Heves megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Komárom-Esztergom megye, Nógrád megye, Pest megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Tolna megye, Vas megye, Veszprém megye, Zala megye

36/5.

Rákóczi út, Mekcsey utca, Szúnyog köz, Dobó István tér, Kodály körönd, Cecey Éva lejtő, Szabó Ilonka lépcső, Móricz Zsigmond körtér, Erzsébet körút, Bükk sétány, Margit híd, Boldogasszony sugárút

A tulajdonnévi elemet nagybetűvel, a közszói elemet különírva, kisbetűvel írjuk.

36/6.

Pázmány Péter, Pamacs, Pilisvörösvár, Parlament, Pásztorlányka
Blaha Lujza, Bodri, Bodrogköz, Budapesti Közlekedési Vállalat, Bori notesz
Egressy Béni, Enci, Eger, Eszterházy Károly Főiskola, Egri csillagok
Cecey Éva, Cucu, Cegléd, Citadella, Cilike

A főnév helyesírása 2.
A névadás

37/1.

Könyvek címei	*Folyóiratok címei*
Emil és a detektívek	Kertészet és Szőlészet
Mindenki Jánoskája	Nyelvünk és Kultúránk

A könyvcímekben csak a kezdőbetű és a tulajdonnevek nagybetűsek, a folyóiratcímekben az *és* kivételével minden szót nagy kezdőbetűvel írunk.

37/2.

Nyugati pályaudvar	Budaörsi repülőtér
Megyeri úti temető	Kék Duna étterem
Gellért fürdő	Gyöngyvirág cukrászda
Puskin mozi	

A tulajdonnévi tag nagybetűs, az értelmezésre szolgáló közszói tag kisbetűs.

37/3.

Az intézménynevekben az *és* szó kivételével minden szót nagy kezdőbetűvel írunk.

37/5.

Alfa Romeo, Audi, Coca-Cola, Csillag, Hajdú Energomat, Herlitz, Opel Corsa, Roland, Tomi Kristály, Zanussi

A márkanevek minden tagját nagybetűvel írjuk.

37/6.

Kis Göncöl, Kisalföld, Körös, Kiskunfélegyháza, Károly-város, Kacsa-part
Tejút, Törökország, Tátra, Tata, Terézváros, Tündér-part
Jupiter, Jászság, János-hegy, Jena, Józsefváros, János-dűlő

A melléknév fogalma és képzése

38/1.

A tündérnemzetség gyönyörű körében
S kedves Iluskája szerető ölében
Mai napig János vitéz őkegyelme
Szép Tündérországnak boldog fejedelme.

Petőfi Sándor: János vitéz

38/2.

mai

Alapfok	gyönyörű	kedves	szép	boldog
Középfok	gyönyörűbb	kedvesebb	szebb	boldogabb
Felsőfok	leggyönyörűbb	legkedvesebb	legszebb	legboldogabb

38/3.

tart|hat|atlan igető + hatóképző + melléknévképző (fosztó)
fej|e|delm|i főnév + kötőhang + főnévképző + melléknévképző
völgy|szerű főnév + melléknévképző
bozót|o|s főnév + kötőhang + melléknévképző

38/5.

Egy kis kutya bóklászik az utcán. – A szomszéd kutyának kiskutyái vannak.
Ez a cserepes növény a száraz földet kedveli. – Három napi hajózás után végre meglátták a szárazföldet.
Ebben a gazdaságban hat ökör van. – Mekkora hatökör vagy, hogy még ezt sem tudod?
A legtöbb országban a sofőr bal oldalon ül a kocsiban. – A baloldal megint támadást mért az ellenzékre.
Jani nagyon magas, jó hosszú lépésekke*l* jár. – A kocsmában egy hosszúlépést kért mindenkinek.
Tíz perc múlva jön a busz. – Néhány évtizeddel ezelőtt az óraközi szüneteket tízpercnek nevezték.

38/6.

kék szem	*pisze orr*	*hosszú láb*	*szőke haj*	*hosszú haj*
kék szemű	pisze orrú	hosszú lábú	szőke hajú	hosszú hajú

A melléknév a mondatban

39/1.

leg|jo|bb|an felsőfokú melléknév + határozórag
divat|o|s|a|bb|an főnév + kötőhang +melléknévképző + kötőhang + fokjel + határozórag
rossz|a|bb|ul melléknév + kötőhang + fokjel + határozórag
szerény|en melléknév + határozórag
leg|szín|e|s|ebb főnévből képzett melléknév felsőfokban
ön|hatalm|ú|lag főnévből képzett melléknév (összetett) + határozórag

39/2.

hasonló alakú
A tanár ma nagyon egyhangúan magyarázott.
Egyhangúlag megszavazták a jelöltet.

H ~ H
| |
J J
alakpár

39/3.

Jól meggondoltuk.	Jól meggondoltuk?	Meggondoltuk-e?	Mit gondoltunk meg?
Remekül elképzeltétek.	Remekül elképzeltétek?	Elképzeltétek-e?	Hogy képzeltétek el?
Pontosan kiszámoltam.	Pontosan kiszámoltam?	Kiszámoltam-e?	Hányat számoltam ki?

39/4.

arányú 20.	bennfentes 37.
csonkítatlan 20., 26.	árú 20.
állhatatos 37.	biztos 33.
arcú 20.	homályos 59/b
szeszélyes 89.	

39/5.

Az *-ú* képzőseket, ezek össze nem hasonlító tulajdonságot fejeznek ki.

39/7.

kétfejű, elszánt, makacs, erős, félelmetes
később: gyáva

A tulajdonnévből képzett melléknevek

40/1.

Hódmezővásárhely	Szabadság híd
Kelenföld	Pest megye
Dunántúl	Damjanich utca
Szentendrei-sziget	Fertő tó
Széchenyi-hegy	Bükk hegység
Tisza-part	Szahara sivatag

40/2.

hódmezővásárhelyi, kelenföldi, dunántúli, szentendrei-szigeti, Széchenyi-hegyi, Tisza-parti, Szabadság hídi, Pest megyei, Damjanich utcai, Fertő tói (v. tavi), Bükk hegységi, Szahara sivatagi

40/3.

Magyar Tudományos Akadémia tagja
A Madách színházi jegypénztár az esti előadások előtt is nyitva van.
A nemzeti múzeumbeli kiállítások vasárnap délelőttönként sok látogatót vonzanak.

40/4.

jókais	mikszáthi
Jókai Mór-os	Mikszát Kálmán-i
móriczi	csokonais
Móricz Zsigmond-i	Csokonai Vitéz Mihály-os

40/5.

több milliméternyi	– *többmilliós*	– több mint ötven személy
Eötvössel	– *eötvösi*	– Eötvös-féle
pályafenntartás	– *pályafutás*	– autópálya
Erkel színház	– *Erkel színházi*	– erkély
	– *tiszti rang*	–
	– *Duna-szigeti*	–
bokály	– *bokasüllyedés*	– bokavédő
Észak-Afrika	– *észak-afrikai*	– Spanyol Észak-Afrika

A számnév

41/1.

Se nem egy, se nem kettő.	’egyéni megítélés dolga, hogy mit mondunk soknak, mit kevésnek’
Ketten háromfelé szaladunk.	’két fél viszályából egy harmadiknak szokott haszna lenni’
Ahol ketten jóllaknak, ott a harmadik se marad éhen.	’nagy baj lesz, kikapunk’
Ha kettő veszekedik, a harmadik nyer.	’ahol két embernek elég jut, ott egy harmadikon is lehet segíteni’
Ami az egyiknek sok, az a másiknak kevés.	’sok’

41/2.

hat|o|dik	számnév + kötőhang + sorszámnévképző
leg|keves|e|bb	felsőfokú határozatlan számnév
ötven|hat|an	számnév+ határozórag
harm|a|d	számnév+ kötőhang + törtszámnévképző
tizennégy|szer	számnév+ határozórag
harmincöt|ször	számnév+ határozórag

41/4.

me-ne-dzser, nyíl-e-gye-nes, rajz-ok-ta-tás, víg-o-pe-ra, fog-or-vos, harmad-osz-tá-lyú, Re-gu-ly An-tal

41/6.

négy és fél versláb
négyszázötven

A számnevek helyesírása

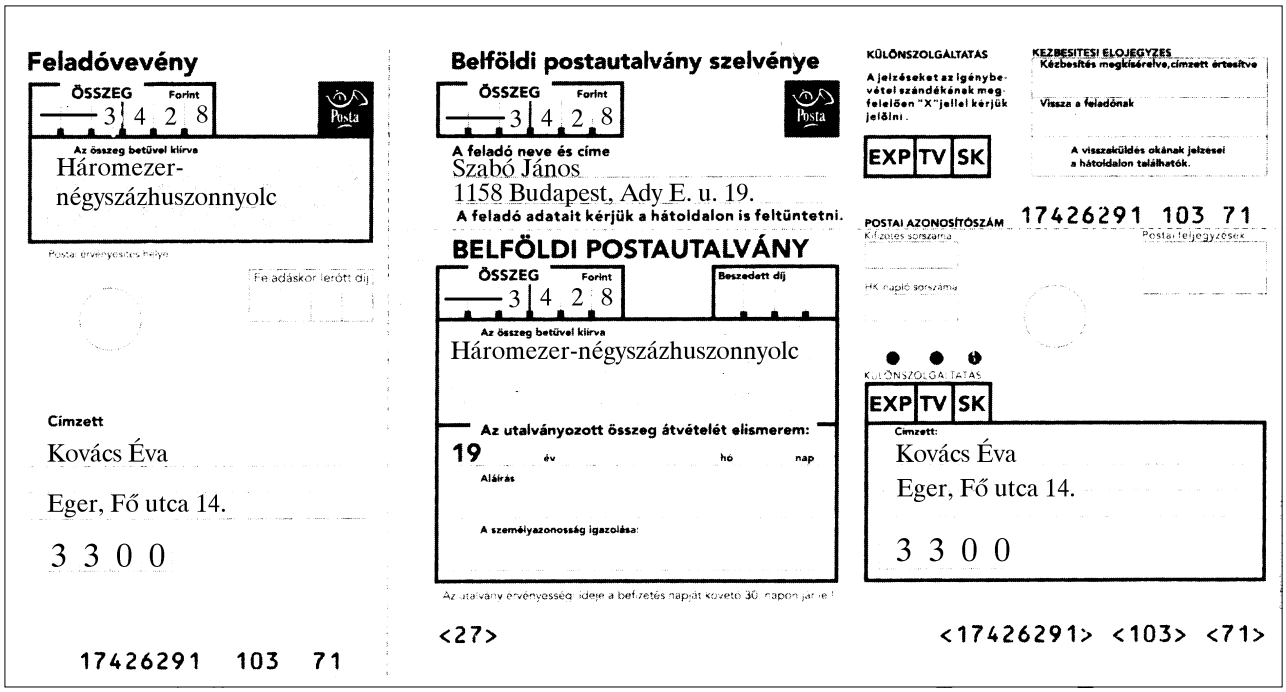

42/2.

6-kor	a 21.-ben
6.-ba	5-tel
19-en	6-ossal, 4-essel
a 19.-ben (vagy XIX.-ben)	1-jén

42/3.

2003. február 25.
2003. II. 25.
2003. 02. 25.

Itt mindig hívjuk fel a figyelmet arra, hogy ha van elég helyünk, tehát nem adatlap szűk rovataiba kell dátumot írni, használjuk a hónapok neveit (és ne sorszámát), mert ha nem ügyelünk, kihal ez a fajta keltezés! Pedig minden hónapnévnek története, eredete van, sőt egy-egy hónapnak különböző elnevezései vannak a magyar néprajzban. Kár lenne ezeket veszni hagyni!

42/5.

Az elsőben hangsúlyos az *egy:* itt mennyiségjelzős szerkezet; a másodikban hangsúlytalan, itt határozatlan névelős főnév.

A névmások

43/2.

Névmás	*Fajtája*	*Mit helyettesít?*	*Szófaja*
ő	személyes	a legkisebb királyfi	főnevet
mit	kérdő		főnevet
mást	határozatlan		főnevet
neki	személyes	a legkisebb királyfinak	főnevet
tőle	személyes	a legkisebb királyfitól	főnevet
hozzám	személyes	a legkisebb királyfihoz	főnevet

43/3.

A visszaható névmás, csak főnevet helyettesít, ragozott alakok:

gyötri magát:	1. lelkiismeret-furdalás kínozza
	2. valamin hosszasan, sokáig gondolkozik (megoldásra akar jutni)
	3. fárasztó munkát önfeláldozó kitartással végez
magának él:	nem törődik másokkal
maga mögött hagy:	1. időben: olyankor mondjuk, ha túljut vki egy időponton, bizonyos életszakaszon stb. Maga mögött hagyott már néhány évet. Már a szilvesztert is magunk mögött hagytuk
	2. (sport)eseményen megelőz valakit
magával hoz:	vki vmilyen képességgel születik, v. egy családi vonást, tulajdonságot örököl
magára hagy:	nem segít neki munkában v. döntésben
magához tér:	csapás, megrázkódtatás után (lelkileg) föleszmél, összeszedi magát

43/5.

Jól elviselik <u>egymást; egymáshoz</u> tartoznak; <u>egymásra</u> találtak; csak <u>egymás</u> között mondom.

A kölcsönös névmás több alany cselekvése kölcsönösen egymásra irányul.

43/6.

tied vagy tiéd
tietek vagy tiétek
az enyéim
övé
övék
a miénk vagy mienk

43/7.
folyó, folyás, folyam, folyondár, folytat, folyton-folyvást, folydogál, folyhat, folyogat, elfolyik, szétfolyik, összefolyik, tovafolyik, befolyik, kifolyik, átfolyik, ráfolyik, visszafolyik

A mutató névmás

44/2.
senki, semmit – főnévi általános; *maga* – visszaható; *olyan* – melléknévi, mutató; *tőle* – személyes;
ez – főnévi, közelre mutató; *más* – főnévi, határozatlan; *ő* – személyes; *aki* – főnévi, vonatkozó;
annak – főnévi, távolra mutató; *ők* – személyes

44/3.

Névmás	*Fajtája*	*Mit helyettesít?*
senki	általános	még a legbölcsebb tanácsadók sem
semmit	–	–
maga	visszaható	a király
olyan	mutató	csudálatos álmot
tőle	személyes	álomtól
ez	mutató	a virág
ő	vonatkozó	a király
aki	mutató	az, aki lehozza a lányát
annak	mutató	aki lehozza a lányát
ők	személyes	a királyfiak

44/4.
ebben, abban, ettől, attól, ehhez, ahhoz, ennél, annál, ilyennél, olyannál, ennyiben, annyiban, ennyihez, annyihoz

44/5.
Ez a terem üres. – Ez üres.
Attól a fától indulj el! – Attól indulj el!
Ennyi süteményt megettél? – Ennyit megettél?
Olyan kocsit szeretnék én is! – Olyat szeretnék én is!

A mondatpárok első mondatában az alany, határozó, ill. tárgy minőségjelzője a mutató névmás, a második mondatokban pedig maga az alany, határozó, ill. tárgy szerepét tölti be.

44/7.

Máté	a fal mellé támasztotta a kerékpárját.
Ágnes	lámpalázas, s ez erősen gátolja a versmondásban.
Enikő	erősködik, hogy ilyet ő ki nem mond.
Elemér	kabátján a prém elegáns.
Etelka	büntetése majd csak letelik végre.

A kérdő és a vonatkozó névmás

45/1.
Ki hallott már ilyet? – az alanyra (főnév) kérdez
Milyen idő várható? – a minőségjelzőre (melléknév) kérdez
Hányszor csöngettél? – a számhatározóra (számnév) kérdez
Mennyi kétszer kettő? – az állítmányra (számnév) kérdez

45/2.
Aki másnak vermet ás, maga esik bele.
Amilyen a mosdó, olyan a törülköző.
Ahányszor édességet eszel, annyiszor moss fogat!
Annyi pénzt vigyél csak, amennyi feltétlenül kell.

45/3.

amelyik
amelyek
amelyikkel
amelyikkel
A vonatkozó névmásoknak utaló és kötőszói szerepük van. Az *amely* nem személyre vonatkozik.

45/4.

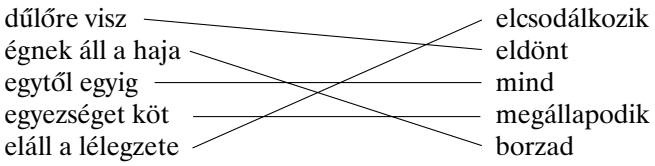

A határozatlan és az általános névmás

46/1.

kérdő	*ki*	*mi*	*milyen*	*hány*
vonatkozó	aki	ami	amilyen	ahány
határozatlan	valaki	valami	valamilyen	valahány
általános	bárki, mindenki, senki	bármi, akármi, semmi	bármilyen, akármilyen, semmilyen	mindahány, akárhány, sehány

46/3.

én – személyes
az – főnévi távolra mutató
aki – főnévi vonatkozó
annyit – számnévi vonatkozó + tárgyrag
akinek – főnévi vonatkozó + határozórag
ahány – számnévi vonatkozó
annyi – számnévi mutató
ki=aki – főnévi vonatkozó értelemben

46/5.

Bírom végre…

Nagyon szerettem volna egy kiskutyát, de a szüleim hallani se akartak róla. Részben igazuk is volt, hiszen panellakásba nem való kutya, ezt el is fogadtam. Mégis annyira, de annyira szerettem volna!

Végül a legjobb megoldást eszelték ki: nagyszüleim kertes házában talált otthonra a kiskutyám, a születésnapomra leptek meg vele. Így mindenkinek jó, a kutyus is jól érzi magát, én meg, ha csak tehetem, szaladok, hogy foglalkozzam vele. Így legalább nagyiékat is többször látom.

46/6.

Csak az jöjjön, aki bírja!
Mi az, ami a kezedben van?
Olyan tortát kérek a születésnapomra, amilyen tavaly is volt.
Égen ahány csillag jár, májusban a szép virág, annyi áldás szálljon rád!

46/7.

bármennyi, akármennyi, akárhány, néhány, valamennyi, minden, amennyi, ahány, valahány

A névmások helyesírása

47/1.

agancs, bágyad, bakancs, cikázik, csalán, csak/l/p, csu/k/p/a, díj, egyél/k, egyetem, él/s, elem, ha/l/s/ad, háló, héj, héja, köpeny, lá/tt/z/b/ad, múlik, nyílik, nyúlik, sápad, szalag, szíj, szőlő, telik, üget, ünnep, vajon, vágyad, afféle, ekkora, semmilyen

névmások

47/2.

Könnybe *lábad* a szeme.
Ez a növény, mivel nem öntöztem, lassan *elványad.*

47/3.

aggályoskodás	vészjelzés	akadályverseny	rejtélyesség
fürjtojás	bögölycsípés	sólyomfajta	székelygulyás
homályosság	gombolyag	nyoszolyája	furulyája
játékszenvedély	fuszulyleves	csigolyája	dereglyéje
seregélyhad	szívélyesség	tekintélye	kedélybetegség
bármilyen	ugyanolyan	akármilyen	valamilyen

47/5.

Balassa (Balassi) Bálint: XVI. századi költő, a „végvárak költője”, a magyar nyelvű reneszánsz költészet megteremtője.

Vajda János: XIX. századi költő, a modern líra előfutára, „híd” szerepet töltött be Petőfi és Ady költészete között.

Dózsa György: az 1514-es parasztfelkelés vezetője, kegyetlen kivégzését elrettentő példának szánták.

Mikszáth Kálmán: a XIX. század végén először kisprózában, majd regényekben alkotott maradandót. Életszeretete és anekdotázó stílusa teszi egyénivé műveit.

Arany János: a XIX. század egészén végigível az élete, ugyanígy az egész világmindenség, az élet minden gazdagsága benne rejlik költészetében. Életműve kimeríthetetlen. (Szép a költő szóhasználata: a tündöklik ige konkrét és elvont jelentése – Arany neve csillogó, tündöklő fémet jelent, de munkássága is tündöklő.)

Csokonai Vitéz Mihály: fiatalon elhunyt költő, aki elsőként próbált csupán költészetéből megélni a XIX. század hajnalán. Ő is „őstehetség” volt, versei elemi erővel hatnak.

47/6.

balzsamír – gyógyító (és ugyanakkor kellemes) hatású kenőcs. Itt a harmat frissességét is beleérezzük. Mindezt gyönyörű metaforában, mely a szonett üdeségét is felidézi.
kegyszer – vallási szertartáshoz használt becses tárgy. A templomban fontos kegytárgy a kehely, abban van az ostya, amelyet Krisztus testévé lényegítenek át. A versben ez a metafora az anyanyelvet nevezi ilyen szent kehelynek, amely a lényeget: a gondolatot tartalmazza.
gégeporc – fontos szerve a hangképzésnek.

47/7.

Névmás	*Fajtája*	*Mit helyettesít?*
e	mutató	az anyanyelvet
kit=akit	kérdő, itt: vonatkozó	az anyanyelvet
ezt	mutató	az anyanyelvet
ezen	mutató	az anyanyelvet
véled	személyes	az anyanyelvet

A határozószó

48/1.

kiejtés elve szerint: távol, közel
szóelemzés elve szerint: otthon, mindjárt, rögtön, egyként, együtt, nagyjából, négyfelé, nyugton, sebtében
egyszerűsítés elve szerint: messze, visszafelé, suttyomban

48/2.

	Hely	*Idő*	*Egyéb*
Mutató	ugyanide	akkor	akképp
Kérdő	hová?	mióta?	miként?
Vonatkozó	ameddig	ameddig	amiként
Határozatlan	néhol	valamikorra	–
Általános	mindenhol	semmikor	semmiképp

48/4.

úgy legyen, már vigyél, úgy hazaértek, aztán üljetek, úgy lett, már voltak, otthon voltak, hipp-hopp eltűnt,
már eltűnt, így búcsúztak el, aztán bementek, majdnem halálán volt

48/5.

Fölcsillant a szeme, ahogy meglátta őket.
– De jó, hogy itt vagytok! Hát mégis viszontláthatom az én drága kislányomat! Hát mégis visszahoztad nekem!
– Vissza, király uram, ahogy megígértem! Ne szomorkodjon tovább, meghalni meg főleg nem kell!
– Nem is halok! De a királysághoz én már öreg vagyok, legyen a tiéd a lányom is, a királyságom is!
Fényes lakodalmat csaptak, az aranyakat meg szétosztotta Jánoska a szegények között.

A főnévi igenév

49/1.

olvasni, olvasnék, olvasna, olvasnom kell, olvasott, olvasni fog, olvasnotok kell,
mennem kell, elmennék, elmennének, menni fogtok, elmennétek, el kell mennetek

49/2.

Lolának levelet kell írnia. Vagy: Lolának levelet kell írnom.

49/3.

vár|ni a főnévi igenév képzője
vár|na a feltételes mód jele
vár|on főnév +határozórag

49/4.

nekem mennem kell	*nekem hallgatnom kell*
neked menned kell	neked hallgatnod kell
neki mennie kell	*neki hallgatnia kell*
nekünk mennünk kell	nekünk hallgatnunk kell
nektek mennetek kell	nektek hallgatnotok kell
nekik menniük kell	nekik hallgatniuk kell

49/6.

kísérnie, látni, lelőni, járnia, enni, megengedni
Nem lehet megengedniük, nem teljesíthetik a király óhaját, mert féltik.

49/7.

számtani, mostani, elgondolkodni, ottani, balkáni, kapucni, átrepülni, nagynéni, egyéni,
felszíni, megtenni, hallgatni, makaróni, állni, póni

A melléknévi igenév

50/1.

folyamatos melléknévi igenév: párolgó, ragyogó, mosolygó
beálló melléknévi igenév: romlandó, házasulandó, meggondolandó

50/3.
tapasztott – melléknévi igenév képzője
ült – múlt idő jele
aszalt – melléknévi igenév képzője
fűzött – melléknévi igenév képzője
olvasót – a tárgy ragja
rápislantott – a múlt idő jele
megszeppent – a melléknévi igenév képzője
azt – a tárgy ragja
töpörödött – a melléknévi igenév képzője
ötölt-hatolt – a múlt idő jele
szeretett – melléknévi igenév képzője
galambot, embert, lovat – a tárgy ragja

50/4.
Kibékültünk
kivel: barátnőmmel
már nem tudom
segítettek-e mások: igen
ki kezdte: már nem tudom, mindketten
hogyan: könnyen
érzések: megkönnyebbültünk
azóta: tart a barátság

Jó néhány éve történt, hogy a legjobb barátnőmmel – már nem tudom, min – több napra összevesztünk. Mivel azelőtt még nem volt ilyen, szinte fél embernek éreztem magam. (Mint később elmondta, ő is.) Búskomoran, lehorgasztott fejjel jártunk-keltünk, s az ismerőseink mind azon fáradoztak, hogy kibékítsenek minket. Mire a kibékülésre került a sor, már nevettünk mind a ketten az egészen, rég elszállt a haragunk.
Azóta is elválaszthatatlanok vagyunk.

50/6.
Mün-chen, nyír-er-dő, váll-ken-dő, ás-vány-o-laj, fecs-ken-dő, ker-tész-ol-ló, e-züst-ó-ra, le-en-dő, nyolc-osz-tályos, Rá-kó-czi Fe-renc

Az összetett szavakat az összetétel határán választjuk el. A régies, ill. idegen helyesírású nevekben azokat a betűkapcsolatokat, amelyek egyetlen hangot jelölnek, nem választjuk szét.

A határozói igenév

51/1.
A torony recsegve, ropogva összedőlt.
A kislány sírva panaszkodott a mamájának.
Édesanya sietve elkészítette a tízórait.
A gyerekek lélegzet-visszafojtva figyelnek.

51/2.
játszva, lévén, nyitva, tömve, fogvacogva, karöltve,
üldögélvén, múlván, zárva

Gyermekkorban szinte játszva lehet nyelveket tanulni.
Egykorúak lévén, egyszerre mentek iskolába.
Az üzlet éjjel-nappal nyitva tart.
Tömve volt a nézőtér gyerekekkel.
Fogvacogva jött ki Nemecsek a vízből.
Az asszonykórus karöltve énekel a színpadon.
Egész délután a szobában üldögélvén, jólesett az esti séta.
Elmúlván az ünnepek, minden visszatért a régi kerékvágásba.
Hiába siettem, már zárva volt a zöldséges.

51/3.
Kati meg van fázva, ezért hiányzik az iskolából.
Nagyon el vagyok keseredve a sok visszautasítás miatt.
A lakás végre ki van festve, most már csak mázolnunk kell.
Az ügy el van intézve, fölöslegesen aggódsz miatta.

Befejezett cselekvésre, helyzetre, állapotra utalnak.

51/5.
fúj|j|a|tok – igető + felsz. mód jele + kötőhang + igei szrag T/2., A
fúj|j|a|d – igető + felsz. mód jele + kötőhang + igei szrag E/2., T
magá|t – visszaható névmás + tárgyrag
ere|jé|ből – főnév + E/3. birtokos személyjel + határozórag
ahány|szor – számnévi vonatkozó névmás + határozórag
így – mutató névmási eredetű határozószó
egyik – határozatlan névmás
olvad|oz|ni – főnévi igenév
– ige + igeképző + főnévi igenévképző
csöpp|e|k|ben – főnév + kötőhang + többes szám jele + határozórag
szét|foly|t – igekötős ige + múlt idő jele
fal – ige, jelen idő, E/3., A
bölcs|e|k|e|t – melléknév + kötőhang + többesjel + kötőhang + tárgyrag

51/6.
akarat – arat; szervező – szerző; olvasztár – oltár; szemérmes – szemes; támolyog – tályog

A névelő

52/1.
Az Atlanti-óceánba torkolló folyók legtöbbje nyáron árad. Ilyen a Szent Lőrinc-folyó, a Potomac (ez a főváros folyója) és a Hudson is.
A Mexikói-öböl folyóit az olvadó hó és a sok eső táplálja. Legfontosabb a Mississipi. A Missourival együtt 6212 km a hossza. Hétágú deltatorkolattal éri el a tengeröblöt, hatalmas hordalékmennyiséget szállítva. Mellékfolyói: a bal parton az Ohio és a Tenessee, a jobb parton az Arkansas és a Red River.
Mexikó felé a Rio Grande alkotja a határt.

52/2.
Mindegyik határozott névelő, határozottá teszik a névszót.

52/3.
Egy különös növény
Vízparton nő ez a fafajta. Ritkaság, nem hinném, hogy láttatok már ilyet. Törzse vékony, nyúlánk, hófehér és gyöngyházfényű. Ágai olyanformán helyezkednek el, mint a nyitott tenyér. Levelei halványzöldek, finom drapp színű erezettel, és most jön a csoda: a termése-virága mint a rózsaszín hajzuhatag omlik alá!
Télen is gyönyörű, ahogy a fehér fát belepi a hó…

52/4.
A tömegben csak egy ismeretlen felnőttet láttam, a többi mind ismerős volt. Egy ismeretlen felnőtt jött oda hozzám a buszon.
Egy új kerékpár van a kirakatban, a másik kettő már eddig is ott volt. De szeretnék egy új kerékpárt!
Csak egy bélyeggyűjteményt hozzatok a kiállításra, többnek már nem jut hely! Mire jó egy bélyeggyűjtemény?

52/5.
Jellegüknél fogva különösen fontos, hogy határozott, konkrét dolgokra vonatkoznak.

A fűre lépni tilos!
A vezeték érintése életveszélyes!
A pénztártól való távozás után reklamációt nem fogadunk el.

52/6.
Nyelvi hibák
– magyartalanságok a rádióban, tévében:
„Legyen egy jó napjuk!” – majomkodás, tükörfordítás idegen nyelvből. Magyarul szebb: „Jó napot kívánok.”
Szintén idegen hatású ez a forma:
Önök az Esti krónikát hallják (az igei személyrag helyettesíti az alanyt).
– magyartalanság az üdvözlőlapokon: az ünnepek neve nagybetűvel szerepel, és a gyerekek hajlamosak jobban hinni a nyomtatott levelezőlap nagybetűs „Boldog Karácsonyi Ünnepeket!” jókívánságának, mint a nyelvtankönyvnek vagy a magyartanárnak…
– Gyakori, igen elharapódzott hiba, hogy a görög eredetű *aerobik* szót latinosan *erobiknak* mondják. Hivatásos sportriporterektől – és legalább sportolóktól, tanároktól – elvárható lenne a helyes kiejtés.

A névutó

53/1.
kiejtés elve szerint: kívül, miatt, múlva, mögött, nélkül
szóelemzés elve szerint: együtt, útján, közt
egyszerűsítés elve szerint: hosszat
hagyomány elve szerint: helyett

53/2.

elveti a sulykot	‚hogyisne ’
eljár fölötte az idő	‚megöregszik ’
ellátja a baját	‚túloz ’
nem érzi jól magát	‚megver ’
eszem ágában sincs	‚gyengélkedik ’

53/3.

csekk-kifizetés	–csekk-könyv – utalványcsekk
szolfézs	– szolfézsóra – szolga
hatálytalanít	– hatálytalanítja – hatálytalanítsa
óceánja	– óceánjáró (gőzös) – Indiai-óceán
Ø	– 6-án – Ø
úti kaland	– útiköltség – útilapu
országos levéltári	– Országos Széchényi Könyvtár – országos Széchényi könyvtári
Ø	– hónapok múlva – Ø

53/6.
– Akkor mégis, mi lehetett ez? – kérdezte Piciny.
– Nem tudom, én nem láttam semmit! – vélekedett Iciny.
– Egészen határozottan láttam és hallottam is! – szögezte le Icipici.
– Ha már megálltunk, kereshetünk vizet, nem gondoljátok? – indítványozta Iciny, és elindult az eukaliptusz felé, mert olvasta, hogy ahol eukaliptusz van, itt víz is van. A többiek követték.

És lássatok csodát: megkerülve az eukaliptuszt, ott csillogott egy kék színű tó, éppen csak akkora, hogy a három pici hercegnő egyenként megmártózhatott benne, csak akkora, hogy a fa mögül nem is látszott.

Felfrissülve, újra beszálltak autóikba, és folytatták útjukat: Piciny, Iciny és Icipici.

53/7.
a)

Ám szeret fiatalok között lenni.

Válassz az almák közül!

Tedd csak a többi közé!

b)

Fél óra múlva elindulunk.

Tavaly óta tanulok zongorázni.

Holnaptól fogva kevesebb édességet eszem.

c)

A kapusunk miatt vesztettünk.

A szülői értekezlet végett mennek az iskolába anyukámék.

d)

A testvére által próbálok neki üzenni.

Körző nélkül nem tudsz pontosan szerkeszteni!

A tanárnő szerint javult a helyesírásom.

53/8.

Elöl ül a masiniszta. – helyhatározószó (hol? kérdésre válaszol)
A kisegér fut a macska elől. – névutó: a névszóval együtt tölti be a helyhatározó szerepét (honnan? kérdésre válaszol)

Az igekötő

54/2.

megtartom	el nem pazarolom	vigye vissza
elrohant		(nem) sütött be
becsapott		lopakodott oda
kiment		(nem) veszítette el

54/4.

Élt valahol egy király és a felesége. Békében, szeretetben éltek kicsi fiukkal együtt. Egy nap a király vadászat közben az erdőben rábukkant egy kisgyerekre. Fiúcska volt ez is, talán akkorácska, mint otthon az övé. Rongyos volt, de olyan kérlelőn nézett a királyra, hogy megesett rajta a király szíve.
– Hazaviszem, a feleségem kimosdatja, jó lesz játszópajtásnak az én fiam mellé – gondolta.
A felesége azonban másképp fogadta.

54/5.

magam	– visszaható névmás, főnévi, E/1., a szövegben birtokos jelző
pazarolom	– ige, cselekvést jelent, kijelentő, jelen idő, E/.1, T
vigye	– ige, cselekvést jelent, felszólító mód, jelen idő, E/3., T
szívtelen	– melléknév, főnév + fosztóképző
szobájába	– főnév + birt. szjel E/3. + határozórag
mindjárt	– időhatározószó
makacs|ság|á|ból	– melléknév + főnévképző + E/3., birt. szjel, határozórag
veszítette	– ige, cselekvést jelent, kijelentő mód, múlt idő, E/3 T
tür|elm|é|t	– ige + főnévképző + E/3., birt. szjel + tárgyrag

54/6.
Itt a legtöbb esetben pontos irányt jelent az igekötő. A szétmegy = elromlik, tönkremegy is lehet.

összemegy = kisebbre zsugorodik a terjedelme
visszamegy = fölkeresi a már előzőleg meglátogatott helyet
keresztülmegy = a térbeli jelentésen kívül: vmin: sok minden történt vele
nekimegy = összeütközik valamivel vagy valakivel, átvitt értelemben is (vitatkozik, veszekszik, verekszik)
végbemegy = megtörténik

Átvitt értelmű jelentések még:

lemegy (az irányon kívül) = lefut, elmúlik (film, divathullám)
elmegy (az irányon kívül) = még megfelelő, elfogadható (biz.)
belemegy (az irányon kívül) = elfogadja, beleegyezik (biz.)

54/7.
A gyilkos mindig *visszamegy* a tett színhelyére.
Ennyi használattól hamar tönkremegy a mosógép.
Az udvariatlan sofőr elsőbbségadás nélkül *továbbmegy.* Vagy:Aa matematikaórán a tanár *továbbmegy* egy leckével.

54/8.
Mindegyiket ugyanabból az igéből képeztük.
elmegy – ige
elmenni – főnévi igenév
elmenés – főnév
elmenetel – főnév

54/9.
elnéz – valami mellett vagy 'szemet huny'; *kinéz* (irány); *benéz* – irány vagy 'be-belátogat'; *hazanéz* – néha hazajön; *idenéz, odanéz* – irány; *átnéz* – irány vagy néha átjön; *ránéz* – irány vagy szemmel tart; *összenéz* – valakivel tekintetet vált; *visszanéz* – irány vagy visszatekint, összefoglal, összegez; *szétnéz* – körülnéz, feltérképez, felmér, ismerkedik

A kötőszó

55/1.
Siettünk, mégis elment a villamos. Elment a villamos, pedig siettünk.
Nem sokat tanultam, mégis/ezért négyest kaptam. Négyest kaptam, pedig nem sokat tanultam.
Az utolsó padban ül, így nem látja jól a táblát. Nem látja jól a táblát, mert az utolsó padban ül.

55/2.
A palacsintát, a fánkot eszed szívesebben, vagy a mákos gubát szereted jobban?
A kiránduláson Katival utaztam, és Péterrel is együtt voltam.
Orgonát szedjek inkább, vagy nefelejcset tegyek a csokorba?
A padtársam ceruzát sem hozott, meg radírt is kért kölcsön.

Szabály: ha a kötőszó mondatrészeket köt össze, nem teszünk elé vesszőt; ha tagmondatokat, vesszőt kell tenni elé.

55/3.
A kettőspont utáni sorok a költő gondolatait közlik.

55/4.
altat – műveltető ige, kij. m., jelen i., E/3, A
fákat – tárgyragos többes számú főnév
most – időhatározószó
szerethetlek – ható ige, kij. m., jelen i., E/1, T
sálam – főnév, E/1-ű birt szjellel
utánad – E/2 személyragos határozószó

55/6.

szabódnak	H_1 =	H_2
told	|	|
szántok	J	J

Nyelvtani azonos alakúság.

turbános nép – t ö r ö k – zúzok
hajítod – d o b o k – ütőhangszerek
betűnként olvas – b e t ű z – tűvel beleilleszt

A módosítószó

56/1.

Megvetted a kenyeret?

Megvetted-e a kenyeret?

Nyitva volt még a bolt?

Nyitva volt-e még a bolt?

Szorgalmas az új osztálytársatok?

Szorgalmas-e az új osztálytársatok?

Nem volna egy kis idődd számomra?

Nem volna-e egy kis idődd számomra?

56/3.

talán – nem vagyunk benne biztosak
valószínűleg – sejthetően, bizonyára
alighanem – sejthetően, bizonyára
bizonyára – sejthetően, bizonyár
mindenesetre – ez az egy biztos, a többi körülmény nem számít
állítólag – mások elmondása szerint
kétségkívül – minden bizonnyal
igenis – nyomatékosan: ha nem hiszi, akkor is, egész biztosan

Szombaton <u>talán</u> kirándulni megyünk. Szombaton <u>mindenesetre</u> kirándulni megyünk.
A híres művész várva várt fellépése <u>valószínűleg</u> elmarad. A híres művész várva várt fellépése <u>állítólag</u> elmarad.
A kísérletet <u>alighanem</u> meg kell ismételni. A kísérletet <u>kétségkívül</u> meg kell ismételni.
Nem tudott ajtót nyitni a csengetésre, mert <u>bizonyára</u> öltözködött. Nem tudott ajtót nyitni a csengetésre, mert <u>igenis</u> öltözködött.

56/4.

űrállomás, üreg, ürge, űrhajósjelölt, űrhajóskiképzés, ürít, űrjármű, ürmösbor, űrrepülőgép, ürügy

56/6.

fújni	– főnévi igenév
rosszul	– melléknév + határozórag
szerencsével	– főnév + határozórag
lerója	– ige, kij. m., jelen i., E/3., T
homlokát	– főnév + E/3. birt. szjel + tárgyrag
pontosan	– főnévből képzett melléknév + határozórag
akkorára	– melléknévi mutató névmás + határozórag
belőle	– személyes névmás E/3., határozóragos alak
ettől	– ez mutatónévmás határozóragos alakja
lábánál	– főnév + E/3., birt. szjel + határozórag
újabb	– középfokú melléknév
hallani	– főnévi igenév

56/7.
selymes, selymez, selyemszál, selyemsál, selyemszoknya, selyemblúz, selyemharisnya, selyeming, selyemruha, selyemút, selyemcukor, selyemhernyó, hernyóselyem, tisztaselyem, műselyem, selyemkrepp, selyemszatén, selyemtopán, selyemfényű, selyemzsorzsett

Az indulatszó

57/1.
A legények a leányt rakosgatva ezt kiáltották: Hacacáré erre, hacacáré arra. A leányok a legények tánca közben így csujogattak: Karikára legények, Betyárosan verjétek, Itt vagyok én, segítek. Csujujuju, jujujú!

57/2.

Ej, de szépet rajzoltál!	dicséretet
Ej, de jó volna veletek menni!	óhajt
Ejha, de kicsípted magad!	csodálkozást
Ejnye, ezt nem vártam tőled!	rosszallást
Haj, de sokat bánkódtam miatta!	haragot
Hajaj, újra meg kell próbálnunk, mert így sem lett jó!	bosszút
Teringettét, hát nem otthon felejtettük a kulcsot?	bosszút
Jaj, de gyorsan ideértél!	csodálkozást

57/4.
alapul: 21.
alatt: 25.
balett-táncos: 38/b
aludttej: 33.
ámít: 20.
barnít:
barátság: 36.
bajszú: 20.
apály: 59.
alagsor: 33.
alkalomadtán: 33.
Allah: 48.
Corvin János: 58.
állal: 38/a

57/5.

Állig begombolkozik.	‚nem ijedek meg tőle’
Itt állunk megfürödve.	‚éhen marad’
Rajta áll vagy bukik.	‚teljesen elzárkózik a kérdések elől’
Felkopik az álla.	‚elcsodálkozik, elképed’
Leesik az álla.	‚hiábavaló volt, amit tettünk, hoppon maradtunk’
Állok elébe.	‚tőle függ, rajta múlik’

áll – 1. ige: lábain magát megtartva egyenes testtartásban van
2. főnév: az arc alsó, csontos, kissé hegyes v. gömbölyű része

állig – főnév + határozórag
állunk – ige, kij. m., jelen i., T/1., A
áll – ige, E/3., A
álla – főnév + E/3. birt. szjel
állok – ige, kij. m., jelen i., E/1., A

57/6.
Itt állunk megfürödve

Minden azon az osztályfőnöki órán kezdődött…

Viki megkérdezte, nem szervezünk-e papírgyűjtést, mert az apukájának sok újságpapír összegyűlt a garázsban. Éva néninek tetszett az ötlet, de azt mondta, várjunk tavaszig, télen nehéz a szállítás. Addig mindenki gyűjtse csak otthon a papírt.

Egészen föllelkesültünk: Sanyiéknak boltjuk van, a kartonért fizetnek a legjobban!… Egy csomót gyűjthetünk az osztálykirándulásra…

És most itt állunk az újságpapír- és kartonhalmokon, és nem jön a teherautó! Elakadt! Bedöglött! Nem tudom! Csak azt tudom, hogy mindjárt esik az eső! SEGÍTSÉG!

57/7.
táncszó – csujogatás – táncréja – tánckurjongatás – cifraszó – ujjogatás – mondzsikálás – verselés – sikótozás; gúnyolódó – csipkelődő

JELES NAPOK

Névadási szokások

61/1.
– névátörökítés
– új név a családban, amely eddig még nem fordult elő
– „magával hozta a nevét”: születésnap = névnap
– tiszteleti név: történelmi, kisközösségi
– hangzás, dallam, jelentés
– divat

61/6.
Dávid, Péter és Gergő van az osztályunkban, akik az 1996-os listán szerepelnek.
Sándor és Csaba a korábbi listán szerepel, Alex és Dénes egyiken sem.
A lányok közül két Alexandránk van, egy Viktória, két Eszter, egy-egy Barbara, Petra.
Az előző listán sem szerepel Borbála, Sára, Diána, Mária, Tünde.

61/7.
Gábor: Gabi, Gábris, Gáborka, Gabika, Gabó, Gabóca, Gábriel, Gabesz
Dávid: Dáci, Dávidka, Dácika
Katalin: Kati, Katika, Katóka, Kató, Kata, Katica, Katinka, Katyusa, Katerina, Katus, Katácska
Alexandra: Szandi, Szandika, Szandus, Szaszi, Szaszika
A Gábor és a Katalin a hagyományosabb, népszerűbb nevek, ezért több becéző változatuk ismert.

61/8.
Dávid: márc. 1., dec. 29., 30.
Dániel: febr. 16., júl. 21., nov. 23., dec. 11.
Tamás: márc. 7., júl. 6., aug. 25., szept. 22., okt. 2., dec. 21., 29.
Alexandra: márc. 18., máj. 18.
Vivien: dec. 2.
Viktória: dec. 23.

Az egyházi vagy keresztény nevek – (Péter)

63/1.
zsinat: egyházi gyűlés, fontos ügyben tartott papi tanácskozás
martirológium: a keresztény vértanúk történeteinek összessége; az egyházi irodalom ezen része

63/2.
Árpádházi Szent Margit (1242–1271)

IV. Béla királyunk lánya, Szent Erzsébet unokahúga. Hetedik gyermekként született, királyi atyja engesztelésül Istennek ajánlotta. Margit a Nyulak szigetén emelt Boldogasszony kolostorban ismerkedett meg a Bibliával. Alázatra törekedett, vállalta a legmegalázóbb, legszennyesebb munkát is. Sanyargatta magát. Életét a később Ráskai Lea írta le. Ábrázolásokon fekete fátylát és köpenyét csillagok díszítik, kezében liliomot, olykor könyvet is tart. Koronája az ábrázolásokon rendszerint a földön hever, ha három koronát látunk alakja mellett, azok a kikosarazott három királyi kérőt jelentik.
Irodalmi művek: Gárdonyi Géza: Isten rabjai
Kodolányi János: Boldog Margit
Ady Endre: Szent Margit legendája

63/5.

Máté evangéliumában olvashatjuk:
(Jézus szavai:) „Te Péter vagy. Erre a sziklára építem Egyházamat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. Neked adom a mennyország kulcsait."

Eredeti nevén Simon, András testvére, Jézus tanítványa. Galileai halász. Jézus adta neki a Kéfa (=szikla, görögül Petrosz, magyarul Péter) nevet. Jézus imént idézett szavaival megszületett a pápaság fogalma, később Pétert tekintették az első pápának. Házasember volt, aki elhagyta feleségét, hogy Jézus követője lehessen, de később némely missziós útjára magával vitte. Péter jelen volt Krisztus életének legfontosabb pillanatainál. A mennybemenetel után ő lett az apostolok vezetője: látomása hozta tudomására feladatát.

Mártírhalált halt: saját kérésére fejjel lefelé feszítették keresztre, hogy alacsonyabban legyen Mesterénél.

63/6.

Pázmány Péter	– barokk író, jezsuita pap, a nagyszombati egyetem alapítója
Bornemissza Péter	– költő, Balassi Bálint nevelője
Veres Péter	– népi író
Orseolo Péter	– Szent István nővérének és Orseolo Ottónak a fia, Szt. Imre herceg halála után István kijelölt örököse
Domokos Pál Péter	– néprajzkutató, népzenekutató

Kortársaink:

Szentmihályi Szabó Péter	– író
Erdő Péter	– esztergomi érsek, szerzetes, bíboros (érsek)

63/7.

Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője
Arany János: A fülemile
Heltai Jenő: A néma levente
Vörösmarty Mihály: Petike
Kaffka Margit: Petike jár
Nemes Nagy Ágnes: Panni és babái

63/8.

1. A név eredete, jelentése:
Erzsébet: héber Eliséba, angol, német Elisabeth. Jelentése: Isten az én esküvésem.

2. A név védőszentje, élettörténete, alakjához kapcsolódó legendák, történetek:
Árpádházi Szent Erzsébet – II. András királyunk lánya, a szegények oltalmazója. Leghíresebb legendája a „rózsa-legenda". A legenda szerint Erzsébet a kötényében kenyeret vitt a szegényeknek, mely rózsává változott, mikor atyja kérdőre vonta emiatt.

3. Becenevei:
Erzsi, Erzsó, Erzsók, Zsóka, Bözsi, Böske, Böbe, Eliza, Liza

4. Előfordulása a családnevekben és a földrajzi nevekben:
Erzsébet, Erzsébetváros, Bükkszenterzsébet, Alsószenterzsébet

5. A nevet viselő híres emberek, irodalmi alakok:
Erzsébet királyné (a híres „Sissi") Ferenc József felesége, a magyarok barátja
Petőfi Sándor: A helység kalapácsa – Szerelmetes Erzsók

Az egyházi vagy keresztény nevek (Anna, Borbála, Dániel)

66/2.

Szent Patrik-purgatórium; Assisi Szent Ferenc-templom; Szent Gellért-hegy; Szent Pál-levelek;
Szent János-prédikációk; Néri Szent Fülöp-film; Szent Pál-festmény

66/3.
Társasági élet a századfordulón

A szórakozást a meghatározott időben és illemszabályok szerinti kölcsönös látogatások, vacsorameghívás, opera, színház, bál jelentette. Az öltözködés a nemesi származásúaknál teljesen nyugat-európaivá vált, a díszmagyart, ha volt, csak rendkívüli alkalmakra vették elő.
Az alkalomhoz illő öltözködés kötelező volt. Kávéházba, kabaréba, délutáni látogatásra el lehetett menni egyszerűbb kimenőruhában, estélyre, színházba azonban a férfiak szmokingot, esetleg frakkot öltöttek, a hölgyek az elmaradhatatlan fűzővel, a párizsi divat szerinti hosszú estélyiben, fölékszerezve jelentek meg.
A nagypolgárság is felépítette a maga palotáit, átvette a főúri élet kellékeit, de megőrizte a szorgalmas munka, az üzleti ésszerűség, a haszon elveit. Szabadidejéből kevés futotta szórakozásra, a látványos pazarlást különben is megvetette. A közéletben azonban lelket cserélt, díszmagyart húzott, és áldozatokat hozott a nemesi, bárói címért.
A kispolgárok életének tárgyai az urakénak olcsóbb, szegényesebb kiadásai voltak. Ruházatuk is az úri divatot utánozta, de darabjait készen vették, vagy – a nők – olcsó anyagból maguk varrták.
A munkások hétköznap munkaruhában jártak, de vasárnap fölvették a polgárságtól átvett fekete konfekcióöltönyt és keménykalapot. Szórakozásuk munka után egy-két óra kocsma. A szervezett munkások dalegyletbe, vasárnap közösen kirándulni jártak. A munkásasszonyok még őrizték falusias hagyományaikat: bő szoknyát, fejkendőt, ételeket.
A parasztemberek lassan levetették (XIX. sz. hatvanas-hetvenes évei) az egykori jobbágyviseletet, és a társadalmi emelkedés jeleként a birtokos nemesség leegyszerűsített reformkori öltözékét kezdte viselni: zsinóros mentét szoros nadrággal, csizmával. Az asszonyok fekete vagy tarka pamut ráncolt felső szoknyát, sok alsószoknyát, pendelyt, a szoknyán köténytt, inget, ujjast, fejkendőt viseltek.
A nagygazdák viselete jellegében nem, csak kivitelében különbözött a parasztságétól.
Zenei élet: Dalárdák, országos dalárdaegyesületek alakultak. 1853 őszén megalakult a Budapesti Filharmóniai Társaság (a Nemzeti Színház zenekarának tagjaiból), karnagya Erkel Ferenc. Ezzel megszilárdult a folyamatos hangversenyélet. 1861-ben mutatták be Erkel Bánk bán című operáját. Jelentős zeneszerzők még: Ábrányi Kornél, Mosonyi Mihály, Reményi Ede, Bartalus István. Ők írtak egyébként az első magyar nyelvű zenei folyóiratba, a Zenészeti Lapokba is.
Wagner és Liszt magyarországi koncertjeit is élvezhették a pestiek.

66/4.
Losonczy Anna – Balassi múzsája, Szárkándy Anna – szintén;
Jókai Anna – kortárs írónő;
Palotai Boris – XX. századi írónő;
Berzsenyi Dániel – költő;
Irinyi Dániel – a gyufa feltalálója;
Daniel Defoe – angol író

66/5.
Molnár Anna – balladahős;
Tolsztoj: Anna Karenina;
Kosztolányi Dezső: Édes Anna;
Juhász Gyula Anna-versei;
Gárdonyi Géza: Annuska – színmű;
Csillag Boris – gyermekdal;
Angoli Borbála – népballada

Az egyházi vagy keresztény nevek (Erzsébet, György, Ilona)

69/1.
A fa elágazásai az egyes nyelvekben jelen lévő névváltozatokat és az egyes tövekhez kapcsoldó becézőket jelenti.

69/2.
Árpádházi Szent Erzsébet II. András királyunk és a meráni Gertrúd lánya. Sárospatakon született. Már gyermekkorában kitűnt különös jámborságával: az ünnepeket módfelett tisztelte, kerülte a táncot és a játékot is. Az Érdy-kódex tanúsága szerint a rózsalegenda még idehaza esett meg vele. (Ugyanis később Thüringia őrgrófjának fiához, Lajoshoz adták feleségül, négyéves korában német földre vitték.) Télen a vár kapuja elé maradékot vitt kötényébe rejtve a szegényeknek, összetalálkozott atyjával:
– Fiam, Erzséböt, hová mégy, mit viszöl?
Atyja a kötényben kenyér helyett rózsát látott. (Más változatban ez már Thüringiában történt.)

69/3.
A személyeket keresztnevükön és apjuk nevével nevezték: pl. István fia, János. Ebből keletkezett az Istvánfy stb. (*-fi* nemcsak fiútódot jelentett, lásd Nézz ki, fiam, Sára!).

69/4.
Szent György-napi hagyományok

Régen e napon misét mondtak a bevonulókért. Az újonc katonák áldozás után kimentek a határba, s fölszalagozott kalapjukkal a négy égtáj felé suhintottak, hogy jó katona váljék belőlük. (Tápiógyörgye)

György nemcsak sárkányölő hős lovag, hanem ő szabadítja ki végérvényesen a földeket a tél rabságából. Szeged környékén a gyerekek ezt énekelték: „Süss föl nap, Szent György-nap, kertünk alatt egy kis bárány majd megfagy! Terítsd le a köpönyeged, adjon Isten jó meleget, hopp!" A kiáltás után egyszerre guggoltak a földre.

A Szent György a kikelet ünnepe, a jószág mezőre való kihajtásának napja. Ekkor tüzet és vizet szentelnek a templomban.

A Szent György-nap éjszakáján húzott harmat a föld erejét, zsírját s az ég csillagfényét rejti. Kovászba csöppentették, hogy a kenyér szépen süljön.

A Szent György napi eső aranyat ér. Fordított átkok kötődnek nevéhez: „Szentgyörgyharmat, Szentgyörgyeső verje a magyarokat!" (török fogságba esett magyar katona átka)

„Verje meg az Isten Magyarországot új harmattal!" („magyar átok")

E napon misét mondtak az anyaföld új áldásáért, termékenységéért, alkalmas időjárásért, a parasztok boldogulásáért.

Bátán az aratókoszorút szentgyörgyvitéznek nevezik.

Zalában a határjáró körmeneten e napon szentelték meg a szőlőket és a vetést.

Megtisztították a legények a pap kútját és a mezei kutakat, forrásokat is.

69/5.

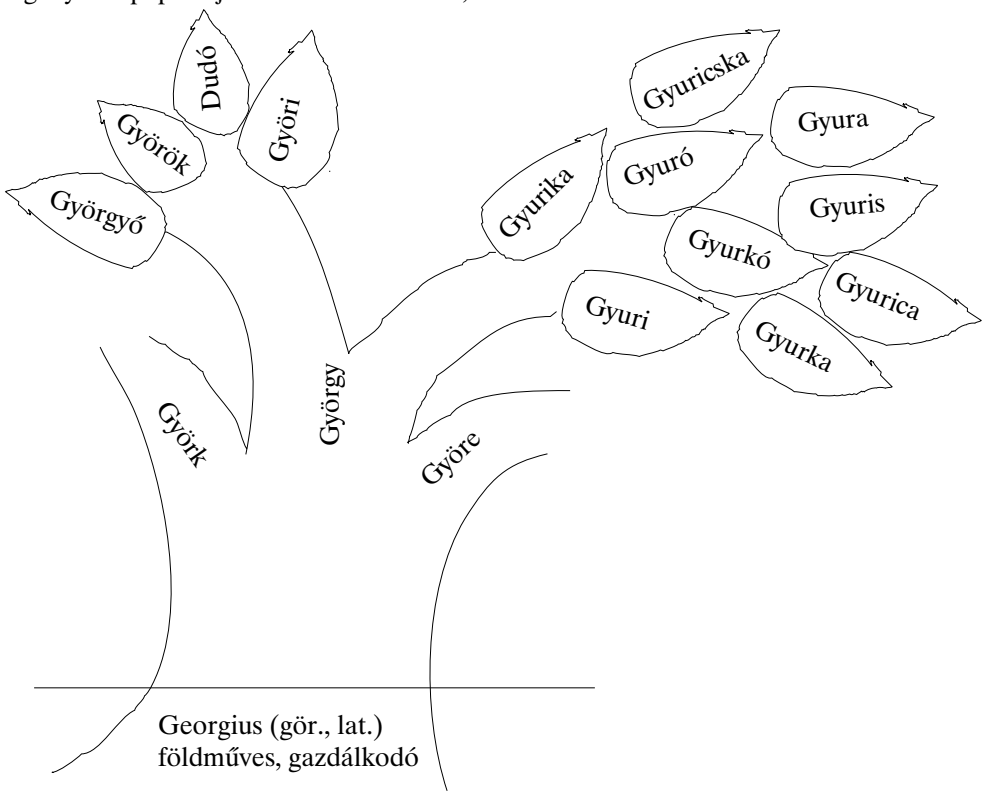

69/6.
Egyszer a Pélion hegy ormán fényes királyi lakodalmat ünnepeltek, amelyre meghívták az olümposzi isteneket is. Csak Eriszt, a viszály istennőjét felejtették el meghívni. Ezért bosszúból egy bűvös aranyalmát gurított az ünneplők közé, ezzel a felirattal: „A legszebbnek!"

Az almáért három istennő civakodott: Héra, Pallasz Athéné és Aphrodité. Döntőbírónak Pariszt, a trójai királyfit kérték fel. Ő Aphroditénak adta az almát, mivel Aphrodité a világ legszebb asszonyát, Szép Helénát ígérte neki jutalmul. Így a két vesztes istennő örökre a trójaiak ellenségévé vált, Aphrodité pedig segítette őket a későbbi háborúban.

Parisz tehát megszöktette Helénát Spártából (ő az ottani király felesége volt), s magával vitte a királyi kincseket is. Ez elég ok volt a háborúra.

69/7.
Petőfi Sándor: János vitéz; Kosztolányi Dezső: Ilona; Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka; Varga Katalin: Ilonám, Violám; Jánoshídi vásártére, Ica te – népdal; Tündérszép Ilona és Árgyélus; Móra Ferenc: Gyöngyöm Gyuri; Varga Katalin: Gyuri kakas és a gyík

69/8.
szentírás, szentbeszéd, szentmise, Szentszék, szentlélek, szentkép, szentjánosbogár, szenteste, Szentatya, szentjánoskenyér, szentlecke, szentháromság, szentéletű, szentfazék, Szentföld, Szentgotthárd, Szentistván, Szentsír, Szentpétervár

álszent, kőszent, faszent, fagyosszent, aprószentek

69/9.
Paolo Ucello (1397–1475): Szent György harca a sárkánnyal
Szent Györgyöt fehér lovon, lovagi páncélban ábrázolja a festő. A kép lendületes pillanatot ragad meg: a ló két lábra ágaskodik, s a hős hosszú lándzsájával éppen sebet ejt a sárkányon. Érdekes ellentét a kép jobb felén a diadalmas pózban szökellő hófehér, piros szerszámú paripa, és a bal oldalon lévő, legyőzött, földre roskadó, szürkészöld sárkány, mely a vérét is folyatja.
A bal szélen látható a megszabadítandó leány légies alakja is.
Az egész ábrázolás meseszerű. Nem véletlen, hiszen a sárkánytól megmentett királylány a mesék visszatérő motívuma.
A helyszín kietlen pusztaság, egy barlang bejárata. A színek erősek, a kontúrok élesek, mint egy mesekönyv-illusztráción.

Az egyházi vagy keresztény nevek (István, János, Julianna)

72/2.
pálfordulás, tamáskodik, ádámcsutka, juliskabab, andráskereszt, borbálafű, csórépanna, paprikajancsi, palimadár, eszterlánc, máriás, micisapka, katyusa, csutkarozi, szentjánosbogár, szentjánoskenyér, kamillatea, keljfeljancsi

72/3.

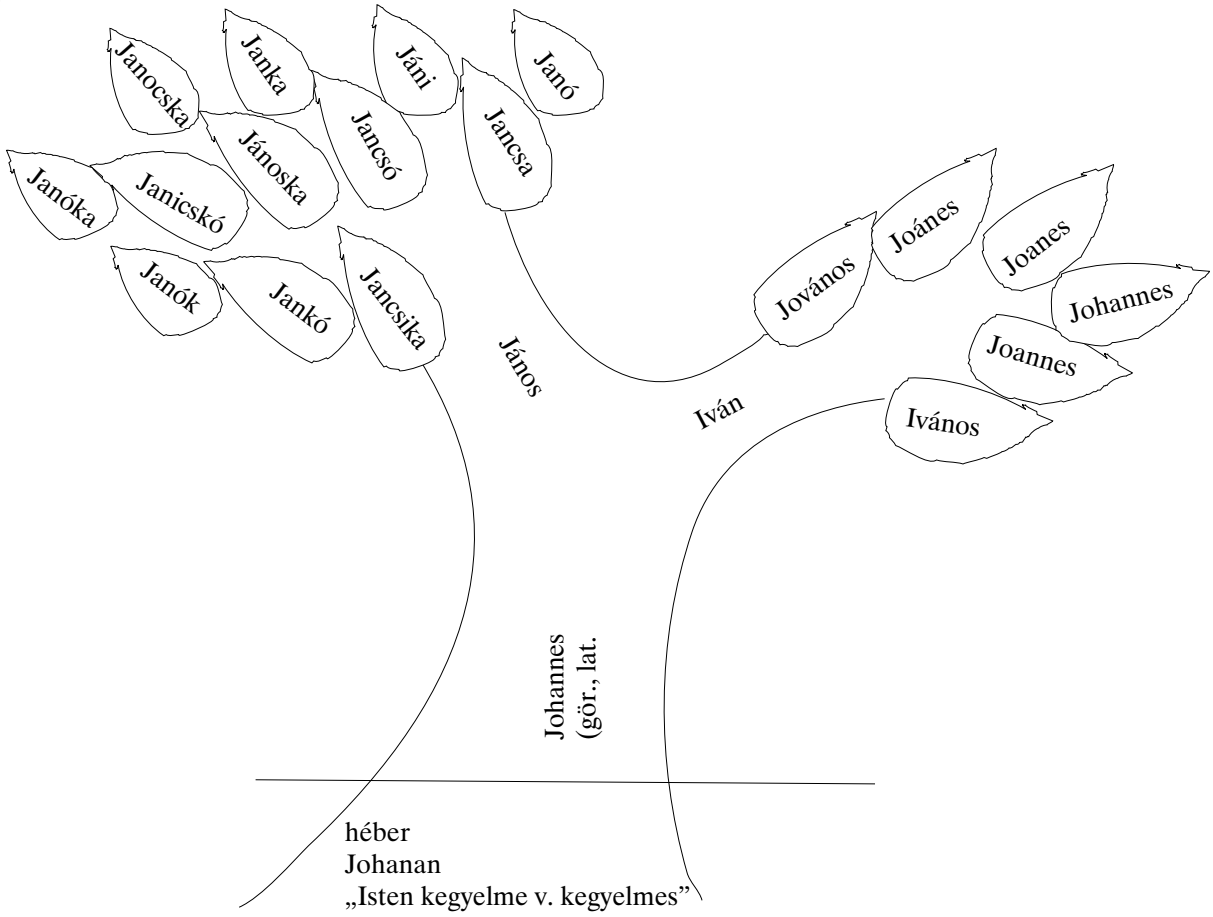

72/4.
Amint János fújja, Jancsika úgy ropja! – A fiatalok magatartását a felnőttek irányítása szabja meg.

72/5.
Szabó Magda: Az a szép, fényes nap
Szörényi – Bródy: István, a király
Örkény István: Pisti a vérzivatarban
Nemes Nagy Ágnes: Panni és babái („Péter, Palkó, Pistuka")
Petőfi Sándor: István öcsémhez
Petőfi Sándor: János vitéz
Jancsi és Juliska
Erős János – magyar népmese
Gazdag Erzsi: Janika
Móra Ferenc: Mindenki Jánoskája
Shakespeare: Rómeó és Júlia
Júlia szép leány – népballada
Hopp, Juliska – gyermekdal

72/6.
XI. századi művész: Aranyszájú Szent János

A mozaik hagyományosan, papi ruhában, bal kezében könyvvel ábrázolja a szentet. Feje körül glória, magas homloka a tudásra utalhat. A nagy, kissé kidülledt szem jellemző a középkori szentábrázolásra, ez a transzcendens lét, az égiekkel való kapcsolat külső jele.

A kép bizánci stílusú, ami nem véletlen: Aranyszájú Szent Jánost a római katolikus és az ortodox egyház is ünnepli.

72/8.
„Szent János áldása" – borral való köszöntés, áldomás. Borvidékeken a János-napi borszentelés. A balatonfelvidéki kézfogón a vőfély jánosborral öntötte le az ifjú pár egybekulcsolt kezét, a bort tálban fogták föl, s abból mindketten, majd mindkettőjük háza népe ivott.

A magyar nemzeti nevek (Anikó, Attila, Csilla)

74/2.

-is	*us*	-csa	-ika, -ike
Ani	*Annus*	Ancsa	Anika
Ati	Attus	–	Atika
Csili	Csillus	–	Csillike

74/5.
Anikó, légy nagyon boldog,
Neked ezt kívánom,
Isten éltessen vígan
Kerek e világon
Otthonod legyen bárhol!

Csacsog a kismadár,
Illatozik rózsa,
Liliom ma legyez,
Lebbenő lomb zöldül,
A te névnapodra!

Aki ma ünnepel,
Talán nagy király lesz,
Talán nagy költő lesz,
Isten segítse meg,
Lábát jól vesse meg,
Aki ma ünnepel!

A magyar nemzeti nevek (Györgyi, Hajnalka, Ildikó, Szabolcs, Zoltán, Zsolt)

77/1.
Boglárka, Ibolya, Györgyike, Gyopárka, Hajnalka, Rózsa, Margaréta–Margit, Kamilla, Iringó, Virág, Imola

77/2.
Tündi-Bündi, Andi-Bandi, Isti-Pisti, Hajni-Majni, Eszti-Peszti, Esztóka-Pesztóka, Vica-Cica, Ica-Cica, Gergő-Bergő, Szabi-Babi, Szandi-Bandi, Lackó-Mackó, Biri-Bori

77/3.
Soltvadkert, Pusztaszabolcs, Farkaslaka, Gyula, Békéscsaba, Piliscsaba, Buda, Etelköz, Bélatelep, Szatmárcseke, Csenger, Csáktornya, Csanád, Csobád, Hont, Emőd, Kál, Tétény, Szilas-patak, Egerszólát, Abasár, Abaúj megye, Acsád, Abony, Füzesabony, Adony, Balatongyörök, Balatonboglár, Pilisborosjenő

77/4.
Arany János: Csaba-trilógia; Buda halála; József Attila: Kedves Jocó; Thury Zsuzsa: A tűzpiros üveggömb; Kölcsey Ferenc: Hymnus; Lehel kürtje – népmonda; Arany János: Rege a csodaszarvasról

77/5.
Feszty Árpád: A magyarok bejövetele; Than Mór: Attila lakomája; Benczúr Gyula: Vajk megkeresztelése; Than Mór: IV. Béla menekülése a tatárok elől

77/6.
Somlyó Zoltán – költő, műfordító;
Latinovits Zoltán – színművész;
Szabó Tünde – színésznő;
Dőry Virág – jelmeztervező;
Szabó Csilla – zongoraművész;
Ákos – popénekes;
Szörényi Levente, Szörényi Szabolcs, Szörényi Örs – zenészek;
Magyar Hunor – újságíró

77/7.
Zoltán herceg
Zoltán herceg éppen kilépett a jurtából. Jurtáján is látszott, hogy ő Árpád fejedelem fia: a szokott fehér nemezborítás több helyen volt ékesítve piros és kék fonott szalagokkal. Termete még növésben volt, de izmain látszott a sok gyakorlás: a fejedelem már gyermekkoruktól edzette fiait a harcokra. Ruhája fehér brokátselyemből volt, süvege is vastag prémmel díszítve. Finom barna bőrcsizma simult lábára. Büszkén viselte külön neki készített fegyvereit, mely ezüsttel volt kiverve és gyönggyel berakva. Zoltán néhány lépést tett, majd eltűnt a nyergesmester sátrában.

Az újabb idegen nevek

80/1.
-i, -ike, -ka, -ke, -cska, -cske

80/2.
Dániel – Daniella; Péter – Petra; György – Györgyi; Mário – Mária; Gábor – Gabriella; Krisztián – Krisztina; Viktor – Viktória; Adrián – Adrienn; Flórián – Flóra; Simon – Szimóna; Teodor – Teodóra; Valér – Valéria; Alexander – Alexandra; Alex – Alexa; Antal – Antónia; Apolló – Apollónia; Bernát – Bernadett; Zoltán – Zoltána; Vilmos – Vilma; István – Stefánia; Pál – Paula; Patrik – Patrícia; Marcell – Marcella; Lajos – Lujza; Ferenc – Franciska; Cecil – Cecília; Dominik – Dominika; Félix – Felícia; Henrik – Henrietta; Emil – Emília; Herman – Hermina; János – Janka; Johanna, Gyula – Júlia; Kelemen – Klementina; Kornél – Kornélia; Károly – Karola; Frigyes – Friderika; Géza – Gizella; Tamás – Tamara; Emőd – Emőke; András – Andrea; Gergely – Georgina

80/3.
Szabó Patrícia – újságíró; Dér Döniz – színésznő; Ulmann Mónika – színésznő;
Gyarmati Andrea – úszó, olimpikon; Anita – popénekesnő; Pártai Lúcia – meteorológus

80/4.
– Árpádházi András királyaink: három volt.
– Jézus tanítványai között is volt András apostol – őt vezetéknév nélkül említjük, más apostolt, pl. Jakabot Zebedeus fiaként említ az evangélium.
– Fáy András – író (XIX. sz.)
– Dugonics András – író, költő, matematikus (XVIII. sz.)
– Dudith András – humanista tudós, filológus (XVI. sz.)

kortársaink:
– Tasnády Kubacska András – gyermekeknek szóló természettel kapcsolatos könyveket írt
– Schiff András – zongoraművész
– Sütő András – író
– L. Kecskés András – lantművész
– Kovács András – filmrendező
– Várhelyi András – költő, újságíró, jogász
– Laár András – zenész, előadóművész
– Szeredás András – dramaturg

Sütő András
Pusztakamaráson, egy mezőségi kis faluban született 1927. június 17-én. Apja Sütő András, földműves, anyja Székely Berta. Iskolái: elemi Pusztakamaráson; 1940–45-ben Bethlen kollégium, Nagyenyed; 1945: Móricz Zsigmond népi kollégium, Kolozsvár. A Világosság című folyóirat riportere. 1948-től a Falvak Népe szerkesztője, 1950–54-ben főszerkesztője Bukarestben. 1958-től az Új Élet szerkesztője, 1971–1989 között főszerkesztője. Marosvásárhelyen él.
Pályakezdő novelláiban a mezőségi paraszti világot szólaltatja meg. Családi közelségből, rokoni melegséggel ábrázolja a parasztok életét. Később egyetemes létfilozófiai kérdéseket jelenít meg műveiben.
Fő művei: Anyám könnyű álmot ígér, Nagyenyedi fügevirág, Perzsák, Engedjétek hozzám jönni a szavakat, Ádvent a Hargitán, Csillag a máglyán, Egy lócsiszár virágvasárnapja stb.

A legszebb név

82/3.

Vezetéknév	*Fiú*	*Lány*
Nagy	Nimród	Enikő
Kovács	András	Eszter
Tóth	Benjámin	Sára
Szabó	János Simon	Júlia
Horváth	Henrik	Henriett

83/4.
Juhász Anna, Papp Erzsébet, Hegyi László, Győri Ferenc

83/6.

„mekeg”	jelentés	jelentés	nehéz kiejtés
Kelemen Ede,	Fekete Rózsa,	Gyenge Szilárd,	Szűcs Csilla

83/7.
Gyakoribb vezetéknévhez érdemes ritkább, különlegesebb keresztnevet adni. Ritkább vezetéknévhez gyakoribb, általánosabb keresztnevet is adhatunk. Rövidebb vezetéknévhez hosszabb keresztnév illik és fordítva. Fontos a magas és a mély magánhangzók aránya, a keményebb és lágyabb, zöngétlen és zöngés mássalhangzók aránya. Nem szerencsés, ha a vezetéknév és keresztnév határán torlódnak az azonos mássalhangzók: Kovács Csaba, Rácz Cecília; vagy zöngésedéssel ill. zöngétlenedéssel csorbul a név: Ambrus Zoltán, Pálok Gabriella, Balogh Szilárd.
Szép nevek: Ortó Enikő, Rácz Nikoletta, Bátorfi Csilla, Palatin Vencel, Perényi Dávid, Szász Levente

83/8.
„Beszélő” nevek, mintha regényhősök lennének, sorsukat ismerve egy író eszelte volna ki e neveket.

83/9.
Pedál Pál
Bukta Béla, Karó Ágnes
Falom Franciska
Mozghó Margit, Nyughy Ede
Kattog Kinga, Vibra Valentin

A névnapolás

85/2.
bélesevés, szente pohara, névesti mulatság

85/3.
A gazda névnapját nappal a gyerekek köszöntötték verssel vagy énekkel jutalomért, este a felnőttek egy koccintással. Nagyobb – főleg téli – névnapokat nagy mulatozással ültek meg.

85/4.
Különösen ott rendeznek nagyobb ünneplést, ahol öröklődik a név a családban, így több nemzedék is viseli, több a vendég is. Családonként változik, hogy ki, mennyire tiszteli a hagyományokat.

85/5.
nagynéninek: hagyományos virágos
képeslapra: Drága Magdi néni!
Névnapodon sok szeretettel köszöntelek. Isten éltessen, jó egészséget kívánok:
aláírás

barátomnak a kórházba:
valami jópofa rajzos, állatfigurás lapra:
Kedves Gyuszi!
Hát már soha nem akarsz kijönni onnan? Azt reméltem, hogy legalább itthon köszönthetlek föl. Oda bajosan tudok bemenni, így aztán csak ezzel a lappal tudlak köszönteni. Isten éltessen, és gyógyulj meg hamar!
Várlak haza:
aláírás

volt osztályfőnöknek – virágos képeslapra, esetleg egy szép idézettel
Kedves Bea néni!
Sok szeretettel köszöntjük névnapján, jó egészséget és sok örömet kívánunk a tanításban!
Sok szeretettel:
a régi osztálya

85/6.
Isten éltesse a világ legaranyosabb nagymamáját! Vasárnap megyünk, ugye lesz meggyes süti?
Unokáid

85/7.
Nagyon kicsi voltam, még. Kis, rácsos ágyban aludtam, valahogy mégis emlékszem rá!

A névnapomra éppen nagyon beteg lettem, lázas voltam, ki se mászhattam az ágyból egész nap. A mi családunkban az a szokás, hogy előző este tartjuk a köszöntést, egy olyan pillanatban, amikor az ünnepelt nem is számít rá: meglepjük és „ellepjük” az ajándékokkal. Most ez elmaradt, talán mert lázas voltam, és nagy volt az izgalom. Másnap reggel viszont arra ébredtem, hogy nehéz a paplanom. Hát teli volt rakva ajándékokkal! De olyan lázas voltam még mindig, hogy csak ültem bambán a kiságyban, és nem is tudtam mit kezdeni ezzel a sok meglepetéssel.

Nem túl szép emlék, mégis ez a legemlékezetesebb.

85/8.
A névnapomon az lenne jó

Először is az lenne jó, ha mindenki ott lenne, akit szeretek. A családom, a barátaim, az állataim.

Tarthatnánk az egészet egy régi kastélyban. Délelőtt kilovagolnánk a parkba, délután csónakáznák a tavon, este pedig kezdődne a mulatság! Már a vacsoránál, az ültetésnél is sok vicces dolog történne, és a fogások között is. Vacsora után néhány humorista szórakoztatna minket, majd tánc következne, és még éjszaka is valami váratlan, rémisztő meglepetés… Másnap jó sokáig alhatnánk, és mindenkit lovas hintó vinne haza.

Mivel télen van a névnapom, mindez még álomnak sem jó. Álmodozom inkább egy nagy hajóról, amelyik az egész névnapi társaságot valami jó meleg helyre elviszi…

FELMÉRŐLAPOK

Év eleji ismétlés — A csoport

1.

a)

A királynak a legelső zászlósura Komoróczy Mihály volt. A felsővidéki hadak parancsnoka és a fekete sereg kapitánya volt e jeles, vitéz férfiú. Legbizalmasabb dolgainak tudója, első tanácsadója, meghitt barátja és kedves komája volt Komoróczy Mihály a királynak.

b)

A király annyira kedvelte, hogy még lakóhelyet is a budai Várban jelölt ki neki.

c)

Ha nagy, deres szakálla nem volt ott valahol Mátyás közelében, a király nyomban tudakozódott utána:
Idősebb korú férfi volt Komoróczy Mihály.

2.

magas hangrendű:	fekete sereg, ünnepélyek
mély hangrendű:	tudakozódott, komája, mulatságok
vegyes hangrendű:	kapitánya, virradatig

3.

megtörtént:	zöngétlenedés	*hallgatott:*	mássalhangzó-rövidülés
igazságos:	jelöletlen teljes has.	*tudjátok:*	összeolvadás
abban:	jelölt teljes has.	*mulatságos:*	összeolvadás

4.

1.

Kinek a hálószobájából vezetett a titkos lépcső?
A király hálószobájából vezetett a titkos lépcső a palotába.

2.

Hová vezetett a titkos lépcső?
A palotába vezetett a titkos lépcső a király hálószobájából.

3.

Mi vezetett a király hálószobájából a palotába?
Egy titkos lépcső vezetett a király hálószobájából a palotába.

5.

igaz|ság|o|s	melléknév + főnévképző + kötőhang + melléknévképző
palotá|já|ba	főnév + E/3. birt. szjel + határozórag
éjszaká|k|on	főnév (összetett) + többesszám jele + határozórag
hely|e|t	főnév + kötőhang + tárgyrag

6.

hallgatott	kijelentő m., múlt i., E/3., A
tudjátok	kijelentő m., jelen i., T/2., T
elbeszélgettek	kijelentő m., múlt i., T/3., A
elmennék	feltételes m., jelen i., E/1., A

7.

szállás: a kiejtés elve
annyira: az egyszerűsítés elve
lakóhely: a hagyomány elve
barátja: a szóelemzés elve

8.

igazságos – igazságtalan
legelső – legutolsó
éjjel – nappal
víg – bús

Helyesírás — A csoport

Szerdai órarend: német
matek
környezet
történelem
technika

Bevásárlás: 1 l tej
½ kg kenyér
2 db Túró Rudi

17 órakor számítástechnika szakkör. Vinni kell: a füzetet és a floppyt.
Szeptember 20-án, hétfőn osztályfényképezés lesz. Nem kötelező a fehér ing és a fekete nadrág, de csinosan kell jönni!

Év eleji ismétlés — B csoport

1.

a)
Hanem az a két jegenyefa akár a király udvarába is beillett volna! Hatalmas fák voltak, talán százesztendősnél is öregebbek, és valami olyan különös susogás volt állandóan a levelei körül, mintha élőlények laktak volna a gallyak között.

b)
…egy krajcár volt egy mesének az ára.

c)
Az író nem állítja bizonyosan, csak sejteti.

2.

magas hangrendű: öreg, üldögélt, különös
mély hangrendű: hallgató, krajcárba, mondja, mókus, susogás, szomorú
vegyes hangrendű: Filkóné, viskóban, falusiaknak

3.

megfog:	zöngétlenedés	*hallgató:*	mássalhangzó-rövidülés
tanítja:	összeolvadás	*tanulja:*	jelöletlen teljes hasonulás
akkor:	jelölt teljes hasonulás	*azt:*	zöngétlenedés

4.

1.
Ki üldögélt egész nyáron a két jegenyefa alatt?
Filkóné üldögélt egész nyáron a két jegenyefa alatt.

2.
Hol üldögélt egész nyáron Filkóné?
A két jegenyefa alatt üldögélt egész nyáron Filkóné.

3.
Mit csinált egész nyáron Filkóné?
Filkóné egész nyáron a két jegenyefa alatt üldögélt.

5.

udvar|á|nak	főnév + E/3. birt. szjel + határozórag
mesé|k|e|t	főnév + többes szám jele + kötőhang + tárgyrag
kendő|k	főnév + többes szám jele
hallgat|ó|ság	ige + melléknévi igenév képzője + főnévképző

6.

mondanátok:	feltételes mód, jelen idő, T/2., tárgyas
tudjátok:	kijelentő mód, jelen idő, T/2., tárgyas (vagy felszólító mód)
laktak:	kijelentő mód, múlt idő, T/3., alanyi
emlékszem:	kijelentő mód, jelen idő, E/1., alanyi

7.

rosszul:	az egyszerűsítés elve
szomorú:	a kiejtés elve
olyan:	a hagyomány elve
mondja:	a szóelemzés elve

8.
utolsó – első
öregebb – fiatalabb
előre – hátra
vidám – szomorú

Helyesírás — B csoport

Keddi órarend:	földrajz	Bevásárlás:
	testnevelés	1 db Delma margarin
	irodalom	½ l kakaó
	nyelvtan	1 kg kenyér
	ének	

16 órától történelemszakkör: képeket kell gyűjteni és könyvet kell vinni Egyiptomról.

Szeptember 29-én tanítási szünet lesz. Egerbe megyünk kirándulni vonattal. Indulás 7 órakor, visszaérkezés délután 5-kor. Ebédet kell hozni.

1.

a)

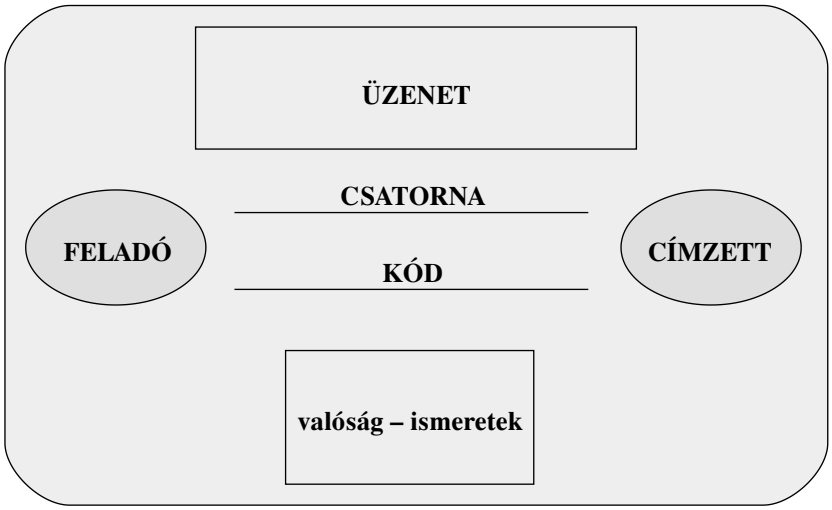

b)

a feladó:	én vagyok
a címzett:	édesanyám
az üzenet:	a jókívánságaim
	az, hogy szeretem
a kód:	a beszélt nyelv
a csatorna:	látás, hallás

2.

a)

– *Halló, Volánbusz.*
– Jó napot kívánok! Mátrafüredre van-e járatuk?
– *Jó napot kívánok! Kapcsolom az információt.*
– Érdeklődöm, hogy indul-e Egerből busz Mátrafüredre.
– *Hétköznap vagy hétvégén?*
– Vasárnap mennénk.
– *8.15-kor és 8.35-kor.*
– És mikorra ér oda?
– *45 perc a menetidő.*
– Visszafelé mikor tudunk jönni?
– *Az autóbusz-pályaudvarról 17.45-kor és 18.05-kor*
– Köszönöm szépen.
– *Nagyon szívesen. Jó utat kívánok!*
– Viszonthallásra!

b)

kapcsolatteremtés – a téma kifejtése – a kapcsolat lezárása

3.

a)

– Hogy néz ki az a bizonyos esernyő, kisasszony?
Veronka elbiggyesztette ajkait, mintha nem tartaná érdemesnek ebben a tárgyban szóba állni a kérdezővel.
– Bíz az nem valami különös – szólt aztán vontatott hangon –, színehagyott piros kelme, mintha ezer esztendős lenne, folt is van rajta, nem tudom, hány. (…)
Elhúzta kissé a székét Gyuri mellől, amitől az láthatólag megilletődött, elkomorodott.
– Megsértettem? – kérdé szelíden, bűnbánattal.
– Nem. Csak megijesztett – s gyönyörű ovál arca csalódást fejezett ki.
– Hát inkább mindent elhiszek, csak ne féljen tőlem.
Veronka arca körül mosoly suhant el.

Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője

b)
a szék elhúzása – térbeli távolodás: az érzelmi távolodást jelzi, a beszélgetés abbahagyásának esetleges szándékát.

4.
a–b)

Jel	*Jelentés*	*A jel és a jelölt kapcsolata*
gyűrű	házasság	mesterséges
füst	tűz	mesterséges
fekete	gyász	mesterséges
|	különírás	mesterséges

5.
Szó: kutya
Szószerkezet: mérges kutya
Mondat: A mérges kutya vicsorít.
Szöveg (három mondatból álló): A mérges kutya vicsorít. Jobb, ha ilyenkor elkerüljük. Bármennyire is szereted az állatokat, legyél velük óvatos!

Helyesírás — A csoport

Az emberré válás folyamata:előember – ősember – mai ember.
Az őskorban a munkát életkor és nemek szerint osztották meg.
Az élelemszerzés módja: gyűjtögetés – vadászat – halászat.
Az ősemberek a barlangok falára legtöbbször állatokat festettek, bölényeket, rénszarvasokat, vagy ha vadászni indultak, akkor előre a vadászatot. Néha arra az állatra, amit el akartak ejteni, ráfestették a kezüket, így akartak hatalmat nyerni fölötte. Vérrel, zsiradékkal, gyantával, korommal és tojásfehérjével festettek. Az ecset állatszőrből és bőrből készült.

Kommunikáció — B csoport

1.
a)

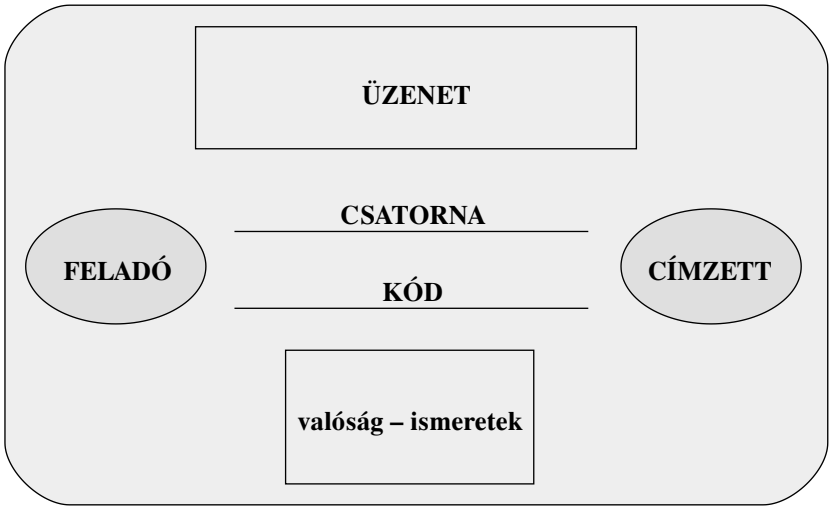

b)

a feladó:	az unokatestvérem
a címzett:	én vagyok
az üzenet:	a levél tartalma
a kód:	az írott nyelv
	a papír, boríték, tinta színe
a csatorna:	látás
	a posta

2.

a)

– *Hulló Csillag mozi.*
– Jó napot kívánok. Mit vetítenek ma?
– *Jó napot kívánok. Az Egri csillagokat.*
– Melyik változatot?
– *A legújabb feldolgozást játsszuk.*
– Hánykor kezdődik az első előadás?
– *16 órakor.*
– Legyen szíves félretenni nekem két jegyet!
– *Milyen névre?*
– X. Y. névre kérem.
– *A jegyeket legkésőbb fél órával az előadás kezdete előtt át kell venni.*
– Ott leszünk, köszönöm!
– *Nagyon szívesen. Jó szórakozást kívánok!*
– Viszonthallásra.
– *Viszonthallásra*.

b)

kapcsolatteremtés – a téma kifejtése – a kapcsolat lezárása

3.

a)

Mint valami kinccsel, futott Gyuri a rózsával a hölgyek után, valóságos diadalérzettel nyújtotta át Veronkának.
– Itt a Czobor Mária rózsája! Cserébe a szegfűért, kisasszony.
Veronka hátratette a kezeit, és hűvösen mondta:
– Volt lelke leszakítani?
– Volt. A maga kedvéért. Hát nem cserél?
– Nem.
Elkeseredett erre Gyuri, és elhajította a rózsát nagy mérgesen, az lefelé gurult a meredek domboldalon, füvek, bozótok, vadvirág testvérek között csúszott alá az út porába. Veronka szánakozva nézett a virág után, amíg csak láthatta.
– Hát illik ez, amit tett? – korholta azután. – Vétett magának az a szegény rózsa valamit?
– Vétett – felelte az ügyvéd indulatosan.

Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője

b)

diadalérzet – úgy érezte, különleges örömet szerzett a virággal

4.

a–b)

Jel	*Jelentés*	*A jel és a jelölt kapcsolata*
KRESZ-tábla	közlekedési szabály	mesterséges
sírás	fájdalom	természetes
|	egybeírás	mesterséges
kék	béke	mesterséges

5.
Szó: macska
Szószerkezet: fekete macska
Mondat: Fekete macska ment át az úton.
Szöveg (három mondatból álló): Fekete macska ment át az úton. Nagyanyám szerint ez bajt jelent. Inkább visszafordultam, és másfelé mentem, bár később szégyelltem magam emiatt.

Helyesírás — B csoport

Az egyiptomi birodalom a Nílus mentén jött létre 5000 évvel ezelőtt. Lakói: a fáraó, az előkelők, a közemberek és a rabszolgák. A fáraót a Napisten fiának tartották, az övé volt a föld és a csatornák is. Az előkelők közé tartoztak a tartományok főnökei, az írnokok, a bírák, a hadvezérek és tisztjeik, a papok és a hivatalnokok. Egyiptom lakosságának többsége közember volt: paraszt és kézműves. A fáraó arra kötelezte a őket, hogy évenként három hónapig a piramis építésén dolgozzanak. Először az építkezésekhez vezető utat készítették el, hogy ezen szállíthassák a szükséges kőtömböket.

Jelentéstan — A csoport

1.
hangutánzó szó: dirmegett-dörmögött, tüsszögött

2.

termosz	körte
földrengés	nyelv
dekagramm	játék
magánhangzó	süt
egyjelentésű szó	többjelentésű szó

3.
deciliter: űrmérték, a liter egytized része
dinnye: 1. főnév. Nagyobb, gömbölyű, édes húsú nyári gyümölcs. Sárga~, görög~.
2. melléknév. Kedveskedő csúfolódás: butácska, butuska.

4.
a)
Májusban illatoznak az *orgona* fürtjei.
A templomban gyönyörűen szól az új *orgona.*

A *dobok* a zenekarban hátul foglalnak helyet.
Dobok egy követ a vízbe.

Ez a *légy* egész délután itt szemtelenkedik.
Biztosan ott *légy* háromra!

b)
H^1 = H^2 = H^3
| | |
J J J

5.

a)

Homlokát ellepte az izzadtság a nagy erőlködéstől.
Az izzadtság kellemetlen állapot.

b)

Ez idétlen tréfa volt, nagyon megbántottad vele a barátodat.
Megcsodáltam a múzeumban az időtlen szépségű szobrokat.

6.

azonnal, máris, rögtön, mindjárt, nyomban

7.

új – régi	*felső* – alsó
szép – csúnya	*érdekes* – unalmas
erős – gyenge	*előre* – hátra

8.

a–b)

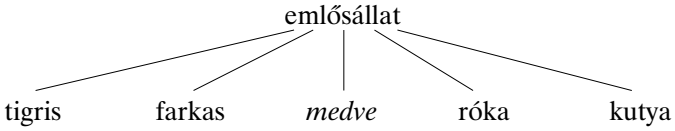

Helyesírás — A csoport

Kedves Kata! 2003. november 19.

Szeretettel meghívlak november 25-re, szombatra, hozzánk a születésnapomra.
A buli délután 2 órakor kezdődik, és 6-ig tart.
Uzsonnára szendvicseket és dobostortát eszünk, inni pedig limonádé és kóla lesz.
Remélem, hogy jót játszunk majd, és táncolunk is. Gyere pontosan, mert meglepetést készítek!

Nagyon várlak:
Andi

Jelentéstan — B csoport

1.

hangutánzó szó: mekegni
hangulatfestő szó: megrökönyödve

2.

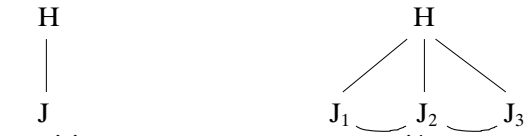

aszpirin	járó
árvíz	csiga
deciliter	szem
főnév	toll
egyjelentésű szó	többjelentésű szó

3.

centiméter: hosszmérték, a méter egyszázad része
szamár: 1. főnév. Igavonásra, teherhordásra használt, lóféle emlősállat
2. melléknév. Átvitt: ostoba, buta.

4.
A *fogoly* a fácánnal rokon madár. A *fogoly* várja már a szabadulás napját.
Nem szép dolog, ha valaki másra *rácsuk* egy ajtót. Ezeknek a régi kerítéseknek jó erős a *rácsuk.*
Azért jöttem el, *mert* érdekel az előadás. Mégis el *mert* mondani egy verset? Anyukám *mert* egy kis levest.

5.
a)
Nehezen múlt el az ijedtség, azt sem tudták, mihez kapjanak.
A rossz hír hallatán nagy lett az ijedség.

b)
Nyíltan megmondja a véleményét = magyarán
Nyelvünk szabályai szerint beszél = magyarul

6.
a)
máris, rögtön, tüstént, mindjárt, nyomban

b)

7.

száraz – nedves	*külső* – belső
hazug – igazmondó	*keskeny* – széles
ügyes – kétbalkezes	*le* – föl

8.
a–b)

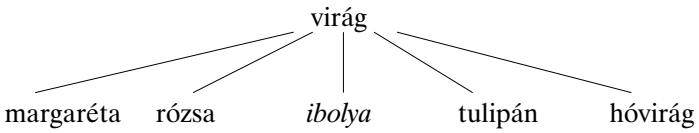

Helyesírás — B csoport

Kedves Nagyapám! 2003. november 19.

Le se tudom írni, milyen boldog voltam, amikor megkaptam a csomagot! A feladóra pillantva rögtön sejtettem, hogy ebben csak a nyáron annyira megcsodált és irigyelt szerszám lehet. Amikor kibontottam, nagyon meglepődtem, mert ez még annál is szebb, és még többet tud. Alig várom, hogy kipróbálhassam! Nagyon szépen köszönöm!

Nagymamának is sok puszit küldök:
Csaba

Szófajtan I. – Az ige — A csoport

1.
a)
Cselekvés: eltréfálnám, megyek, adott, nyújtok, hallgatom, megvalljam, vitt, ettem
Történés: elrepül, kiderüljön
Létezés: van, volna, nincs

b)

kiderüljön	– felszólító m., jelen i., E/3., A
volna	– feltételes m., jelen i., E/3., A
eltréfálnám	– feltételes m., jelen i., E/1., T
végigszállok	– kijelentő m., jelen i., E/1., A
értem	– kijelentő m., jelen i., E/1., T
megvalljam	– felszólító m., jelen i., E/1., T
ettem	– kijelentő m., múlt i., E/1., T
nincs	– kijelentő m., jelen i., E/3., A

2.

A vágott seb gyorsan behegedt.
A léggömb a beléje fújt gáztól óriásira puffadt.

3.

Az aszfalton hangosan *puffan* a labda.
Nagyot *dobbant* a szívem.
A közelben *megreccsent* egy ág.

4.

Az igazgató az irodájába kérette a kirándulást szervező gyerekeket. – műveltető
Udvariatlan viselkedése miatt hosszasan magyarázkodott. – gyakorító
A napsugarakat nagyítóval egy helyre összpontosíthatod. – ható
A megállapodása felek kérésére írásba foglaltatik. – szenvedő

5.

barát|koz|ik	bejár|at	bogar|ász|ik	kedves|ked|ik
áll|ít	mos|o|gat	búcsú|z|ik	vaj|a|z

6.

<u>hallom</u>, él, épül, <u>indít</u>, titkolódzik, <u>titkol</u>
Alig <u>hallom,</u> amit mondasz.
Apa <u>indítja</u> a kocsit.
<u>Titkolsz</u> előttem valamit?

7.

Minden reggel villamossal <u>utazom</u> az iskolába.
Nem <u>nyugszom</u> addig, amíg ki nem derül az igazság.
A jövő héten <u>átköltözöm</u> az új lakásba.

8.

lőjed
írnék
mutassák
látszana
hallottátok volna

Helyesírás — A csoport

Hogy lehet egy parkban egy 20 méter sugarú, kör alakú virágágyat kialakítani úgy, hogy csak egy gombolyag zsineg, gereblye, ásó, kalapács és egy cövek áll rendelkezésünkre?
Kilépünk 20 métert, és veszünk egy olyan hosszú zsineget. Az egyik végét rákötjük a cövekre, amit beásunk középre. A zsineg másik végére erősítjük a gereblyét, és körbesétálunk vele úgy, hogy látható nyomot hagyjon. Ezután már csak fel kell ásni.

Szófajtan I. – Az ige **B csoport**

1.

a)

Cselekvés: nézz le, tudnád, elbájoltál, állok, másztam, sóhajtok, szóltam
Történés: meglebben
Létezés: volt, sincs

b)

nézz le:	felszólító m., jelen i., E/2., A
tudnád:	feltételes m., jelen i., E/2., T
elbájoltál:	kijelentő m., múlt i., E/2., A
volt:	kijelentő m., múlt i., E/3., A
szántam:	kijelentő m., múlt i., E/1., A
sincs:	kijelentő m., jelen i., E/3., A
meglebben:	kijelentő m., jelen i., E/3., A

2.

A vastag szőnyeg a lábunk alatt mélyen besüppedt.
A lyukas csónak lassan a víz alá süllyedt.

3.

A fegyver *eldörrent* a kezében.
Odavágta a biciklijét, csak úgy *nyekkent.*
Izgatottan vártuk, mikor *csörren* meg a telefon.

4.

A tanárnő mindegyik témából dolgozatot íratott. – műveltető
Aturisták baleset nélkül leereszkedtek a meredek hegyoldalon. – visszaható
Rossz volt a kerítés, ezért a róka könnyen a tyúkolhoz lopódzhatott. – ható
Az elveszett kisfiú a rendőrség által is keresteti. – szenvedő

5.

csomag|o|l	ecset|e|l	édes|get	fagy|o|s|kod|ik
csomó|z	ég|e|t	erő|s|ít	fal|a|z

6.

<u>érzem,</u> ül, <u>épít,</u> indul, <u>fog,</u> fogódzkodik

Alig *érzem* a lábam, úgy elfagyott.
A szomszédunk házat *épít.*
Minden játékos *fog* egy-egy embert.

7.

A gyalogtúrák után mindig mélyen <u>alszom</u>.
Sokat <u>hiányzom</u> az iskolából.
Nem <u>tartozom</u> magyarázattal a történtek miatt.

8.

szőjed
kérnék
röptessék
hallatszana
láttátok volna

Helyesírás — B csoport

A kör és a gömb
Vágj ki kartonpapírból egy 5 cm sugarú körlapot! Ragassz rá szívószálat, és forgasd meg! Figyeld meg, mi történik! A kör részei: a sugár, az átmérő, az érintő, az ív, a húr, a szelő, a körcikk és a körszelet. Ha a körlapot megforgatom a térben, akkor gömbhöz jutok. A gömb test, pl. labda, földgömb, üveggolyó. A mindennapi szóhasználatban a kör szónak és a gömb szónak két jelentése van.

Szófajtan II. – A névszók — A csoport

1.

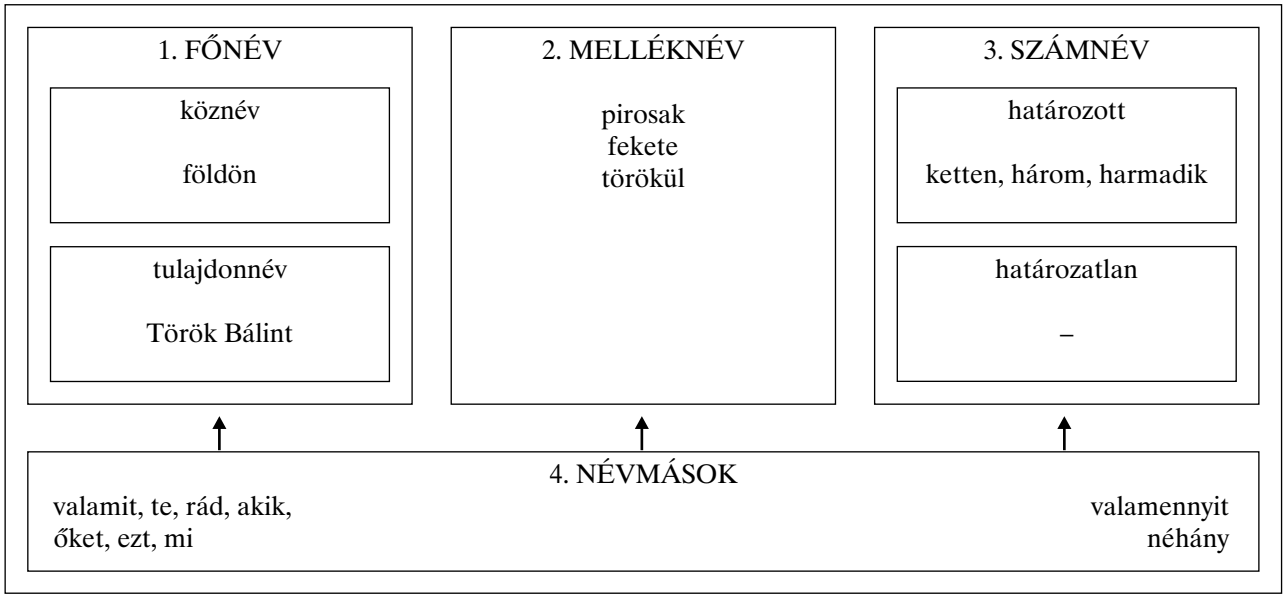

2.

Köznév		
Egyedi név	*Gyűjtőnév*	*Anyagnév*
méh	csorda	méz
nyakizom	nádas	víz

3.

Címek:	Egy katonaének, Népszabadság, Élet és Tudomány, Természetbúvár
Az írói névadás:	Berzsián, Dideki, Kökényszemű Katica
Áru- és márkanevek:	Tomi Kristály, Boci
A kitüntetések és díjak neve:	Corvin-lánc

4.

üt|és, kiabál|ás, babá|cska, zaj|os, győr|i, bátor|ság, tör|ékeny, fizet|ség, ír|atlan, lehet|etlen, nyelv|ész, tanul|ékony

igéből képzett		*névszóból képzett*	
főnév	*melléknév*	*főnév*	*melléknév*
ütés	törékeny	babácska	zajos
kiabálás	íratlan	bátorság	győri
fizetség	lehetetlen	nyelvész	tanulékony

5.

bajusz|á|t:	főnév + birt. szjel + tárgyrag
török|ül:	melléknév + határozórag
pap|o|m:	főnév + kötőhang + birt. szjel
gyerek|e|k:	főnév + kötőhang + többesszám jele
fi|a|i|ra:	főnév + birt. szjel + birtoktöbbesítő jel + határozórag
hárm|an:	számnév + határozórag
haszn|o|s|a|bb:	főnév + kötőhang + melléknévképző + kötőhang + középfok jele

6.

Tipp
1 – Tisza-part
1 – Pest megye
2 – Szabadság híd
x – Napsugár étterem
2 – Élet és Tudomány
x – Milka csokoládé
1 – 7-et
2 – vörös-tengeri

7.

Névmás	*Fajtája*	*Mit helyettesít?*
te	személyes	főnév
valamit	határozatlan	főnév
őket	személyes	főnév
akik	vonatkozó	főnév
ezt	mutató	főnév
egymást	kölcsönös	főnév
rád	személyes	főnév
valamennyit	határozatlan	számnév

Helyesírás — A csoport

Drága Nagymami és Nagypapa!

Nagyon készülünk a karácsonyi utazásra és a találkozásra. Megvan-e még a tavalyi szánkó? Szeretném, ha az idén is kipróbálhatnánk! Kaptam egy izgalmas regényt, viszem azt is, és majd felolvasok belőle Nagymamiéknak.

Mindkettőjüknek sok puszit küldök:

Tomi

Címzés: Kiss Mihály és neje; Kiss Mihály, Kiss Mihályné
Debrecen
Kossuth L. u. 92.

1.

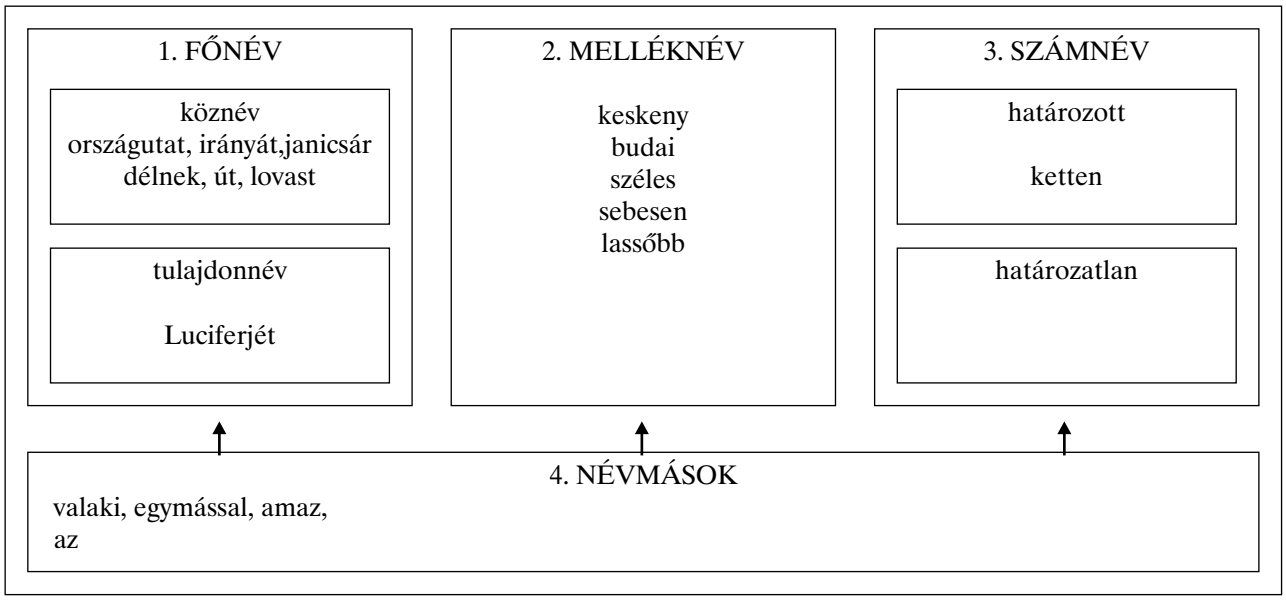

2.

Köznév		
Egyedi név	Gyűjtőnév	Anyagnév
verseny	izomzat	arany
tó	lakosság	papír

3.

Keresztnevek: Sára, András
Becenevek: Esztike, Jani
Családnevek: Homa, Móra
Ragadványnevek: Pöttöm, Bubu

4.

jár|vány, íz|etlen, robban|ékony, madar|ász, vág|ás, méz|e|s, galamb|ocska,
szép|ség, zavar|talan, ijed|elem, zala|i, veszeked|ős

igéből képzett		*névszóból képzett*	
főnév	melléknév	*főnév*	*melléknév*
járvány	robbanékony	madarász	ízetlen
vágás	zavartalan	galambocska	mézes
ijedelem	veszekedős	szépség	zalai

5.

ország|ut|a|t: főnév (összetett) + kötőhang + tárgyrag
seb|es|en: főnév + kötőhang + melléknévképző + határozórag
egyformá|n: melléknév (összetett) + határozórag
kette|n: számnév + határozórag
kereszt|ez|őd|é|é|nél: főnév + igeképző + igeképző +főnévképző + birt. szjel + határozórag
lassú|bb: melléknév + középfok jele
szív|é|be: főnév + birt. szejel + határozórag

6.

Tipp

x – Lego játék
2 – Margit híd
1 – Duna-part
2 – csendes-óceáni
1 – 10.-kel
x – Király cukrászda
1 – Heves megye
1 – Élet és Irodalom

7.

Névmás	*Fajtája*	*Mit helyettesít?*
amaz	mutató	főnév lovas – janicsár
feléje	személyes	főnév Gergely
ez	mutató	főnév janicsár
azt	mutató	főnév gondolta
egymással	kölcsönös	főnév Gergely – lovas
ő	személyes	főnév Gergely
magát	visszaható	főnév Gergely
valaki	határozatlan	főnév üldöző

Helyesírás — B csoport

Kedves Anita!

Alig várom, hogy újra találkozzunk! Már csak egy hét van az iskolából, és úgy tervezzük, hogy a szünet harmadik napján utazunk. remélem, hogy sokat fogunk beszélgetni, és megismerhetem az új osztálytársaidat.
Ne aggódj, nem felejtem el az új kottát és a könyvet sem, amit kértél!

Sok puszi:
Kriszti

Címzés: Tóth Anita
Nyíregyháza
Eötvös utca 38.

Szófajtan III. — A csoport

1.

Dobó csak este szólhatott Évával. Bornemisszáné már akkor fölkelt. Könnyű otthonkába volt öltözködve. Bizonyosan az első kicsapáskor zsákmányolt női ruhákból szedett magára valamit. Azokat a női ruhákat nem sikerült a kótyavegyén eladniuk, hát beakasztották a palota egy üres szobájába. Azt gondolván, hogy jó lesz a szegényeknek az ostrom után.
Dobó a vacsorájánál hívatta be.
– Kicsoda kegyed? – ez volt az első szava hozzá.
Mert azt mindjárt látta, hogy úri nő.
Balázs apród Dobó mögött állt. Baloghné is bent forgolódott a szobában. A birkapecsenye mellé épp akkor tett vörös bort. A sápadtan világító két viaszgyertya mellé még egyet gyújtott.
– Nem tudom, megmondhatom-e másképpen, mint négyszem között – felelte bágyadtan Éva.
Az apród Dobó intésére távozott. Baloghné is kiment.
– Bornemissza Gergelynek a felesége vagyok. És könny gördült le az arcán.
Dobónak kiesett a kés a kezéből.

Gárdonyi Géza: Egri csillagok

akkor	– időhatározószó
zsákmányolt	– befejezett melléknévi igenév
eladniuk	– főnévi igenév T/3. alakja
gondolván	– határozói igenév

mindjárt	– időhatározószó
bent	– helyhatározószó
világító	– folyamatos melléknévi igenév

2.

hát	– következtetés
hogy	– tagmondatokat kapcsol össze
mint	– hasonlítás
és	– egyszerű összekapcsolás

3.

után mögött mellé

A fagyizóban hosszú sor kígyózott, amikor tanítás *után* bementünk. A pult *mögött* most egy ismeretlen kiszolgáló állt. Nemsokára sorra kerültem, a fagyi *mellé* még egy süteményt is vettem.

4.

fölkelt:	7 órakor mindenki fölkelt.
	Tegnap korábban föl kellett kelnem.
	Anyukám még korábban kelt föl.

5.

csak:	módosítószó – korlátozó
bizonyosan:	határozói értelmű módosítószó
nem:	módosítószó – tagadó
épp:	módosítószó – nyomósító
megmondhatom-e:	ige + kérdőszó
is:	módosítószó – nyomósító

6.

Hegedűsnek meg kell mondania a titkot.
Vagy: Hegedűsnek meg kell mondanunk a titkot.

7.

Azt az egy üres szobát be kell rendezni.
Még üres szobát be kell rendezni.

8.

kinéz:	1. zárt térből a szabadba néz
	2. valamit észrevett, amit meg akar szerezni
lenéz:	1. magasból a föld irányába néz
	2. valakit lekicsinyell, nem sokra tart, lekezel
felnéz:	1. lentről magasba néz
	2. (valakire) valakit nagyra tart, nagyra értékeli

Helyesírás — A csoport

A konyha ápolása, karbantartása

A konyhában elengedhetetlen a mindennapos takarítás. A bútorok, berendezések felületét és belsejét egyaránt tisztítani kell. A csempézett falakat meleg, mosószeres vízzel kezeljük. A vízcsapok és a lefolyók gyorsan szennyeződnek, ezért rendszeresen citromlével vagy vízkőoldóval tisztítsuk őket. A tűzhelyet és a sütőt minden használat után mossuk le, de vigyázzunk, a villanytűzhelyet csak áramtalanítás után tisztítsuk vizes ruhával! A mikrohullámú sütőt nedves ruhával töröljük át!

Szófajtan III. B csoport

1.

A török asszony hirtelen tíz körömmel ragadta meg a fiúcskát. Megragadta, mint a sas a bárányt.
– Itt van-e Szelim?! Szelim! – kiáltotta karikásodott szemmel.
Látszott rajta, hogy bizony kész széttépni a gyermeket, ha a magáét meg nem kapja.
Egy perc múlván lobogó alsószoknyában sietett lefelé Éva a palotából. A feje a homloka körül be volt kötve fehér kendővel, de az arca örömtől piroslott. Kezén futtatta maga mellett a kis gyermeket. A kis Szelim éppen a szokott török ruhájában volt, s egy nagy karaj kaláccsal futott Éva mellett.
Mind a két anya kitárt karokkal röppent a maga gyermeke elé.
Az egyik azt kiáltotta: – Szelim!
A másik azt kiáltotta: – Jancsikám!
S egyszerre térdeltek le a gyermekükhöz. Nemcsak ölelték, csókolták, hanem valósággal ették őket.
S amint a két asszony ott térdelt egymással szemben, egyszer csak összepillantottak, s kezet nyújtottak egymásnak.

Gárdonyi Géza: Egri csillagok

hirtelen	– módhatározószó
karikásodott	– befejezett melléknévi igenév
széttépni	– főnévi igenév
lobogó	– folyamatos melléknévi igenév
lefelé	– helyhatározószó
kötve	– határozói igenév
kitárt	– befejezett melléknévi igenév
egyszerre	– mód/időhatározószó
amint	– névmási eredetű határozószó (mód/idő)

2.

mint	– hasonlítás
ha	– feltétel
de	– ellentét
s	– egyszerű összekapcsolás

3.

körül mellett elé

Öt óra körül már *mindig* elkészülök a házi feladatommal. Ilyenkor legtöbbször sétálni indulok, vagy biciklire ülök. Elhaladok a stadion *mellett,* úgy érek a park bejárata *elé.*

4.

ragadta meg:	Fél kézzel ragadta meg a fát.
	Erősen megragadta a fát.
	Meg akarta ragadni a fát, de nem sikerült.

5.

éppen	módosítószó – nyomósító
de	kötőszó – ellentét
csak	módosítószó
nem	módosítószó – tagadó
van-e	létige + kérdőszó
bizony	módosító szó – nyomósító

6.

A törököknek át kell adniuk az üzenetet.
Vagy: A törököknek át kell adnunk az üzenetet.

7.

Reggelire ettem egy nagy karéj kalácsot.
Már csak egy nagy karéj kalács maradt, a többit megették a gyerekek.

8.

kiszól:	1. fentről a nyitott térre szól valamit
	2. kihallatszik (a hangja)
megszól:	rosszat mond róla
rászól:	megszidja, figyelmezteti

Helyesírás — B csoport

Az ásványi anyagok

Szervezetünknek közel 4–5%-a valamilyen ásványi anyag. A legtöbb ilyen anyag a csontokban van. A kalcium, a magnézium és a foszfor a csontok és a fogak felépítésében játszik fontos szerepet. A nátriumnak szerepe van a sejtek folyadékháztartásának kialakításában és az idegrendszer működésében. A vas nélkülözhetetlen a vér oxigénszállításában és az izomműködésben. A fluor meggátolja a fogak szuvasodását. Jó, ha tudjuk, hogy az ásványi anyagok mennyisége főzés hatására jelentősen csökken.

Év végi ismétlés — A csoport

1.

b)

– Jó napot kívánok! Gárdonyi Géza Egri csillagok című könyvét keresem.
– Szervusz. Szerencsére éppen most érkezett az új kiadás, a régi a múlt héten fogyott el.
– De jó! Akkor még lesz időm újraolvasni.
– Mikor beszélitek meg az iskolában?
– Csak tavasszal.
– Addig még tényleg van idő! Tessék, itt a könyv, a pénztárnál fizetsz.
– Köszönöm a segítséget, viszontlátásra!
– Viszontlátásra!

2.

értékes – silány	*elősegít* – hátráltat
újabb – régebbi	*megnyit* – bezár
gyakran – ritkán	*első* – utolsó

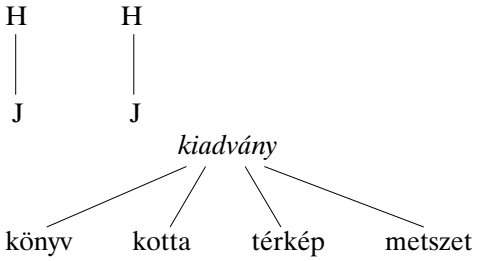

4.

forgalmazó:	folyamatos melléknévi igenév
megkülönböztetni:	igekötős főnévi igenév
régi:	melléknév
műveket:	tárgyragos főnév, egyedi név
gyakran:	időhatározószó
értékes:	melléknév
első:	határozott sorszámnév
Ferenc:	tulajdonnév, személynév

5.

kiad|vány|o|k|a|t	ige + főnévképző + kötőhang + többesszám jele + kötőhang + tárgyrag
legtöbb|ször	felsőfokú határozatlan számnév + határozórag
új|a|bb	melléknév + kötőhang + fokjel
érték|e|s|ít	főnév + kötőhang + melléknévképző + igeképző
ered|et|e	ige + főnévképző + birt. szjel
nyit|o|tt|a	ige + kötőhang + múlt idő jele + E/3. igei személyrag
üzlet|é|t	főnév + birt. szjel + tárgyrag
elterjed|és|ük|e|t	ige + főnévképző + birt. szjel + kötőhang + tárgyrag

6.

nemcsak	– kötőszó – szembeállítás
vissza (nyúlik)	– igekötő – jelentést módosít
is	– kötőszó
főleg	– határozószó, kiemelő szerep
aki	– vonatkozó névmás – visszautal az előző tagmondat alanyára

7.

Andrást nagyon érdekli egy-egy érdekes szó eredete. Legtöbbször könyvtárban forgatja az efféle kiadványokat. Ezek nemcsak a szavak eredetét, de elterjedésüket, újabb változataikat is nyomon követik. Nagy öröm volt András számára, hogy a szomszéd utcában új könyvesbolt nyílt. Az egyik tudományos kiadó nyitotta meg itt új üzletét. Főleg kézikönyveket, lexikonokat értékesít.

Helyesírás — A csoport

80. oldal

Mézeskalács

Hozzávalók: 45 dkg liszt, 25 dkg porcukor, 15 dkg méz, 3 egész tojás, 1-1 kávéskanál őrölt fahéj, szegfűszeg, gyömbér, szódabikarbóna, citromhéj.

Az alapanyagokat egy tálban összedolgozzuk, utoljára tesszük hozzá a mézet és a tojást. A legjobb, ha előtte a mézet lassú lángon megolvasztjuk. Jól összegyúrjuk, majd egy napig pihentetjük. Másnap lisztezett deszkán 3 mm vastagságúra nyújtjuk, formázzuk.

Díszíthetjük dióval, mandulával, színes cukorkával. Előmelegített sütőben 10-15 perc alatt közepes lángon sütjük.

Év végi ismétlés — B csoport

1.

b)

– Csókolom, Anikó néni! Irodalomórán szorgalmi feladatot kaptunk, ehhez lenne szükségem a Hét évszázad magyar verseire. Megkaphatnám?
– Megnézzük. Melyik költővel foglalkoztok most?
– Balassival. Azt mondta Éva néni, meg fogunk lepődni, milyen divatos volt akkoriban a Balassi-strófa.
– Megvan! De ez, sajnos, nem kölcsönözhető példány. Foglalj helyet, és lapozgasd itt!
– Úgy is jó lesz, köszönöm!

2.

régi	– öreg, ódon, ó, ósdi, idő
antológia	– gyűjtemény, válogatás
napjainkban	– mostanában, korunkban, manapság

ellentétes jelentésű

H H
| |
J J

rokon értelmű

H H H
| | |
J ~ J ~ J

3.

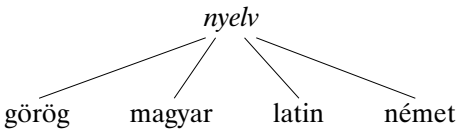

4.

nyelvben	– ragos főnév
latin	– melléknév
zenei	– melléknév
szerző	– itt: főnevesült melléknév
Meleagrosz	– tulajdonnév, személynév
szerkesztette	– múlt idejű ige
költészet	– köznév, egyedi név
1937-ben	– ragos számnév

5.

ered|etű	ige + főnévképző + melléknévképző
legrégi|bb	melléknév + fokjel
mű|részlet|e|k|e|t	összetett főnév + kötőhang + többesszám jele + kötőhang +tárgyrag
magyar|ul	melléknév + határozórag
cím|mel	főnév + határozórag
áll|í|ta|nak	ige + igeképző + kötőhang + igei személyrag
mű|ve|i|ből	főnév + *v* betoldás (bővülés) + birt. szjel + birtoktöbbesítő jel + határozórag
kezd|et|ben	ige + főnévképző + határozórag

6.

körül	névutó – az előtte álló számnévvel időhatározó
(jelent) meg	igekötő – jelentésmódosító szerep
olyanok	melléknévi mutató névmás – utaló szerep
az	határozott névelő – határozottá teszi a névszót
később	határozószó – időre utal

7.

Az egyik legrégibb kottánk még a nagymamámé volt. Mendelssohn műveiből tartalmaz válogatást. A függelék más szerzőtől is közöl műrészleteket. Kezdetben nem tudtam mit kezdeni a német címmel. Már tudom, magyarul így hangzik: Dalok szöveg nélkül.

Kérdeztem nagymamámat, hogyan került hozzá ez a szép kotta. Azt felelte, talán az édesanyjától, talán bizonytalan eredetű. Az ilyen régi kiadványok nemcsak a szerzőknek, de saját családtagjainknak is emléket állítanak.

Sós, sajtos pogácsa

Hozzávalók: 40 dkg szikkadt túró, 40 dkg liszt, 15 dkg margarin, 1 tojássárgája, só, köménymag, reszelt sajt.

A túrót összegyúrjuk a liszttel, a margarinnal, a sóval meg a tojássárgájával, alaposan kidolgozzuk, és másnapig állni hagyjuk. Sütés előtt ujjnyi vastagra nyújtjuk, kis pogácsákat szaggatunk belőle. A tetejüket megkenjük tojássárgájával, és meghintjük köménymaggal vagy reszelt sajttal. Közepesen meleg sütőben szép aranysárgára sütjük.

IRODALOM

A magyar helyesírás szabályai, Akadémiai Kiadó, 11. (példaanyagában átdolgozott) lenyomat, Bp., 1994
A magyar nyelv szóvégmutató szótára, szerk.: Papp Ferenc, Akadémiai Kiadó, Bp., 1994
Békés István: Napjaink szállóigéi, Gondolat Kiadó, Bp., 1977
Csizmadia Judit–Kurucz István: Szókincskereső – Anyanyelvi játékok, Szalay Könyvkiadó, Bp., 1997
Felde Györgyi: Nyelvi játékok az anyanyelvi ismeretterjesztés szolgálatában, Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Bp., 1997
Grétsy László: Anyanyelvünk játékai, Gondolat Kiadó, Bp., 1974
Helyesírási kéziszótár, szerk.: Deme László és Fábián Pál, Akadémiai Kiadó, Bp., 1988
Helyesírásunk, szerk.: Fábián Pál, Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1995
Híves Mária: Nem árulok zsákbamacskát, Móra Kiadó, Bp., 1999
Idegen nevek kiejtési szótára, szerk.: Magay Tamás, Akadémiai Kiadó, Bp., 1974
Idegen szavak és kifejezések szótára, szerk.: Bakos Ferenc, Akadémiai Kiadó, Bp., 1994
Képes diákszótár, szerk.: Grétsy László és Kemény Gábor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1992
Larousse diákenciklopédia, szerk.: A. Fodor Ágnes, Glória Kiadó, Bp., 1992
Magyar helyesírási szótár, szerk.: Deme László–Fábián Pál–Tóth Etelka, Akadémiai Kiadó, Bp., 1999
Magyar szókincstár, szerk.: Kiss Gábor, Tinta Kiadó, Bp., 2001
O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, Gondolat Kiadó, Bp., 1982
O. Nagy Gábor: Mi fán terem? Gondolat Kiadó, Bp., 1979
Nyelvművelő kéziszótár, szerk.: Grétsy László és Kemény Gábor, Auktor Kiadó, Bp., 1996
Szinonimaszótár diákoknak, szerk.: Rozsiczky Éva, Helikon Kiadó, Bp., 1998
Tótfalusi István: Bábel örökében, Móra Kiadó, Bp., 1972